STEPHANI ATHENIENSIS PHILOSOPHI EXPLANATIONES,

In Galeni priorem librum therapeuticum ad Glauconem,

Auguſtino Gadaldino Mutinenſi interprete.

Cum Indice locupletiſs.eorum quæ in hoc opere continentur: & ſcholiis,quibus caſtigationes in his explanationibus factæ,explicantur.

LVGDVNI,
Apud Antonium Vincentium,
M. D. LV.

ILLVSRISSIMO AC REVEREN=
DISSIMO IOANNI GRIMANO
Patriachæ Aquileiensi dignissimo

Augustinus Gadaldinus S. P. D.

Ibri duo Galeni de curandi ratione ad Glauconem scripti, cùm & ab eo medico sint cōpositi, qui omnium hominum testimonio, planè perfectus fuit, & ad eum philosophū sint missi, cuius egregiæ laudes apud Galenum leguntur: pulcherrimi non sine causa & fructuosissimi semper habiti sunt. Cuius sanè rei illud quoq; maximo argumento esse potest, quòd frequentissimi in omnium cuiusq; gentis medicorum manibus perpetuò fuerint. Si quis est autem, qui eorū pulchritudinem ac utilitatem optimè unquā nouerit: is mihi demum fuisse uidetur Stephanus Atheniensis, cognomento philosophus: qui eos explanando, eximiam illam ac propè arcanam doctrinam, quæ in ipsis continetur, tanquàm thesauros medicinæ reconditos ac pretiosos, miro quodam modo & aperuit, & sub omnium oculos posuit. De quo tametsi nihil admodum certi, quod sciam, habeatur, quo tempore uixerit: illud tamen dubium non est, eum nec ignobilem fuisse philosophum, ex quo etiam philosophi cognomen illi tributum uideo, nec in Hippocratis Galeníque disciplina mediocriter fuisse uersatum, ac multis etiā eisdemq; bonis libris abundasse, quos hodie nos ob temporum iniuriam desideramus. Huius ergò explanationes in priorem hunc therapeuticum librum Galeni, quòd nondum in posterioris inciderim, unà cum Galeni uerbis, è Græco in latinum sermonem conuerti. In quibus interpretandis maximos equidem suscepi labores: cùm uni=

cum duntaxat habuerim exemplar, idq; adeò deprauatum, ut uix aliquando nisi coniectura potuerit intelligi. Eas autē mihi in primis tibi Reuerendißime Antistes dicandas esse censui: quòd & ego tam deuinctum me tibi esse sentio, ut nisi grati mei erga te animi signum aliquod ostendam, ingratus meritò & sim & habear: & tu de hac ipsa re facere iudicium potes: qui præter sacrorum librorum lectionem qua tranquillum istum tuum animum incredibili per se quadam morum sanctitate præditum excoluisti, & philosophiæ tractationem qua summarum rerum scientiam adeptus es: alijs quoque bonarum artium studijs ac medicinæ in primis mirificè delecteris: ueterem scilicet maiorum tuorum morem sequutus, qui adeò bonas omnes literas adamarunt, ut innumerabiles propè Hebræorum, Græcorum, Latinorumq; auctorū manuscriptos libros maximo labore æreq; conquisiuerint, ac celeberrimam bibliothecam in literatorum hominum gratiam publicauerint. Te igitur magnopere rogo, ut hoc munusculū, paruum illud quidem, non paruo tamen ab animo oblatum, hilari fronte accipias: illud tibi persuadēs, me, si maiora unquam parare potuero, ea quoque libentius sub tui nominis claritate editurum esse. Vale.

INDEX LOCVPLETISSIMVS EORVM, QVAE IN HOC LIBRO HABENTVR.

G

H

M

N

Q

R

Vrinam

STEPHANI ATHENIENSIS IN PRIOREM GALENI LIBRVM

Methodi Curatiuæ ad Glauconem explanatio,

Auguſtino Gadaldino mutinenſi medico interprete.

QVòd quidem non communem tantū[1] omnium hominum naturam ô Glauco, ſed etiam propriam cuiuſque medicum ſcire oporteat: & olim ab Hippocrate rectè dictum fuit, & à nobis etiam in ipſis (vt noſti) artis operibus abundè laboratum eſt.

1. Epidē ſect. 3. in principio

Prooemiū duo hæc ſubindicat: alterū, unde huius libri conſcribendi occaſio extiterit, nimirum à Glaucone, qui cauſam dedit: alterum, quæ oratione explicari poßint, & quæ non poßint. nempe cōmunia tradi oratione poſſunt, propria non poſſunt. Quis enim quantitatem uel qualitatem proprietatis, quæ in unoquoque eſt, poßit deprehendere? Quidam igitur opinati fuere, Galenum communem naturam hominum hoc in loco calidam & humidam intelligere: quòd dicant hominem in exuperantia calidi & humidi naturam obtinere. At hi uidentur mihi eorum, quæ à ſcriptore tum in libro de Temperamentis, tum in alijs omnibus ipſius operibus dicta ſunt, haud meminiſſe.

Nam ipse ubique ferè pronuntiat hominum temperaturas quatuor simplices, & quatuor compositas esse, & præter has omnes, illam quæ eucratos, id est, temperata, est. hasq; uniuersas in humanis corporibus inuenire licet. Cur ergo reliquis omißis, calidam & humidam dixere? quam & omnium peßimam esse arbitratur Galenus, putredinosórumq; morborũ causam esse pronunciat. Nos aũt dicimus Naturæ nomen, tum apud Hippocratem tum apud Galenũ quatuor significata obtinere. Significat enim aliquando

3. Aph. 2. temperaturam: cùm dicit, Naturarum hæ quidem ad æstatem, hæ uerò ad hyemem, bene uel malè se habent. Aliquando particularum constitutionem: ut cùm ait, Quosdam esse natura angusti thoracis: alios, qui crura ueluti leuiora, ac pro superiorum ratione, tenuiora habeant. Significat etiam aliquãdo facultatem corporum dispensatricem

6. Epidẽ sect. 5. in principio quando Hippocrates inquit, Naturæ morborum medici. Significat etiam animorum ὁρμὴν hoc est appetitionem propensionémue: quando ait, Naturæ animalium indociles

Libro de alimento Hoc ergo in loco Naturæ nomen non de temperatura, neq; de animorum appetitione, sed de reliquis duabus profert. Licet enim reuera in omnibus hominibus cõmunẽ quãdã inuenire facultatẽ, attractricẽ, retẽtricem, alteratricem & expultricem: quin & sensibilẽ & motricem. Ac omnis sanè homo has habet facultates. neque has quidem puer habet, minimè uerò ætate uigens: uel ætate uigens habet, senex nequaquam. uerùm omnes æqualiter ipsas habent in æstate, ac omni tempore, in omni regione, & aëris constitutione. quare & actiones ab ijsdem facultatibus prodeuntes habent. Hæcq; omnium hominum dicuntur esse communia: nimirum, quæ omnibus æquè hominibus insint. Enimuerò partium etiam constitutionem omnes similiter

haben:

*habent.*Nemo *est enim, qui nõ habeat caput, manus & pedes.*Neque *enim, si quod monstrum genitum sit, ex hoc universalem orationem accusare oportet, tanquam non rectè dictam. omnes enim secũdum naturã se habẽtes, manus, & pedes, & uno uerbo, totum corpus suis partibus distinctũ habent. atque hac in re inter se non differunt.* Hæc *igitur est communis natura. Est & propria in unoquoque differentia. Alteratrix enim quæ est in* Platone, *ab ea quæ est in* Dione, *differt differentia quadam ineffabili, & quæ sub sermonem cadere non potest. Atque iccirco oportet, à proprijs ob difficultatem quæ in ipsis est, recedendo, de communibus sermonem facere: ut in hunc modum ab ipsis ad particularia sermonem accommodantes, non omnino aberremus.*

Non tamen ſicuti communis, ita etiam propria 2
vniuſcuiuſq; ſcribi poteſt. ſed ſcripta cõtrario modo ſe habent ad actiones, tum ſæpe aliàs, tum non minimè in iis quæ nunc à me ſcribentur.

*Per ea quæ superius dixit, particularium auxit utilitatem: per ea, quæ nunc dicit, horum uenationem comprehensionemq; orationi non posse subijci ostẽdit. & ait, contrario modo se habere sicuti communia ad particularia, ita scripta ad praxeis, id est actiones.*Dum *enim artis opera exercemus atq; tractamus, particularia quærimus.* Ingredientes *enim ad ægrotũ quempiam, non communem, sed propriam illius naturam curamus.* Verũ *in sermonibus particularia tum dicere, tum interpretari nequimus: sed & ipsa sub cõmunium doctrinam reducimus.* Hócque *inuenire licet non in febribus tantùm, sed & in alijs etiam affectibus. nam in illis etiam opere quidem particulare curamus: sermone autem, uniuersale docemus.*

3 Petiisti enim, ut nos remediorum quandam tibi vniuersalem methodum subfiguraremus. Hęc autem qualitate & quantitate singulorum præsidiorũ, & modo eorum vsus, & occasione, quæ horum omnium cognitu difficillima est, perficitur. circa quã præcipitem admodum existẽtem, quemadmodum alicubi & hoc dicit omnium bonorum nobis auctor Hippocrates, sæpenumero vides non vulgares solùm medicos, sed optimos etiam falli.

Hoc in loco confirmare magis suam ipsius rationem uolens, hoc est particularia oratione non posse explicari, & hæc intulit. in quibus ostendit Glauconem petijsse ab ipso, ut curatricem sibi methodum compendiose scriberet. Sed quoniam hæc, ait, progredi non potest nisi per quatuor hos canones, quantitatem, qualitatem, utendi modum, & occasionem: oportet sane & hos canones recte assequi. Qualitas igitur ab affectionis specie sumitur. si enim morbus calidus, refrigerare. si frigidus, calefacere: quemadmodum si siccus, humectare: si humidus, siccare eum debemus. Verùm non sufficit hæc tantùm nos scire: sed & quantitatem metiri adhibendorum præsidiorum: id quod non amplius à specie, sed à quantitate affectionis, & ab ipsius magnitudine sumitur. Nam si nouerim, uerbi gratia, refrigerari oportere, nec sciuerim quantum refrigerari oporteat: falli me circa curationem est necesse. Quippe quotquot quantitatem ignorarunt, uel præsidijs imperfectius usi fuerunt: in contrariam certe intemperiem corpus imprudentes duxere. Oportet etiam ut modum utendi sciamus: uerbi gratia, stomacho patiẽti quomodo præsidia adhibere oporteat, intrinsecus an extrinsecus. sæpenumero enim incurabilis cùm est stomachus, nul

lum

lum intus adhibitum medicamentum sustinet.in hoc enim nobiscum bene agitur,si extrinsecus curationem adhibeamus.Quin & dysenteria,(quæ est intestinorum ulcus) aliquando per inferiora,nonnunquam per superiora utendi modum nobis dictat.nam cùm ulcus est in tenuibus intestinis,per præsidia,quæ superius ingerũtur, curationem molimur:cum infra in crassis est,ijs quæ per inferiora inijciũtur,utimur.nec uulgaris est hic scopus.Sed præ omnibus his difficillima cognitu est occasio,quippe quæ maximè momẽtanea sit,sicuti diuinus Hippocrates *in Aphorismis pronũciauit, inquiẽs,Occasio autẽ præceps. Nam cũ* » *semper fluant nostra corpora,& uarijs subinde modis se habeant:præsidia etiam in ipsis diuersa esse, & alia singulis occasionibus necesse est.*Nequaquam *ergo occasio,quæ maximè præceps sit,comprehendi potest:ne si quis ipsam iuxta sequi ac comitari queat:ita ut appositũ præsidium opportunè adhibeatur.*Ob *idq; infortunia speiq; frustrationes non idiotis tantùm,sed optimis etiam medicis euenire conspicimus.*Verùm *idiotæ ob suam ipsorum imperitiam cadunt:artifices ob rei incomprehensibilitatẽ.* Cũ *ergo quatuor sint hi scopi:duo tum communes sunt, tum idiotis etiam cognitu faciles, modus utendi, & qualitas.* Quis *enim nescit calidum refrigerandum esse, & frigidũ calefaciendum.*Quin *& utendi modus quamuis difficilius percipiatur quàm qualitas,non omnino tamẽ captu difficilis est.*Reliqui *duo tum proprij, tum cognitu difficiles sunt,occasio & quantitas.*Nec *affectum ullum prohibere quis poterit, qui his scopis non usus fuerit.* Ad *ipsa enim artis opera ipsis necessariò egemus.*Si *igitur necessarium est per hos scopos fieri curationẽ,sanatioq; sine his perfici nequit,quippe quæ uniuscuiusque propria sit,propria*

autem scribere sit difficile: ad communia ne cessariò conuertimur. hæcq; docemus nihil nobis primario ad curationem conferentia, sed secũdaria ratione. Illa enim particularibus adaptantes, raro spe euentúque frustramur.

Quinetiam quod magnum sit quantitatem recta cõiectura ad facultatẽ accõmodare, idẽ vir scripsit. Cum igitur ad rectè curandum maximè cõferre videatur & occasio & quantitas præsidiorum, hęc autẽ in singulis ægrotãtibus propria inuenias, nihil autem quod sit proprium, ratione explicari posſit: hac ratione quod commune est, scribere cogimur, quamuis id vsu sit secundum. Nam & quosdam ægrotos sæpenumero inuisimus, quibuscum dum sani erant, non eramus versati: quare cum quem colorem, vel habitudinem, vel naturalem calorem, vel arteriarum motum haberent, haud sciuiſsemus: satis aliquando idonei iudices magnitudinis morborum non fuimus. Nam quantum à natura distat vnusquisque morbus, ad tantum etiã peruenit magnitudinis. Quantum autem distat, solus ille scire potest, qui id quod secundum naturam est, exquisitè cognoscit. Hoc ergo in ipsis ignorantes: ne omnino hæsitemus, ad id quod commune est, confugimus, quamuis id vsu sit secundum.

4 Libro de alimento

Probè sermoni additum est, bona coniectura, id est εὐςόχως. coniecturalis enim est ipsa quantitas: nec à quopiam exquisitè ponderari potest: sed unusquisq;, prout est prudens, ita ad id quod exquisitum est, accedit. In hocq; excellentes medici cœteris imprudentioribus præstant. quippe qui ad quantitatẽ coniectura assequendã præstantiores sint. Vox autem ad facultatem seu ad uires (græcè

εἰς

εἰς δύναμιν,) uel præsidiorum, uel laborantium, uel medentium accipienda est. Præsidiorũ quidem, in hunc modum. quando ægrotanti corpori uel nutrimentum uel medicamentum offerimus: horum non moles, sed uis inuestiganda est. quippe multa inuenire licet, quæ in magna mole paruam uim, uel in parua magnam obtineant. Enimuero serpentium uenenum mole minimum, ui maximum existit. cõfestim enim ad cor, iecur, & cerebrum repit: unáq; cum principijs totum corpus corrumpit. Olera multam quidem molem habent, uim uerò minimam. exiguum enim admodum corpori nutrimentum præbent. & ob id multi idiotæ admirantur. *

Plus vero & in hoc quidpiam artifex habet quã 5
iners. Et quid est hoc ipsum plus? Hippocrates quidẽ & hoc primus omniũ, quos scimus, scripsit. Plenius aũt id explicarũt ex posterioribus quicũq; illius scripta intellexerunt: quorũ vnus fuit Mnesitheus Atheniẽsis, vir tum in reliquis omnibus, quæ ad artem spectant, abundè doctus: tum quantũ methodo artem medicã exercere oporteat, nulli peritia secũdus. Hic Mnesitheus à primis & supremis generibus auspicatus, diuidi ea oportere cẽsuit per species genera, & differẽtias: & rursus diuisa eodẽ modo diuidi: & illa rursus eodẽ modo: quosq; ad talẽ quandã speciẽ perueniamus, postquã diuidẽdo, in vnũ numero & indiuiduũ desinamus. Mihi verò satis est breuibus tibi meã explicasse sententiam. nã ridiculus essem, si te tua docerẽ, tanquã iãpridẽ ea à Platone nõ didiceris. neq; enim vt te aliquo pacto quicquã de hac methodo, quæ circa diuisionẽ versatur, docerẽ, mẽtionẽ feci: sed quia mihi ad sequẽ-

tem deinceps ſermonem omnẽ,vtilẽ eam fore exiſtimo. cauſamque ob quã ſubinde plurimos medicos errare vides,cũ tu diſcere cuperes,eã tibi aliter indicare nõ licebat. Nã quæ in aliis ſectis contingũt errata:& quæ multi medici in ægrotãtibus delinquũt:primam ac maximam cauſam habent, diuiſionis prauitatẽ. Quidam nãque in primis & ſupremis generibus perſiſtunt, ſolis indicationibus, quę ab iis ſumuntur, contenti: Quidã vſque ad aliquid quidem diuiſerũt,ad finem tamẽ vſque non peruenerunt: Multi etiam vitioſis diuiſionibus ſunt vſi.

Inertes,hoc eſt ἀτέχνους dicit, eos qui artem ſine ratione aggrediuntur,quemadmodũ & Plato oſtendit, inquiens, Artem haud uoco rem, quæ ſine ratione eſt: Artifices uerò, eos, qui Hippocraticis methodis aduerſus morbos pugnant. Igitur artifices plus habent,quàm inertes ex hac dignotione:ueluti & Hippocrates in Prognoſtico oſtendit, inquiens, Prænoſcens enim & prædicens apud ægrotantes præſentia,præterita,& futura,credetur utique ægrotantium res cognoſcere. Ex his autem eo in loco oſtendit etiam curationem optimè ipſi eſſe progreſſuram. Sed unde dignotio ipſi erit? An certè quia ἐνμεθόδως .i. rectâ methodo arte utatur. ἐνμεθόδως autem nihil aliud eſt,quàm per diuiſionem rectam:ita ut genera ſumendo, & per proprias differentias in ſpecies diuidendo,demum in aliquod indiuiduum incidat, quod non amplius diuiſionem ſuſcipiat. Hoc ergo Mneſitheus fecit, philoſophiã aliáſq; diſciplinas exquiſitè callẽs, atq; in medica arte primas partes ferẽs. Hic primus poſt Hippocratẽ aggreſſus eſt methodo medicã artẽ conſtituere, hac uſus diuiſione

In Phedro.

diuisione. Si lubet, eius diuisionem in medium afferamus. Dicebat ergo Mnesitheus, *Medicum uel sanis sanitatem custodire: uel ægrotantibus ægritudines morbosue curare, at sanè sanitatem similibus custodire: morbum contrarijs tollere, perpetuoq; causas morborum excindere. causas autem uel quantitate, uel qualitate infestare. quantitatem uel in spiritibus uel in humoribus considerari. ac rursus qualitatem uel mordacem esse, uel salsuginosam, uel acidam, uel acrem, uel calidam, uel frigidam. Sed & horum singula ab alijs rursus causis fieri. etenim succos eiusdemodi genitos esse uel à natura statim in prima animalis conformatione, uel ab adscititia quadam temperatura posterius ob errores facta.* * *

Nam & *anni tempus succorum ideas cõmutare: quem enim esse, qui nesciat æstatis tempore bilem procreari, hyeme pituitam, ac sanè sanguinẽ uere, sicuti melancholicum succum autũno?* Quin & *regionem eadem posse quæ & anni tempus, & ætas, & diætæ formam alio, uel alio modo institutam.* Quin & *labores succos mutare: hos autem uel circa animam, uel circa corpus consistere.* * * *ipsius uero animæ, qui immoderatis lasciuijs utuntur. nam nimium etiam uenereorũ usum subiectum animæ spiritum digerendo dißipandoue, laborẽ animalem utiq; dici.* Quin & *curas cogitationesue, tristitias item, memoratas succorũ qualitates facere.* Hic ergo Mnesitheus *ita diuidens, in ea incidebat, post quæ deinceps progredi non licet.* Sed quoniam Galenus cum Glaucone philosopho *disputat, generis meminit, & differentiarum, & specierum, & indiuiduorum: in quibus ipse fuerat cõformatus, ac ab incunabulis, ut ita dicã, educatus, à* Platone *ipsa discens. ob id ait, mentionẽ horum feci, non ut te tua doce=*

rem:hoc enim ridiculũ esset:sed quia ad docẽdorũ pollicitationem eiuscemodi diuisiua methodus utilis est: ac etiã quia ob errata,quæ circa ipsam contingũt,medicorũ infortunia speiq; frustrationes accidũt.cuius rei tu causam discere cupiebas. Nunc ergo,inquit,audi: *Controuersia quæ in sectis cõtingit,ac multorũ medicorũ infortunium speiq; frustratio,ex diuisionis prauitate oritur. Fit autẽ tribus modis. Nã quidã primis generibus sunt cõtenti, nec amplius ipsa in alias particulares species diuidũt:sicuti sanè etiã Methodici fecerũt:qui strictũ duntaxat,& fluxile, & complicatũ iudicarũt sciri oportere:nec ulterius hæc diuiserunt. Quidã autẽ genera quidẽ diuiserunt,imperfectè tamẽ nec usq; ad indiuidua diuisio ipsis peruenit:quẽadmodum etiã Erasistratus fecisse uidetur. Alij etiã praue diuiserũt,qui essentialibus differẽtijs accidẽtales opposuerunt:sicuti sanè Archigenes fecit.hic enim dicebat,febrium has quidem uehementes esse, has uero diuturnas.at porrò uehementia quidẽ essentiæ febriũ propria est:nam caliditatis est characteristica ac obsignatrix, quæ caliditas ipsius febris essentia est:diuturnitas autẽ accidens est:accidit enim febribus,ut uel in longũ uel in breue tempus extendantur.dicebat igitur,febrium has quidem esse uehementes,has uero diuturnas:quando uehementi imbecillũ,diuturno breue opponere oportuisset.Hoc ergo modo in diuisionibus errantes,sectarum etiam controuersiam constituerunt.*

6 Quicunque autẽ omnia & quæ secundum naturam,& quæ præter naturã sunt,ad eiuscemodi methodũ reducens,ex omnibus iis,quæ per diuisionẽ sunt inuenta,integrã sumit indicationem:hic solus, quantũ per humanas vires licet,medẽdo non errabit

bit:atq; notos quidẽ melius quã alios:ignotos autẽ quàm fieri poterit proxime notis curabit. Si quis enim diſtinxerit primũ quidem ætatẽ, poſtea temperaturarum ac facultatum differentias: cæteráque omnia, quæ hominibus inſunt, calores dico, habitudines, pulſuum motiones, aſſuetudines, vitæ ſtudia, & animi mores: hisq; differentiã, quæ eſt inter marem & fœminam, addiderit, ac quæcunq; ad regiones, & anni tẽpora, aliasq; ambientis nos aeris conſtitutiones ſpectant, conuenienter diſtinxerit: hic ad propriã laborantis naturã dignoſcẽdam prope accedet. Verùm ex his omnibus quædam in libris De pulſibus, quædã in libris De temperamẽtis ſunt determinata. Sicuti etiã eorum omniũ quæ præter naturam ſunt, quotquot ſunt per genera & ſpecies differentiæ, vniuerſas in libro de affectibus definiuimus. Nũc vero tota noſtra oratio de iis erit ęgrotis, quorum naturam, antequàm in morbum incide rent, ſciueramus: cũ ipſis tamen reliqui etiã omnes intelligentur, qui nobis erant ignoti. Neque enim difficile fuerit ab eo, quod perfectè eſt diſtinctum, id etiam, quod tale non ſit, inuenire.

Nos ergo Mneſithei diuiſionẽ tradidimus: ac quomodo diuiſionis prauitas, errorũ ſit cauſa, demõſtrauimus. Age *iam auctoris etiã diuiſionẽ tradamus, per quam omnia tum quæ ſecundum naturam, tum quæ præter naturã ſunt, ſciri oportere, atque ab unoquoque indicationem quandam deſumi cenſet. Quæ igitur ſunt ſecundum naturam, uel elemẽta ſunt, uel temperaturæ, uel ſucci, uel particulæ, uel facultates, uel actiones, uel ætates. quin & anni tempora, & regiones, & recentiores conſtitutiones.* Horum *autem ſingula ſubdiuiduntur.* Nam *elementorum aliud*

eſt

est calidum, aliud frigidum, aliud siccum, aliud humidum. Ac temperaturarum nouem sunt differentiæ, quatuor simplices, & quatuor compositæ, ac præter has temperata. Succorum etiam alius sanguineus, alius pituitosus, alius biliosus, alius melancholicus est. Particularũ etiam aliæ imperant, aliæ imperantibus subseruiũt: aliæ connatas solùm habent facultates, aliæ connatas simul & influxas. & aliæ quidem similares, aliæ instrumentales: ac similarium aliæ actionem obeunt, aliæ usum præstant: ac rursus instrumentalium aliæ actionem obeunt, aliæ usum præstant.

Ac facultatum aliæ sunt naturales, aliæ animales, & animalium aliæ sensibiles, aliæ motiuæ, aliæ rectrices. atq; sensibilium alia uisoria, alia auditoria, alia olfactoria, alia gustatoria, alia tactoria. motiuæ unà cum partibus motis diuiduntur: tot enim sunt specie motiuæ facultates quot & partes motæ. rectricum alia imaginatrix, alia cogitatrix, alia memoratrix existit. atque hæc est facultatum animalium diuisio. Naturalium autem alia est uitalis, quæ à corde prouenit, atque per arterias in uniuersum corpus dispensatur: aliæ autem re uera sunt naturales. & harum aliæ sunt primæ, aliæ secundæ. ac primarũ alia est formatrix, alia generatrix, alia auctrix. secundarũ, quæ sanè primis subseruiunt, alia attractrix, alia retẽtrix, alia alteratrix, alia expultrix est. Actionum porrò subdiuisio eadem est cum facultatum subdiuisione. quot enim facultates, tot etiam actiones existunt. Aetatum etiam alia puerilis, alia uigens, alia decrescens, alia senilis. Temporum anni aliud uernale, aliud æstiuum, aliud autumnale, aliud hyemale. Regionũ quoq; alia calidior, uel frigidior, uel siccior, uel humidior est: alia calidior & siccior uel calidior & humidior, uel frigidior & siccior, uel frigidior & humidior

midior:alia temperata. Conſtitutionũ item eodem modo conſtitutiones autem (græcè καταςάσεις) dicimus paricu lares aëris mutationes:quæ ſane cũ anni tẽpore nõ neceſſario conſentiũt:quoniam ſepenumero inuenire licet in æſtate conſtitutionẽ hybernã, & in hyeme æſtiuam:atq; in aliis eodem modo. Hæc *porrò eſt rerũ, quæ ſecundum na turam ſunt, diuiſio.* Iam *ad alterã ueniamus ſectionẽ rerũ ſcilicet quæ præter naturã ſunt.* Hæ *genere ſunt triplices. aliæ faciũt, aliæ fiunt, aliæ ſequuntur. faciunt cauſæ, fiunt morbi, ſequuntur ſymptomana. Cauſarũ aliæ procatarticæ, id eſt primitiuæ, aliæ proegumenæ, id eſt antecedẽtes, aliæ ſynecticæ id eſt coniunctiuæ.* Morborũ *alij ſunt ſimilares, alij inſtrumentales, alij communes.* Similarium, *alij ſimplices, alij compoſiti: & alij quidem ſecundum nudam qualitatẽ, alij cũ materia influxa.* Et *inſtrumẽtaliũ alij in formatione, alij in numero, alij in magnitudine, alij in cõpoſitione.* Et *qui in formatione ſunt, alij in figura, alij in meatu, alij in cauitate, alij in aſperitate, alij in leuitate.* Et *qui in numero ſunt, in ijs alia deficiunt, alia abundant. & deficientiũ, alia, tota defficiunt: alia, partes. & abundantium, alia ex genere ſunt eorũ, quæ ſunt ſecundũ naturam: alia ex genere eorũ, quæ ſunt præter naturã.* Et *qui ſunt in magnitudine, in ijs alia deſunt, alia excedunt.* Et *eorum qui ſpectantur in poſitura, alij fiunt ex naturali partium poſitione permutata: alij communione, quæ inter ipſas eſt mutua, læſa.* Hæc *eſt morborũ diuiſio.* Symptomatũ *autẽ, alia in læſionibus actionũ conſiderantur, ut apepſia, id eſt in concoctio, allucinatio. & ſingulæ aliæ læſiones: alia in corporum affectione, ueluti cum malus color hominẽ deprehẽderit, quemadmodum in icteris, uel quæcunque alia affectio: alia in ijs, quæ excernuntur, uel cohibentur, ut in*

alui pro

alui profluuijs & ſuppreßione, in urinæ retentione & in diabete uocato. Actionũ læſio, alia eſt abſoluta, alia debi lis, alia deprauata. Atq; hic ſcriptoris diuiſio terminatur, quæ incipit quidem à generaliſsimis, procedit uerò uſque ad indiuidua per medias ſubalternas ſpecies: quæ genera quidem ſunt inferiorum, ſpecies uero ſuperiorũ: & ob id ſubalternorum appellationem ſortitæ ſunt.

7 Incipiamus igitur à febribus: quandoquidẽ & tu earũ præcipuè curandarũ methodũ tibi tradi cupiebas, primũq; de ſimpliciſsimis, quas Hippocrates ephemeras id eſt diarias vocat, dicamus. Tales ſunt quę ob laſsitudines fiũt, & ebrietates, & iras & iracũdias, & triſtitias, aliasq; animi curas vehemẽtes. Et quæ ex bubonibus ortũ habẽt, ex hoc genere ſunt: prẹter quã ſi abſq; vlcere fiãt manifeſto, tũc enim ſuſpectæ ſunt, nec vllo modo mites. Sed & vigilia plerunq; ſimplicẽ febrẽ intulit, ſicuti ſanè & refrigeratio, & exuſtio. Hę omnes febres facillimè ſolui poſſunt, hoc ſanè modo. Oportet ſiquidẽ eos cõfeſtim ducere ad lauacra, atq; ad aliã conſuetã victus rationem. Quandoquidẽ qui celebratam illam diatriton (id eſt triduanam inediam) in omnibus hiſce admittunt, acriores ſæpius eiuſcemodi febres reddiderunt: quãuis & aliter præterea delinquãt. quẽadmodum certè vides multos in quolibet ingreſſu delinquere, ita vt manufactum re vera faciant morbum.

Hoc in loco cõſequenter incipit exequi id quod Glauco petijt: ac primo loco methodũ tradit curãdi febres diarias. Diarias autem uocãt febres, quæ ex ſpiritu incaleſcente fiũt: quæ ſanè ſimpliciſsimæ atq; benigniſsimæ ſunt, atq; ad ſui ipſarũ generationẽ unius diei tẽpus ſatis habent

*bent.Fiunt autẽ hæ febres,uel à corporeis uel ab animali bus motionibus:corporeis quidẽ,ex laßitudinibus,ſtipa=tionibus,& ebrietatibus:animalibus uero,ex curis,triſti tijs,iracundijs,& reliquis id genus.ex his enim omnibus cũ cõteratur * ſpiritus,acriorq́; ſeipſo reddatur: imper=titur cordi caliditatẽ,atq; eiuſcemodi febrẽ accẽdit.Sunt ergo omnes hæ febres,ut diximus benignæ: quẽadmodum ſanè & quæ ex bubonibus excitãtur.In his tamẽ ſermo di ſtinctione limitationeq́; indiget.Nã febriũ,quæ ex bubo=nibus excitantur,hæ quidẽ ſunt diariæ:fiũtq́; euidẽti qua=piã cauſa in corpore prægreſſa,ueluti ſi impigerit quis, uel alioqui ulcus habeat.Quoniã enim quæ dolent,fluxu ſemper tẽtantur,materiæ ad membrũ ulceratũ ferri ſtu=dent:poſtea in itinere imbelliciori particulæ occurrẽtes, in illã decũbunt,illamq́; moleſtãt,atq; in tumorem attol=lũt.Vocatur autẽ eiuſcemodi res,Bubo.Sæpenumero autẽ cùm copia ſit in corpore,periculũq; immineat,ne ab ipſa uires ſuffocẽtur:natura ueluti repugnat,ac recalcitrat, ipſam deponere uolẽs.Quoniã igitur haud poteſt per ſen ſibiles excretiones eius uacuationem moliri,ipſam tranſ=mittit ad imbecilliores partes,Adenas,ſeu Glandulas,di=co.Sicuti enim hoſtes ciuitatẽ obſidentes,quam uarij mili tes cuſtodiant,à potẽtioribus propelluntur,irruũt autem in imbecilliores,à quibus haud amplius propelli poſſunt: Sic & ſucci,dũ à ualida facultate propelluntur,ad imbe=cilliores particulas accedũt,Glãdulas dico:quæ ſanè non imbecillitatis tãtũ ratiõe ad materias ſuſcipiẽdas prõptẽ ſe habẽt,uerũ & ob propriã ipſorũ raritatẽ.nã cùm laxæ ſint,meatusq́; apertos habeãt:facilè in ſeipſas copiã admit tunt. Hæ ergo febres quæ ob copiam eueniunt, benignæ non ſunt:ſed ex genere earum,quæ ex putredine ſuccorum*

fiunt

fiunt, existentes, periculum inferunt non uulgare. Atque mentem diligẽter adhibere oportet, ne imprudẽtes ijs qui ex putredine febricitant, sine custodia uictũ instituamus, putantes eos febrem habere diariã: cùm eiusmodi error oriatur ob cõmunitatem, quam bubo tã ad eas, quæ ex putredine oriũtur febres, quã ad diarias, ut diximus, gignẽdas habet. Diarias igitur curare, haud est difficile: imò admodum facile. Nam statim post accessionis declinationem, lauacris ipsos uti iubemus: atq; ad consuetam uictus rationẽ reducimus. Methodici uerò non ita sanè, sed cùm eos assumunt, iubent ad tres dies cibum non capere: quòd accessionem, quæ per triduum fit, obseruandam esse censeant. Arbitrantur enim cunctos ferè morbos per triduũ accedere. Hi ergo, eiuscemodi laborantes maximè lædũt: quippe qui eorum febres acriores reddant: atq; ad febris acrimoniam, intemperiẽ, quæ ab inedia prouenit, addant. Non solùm autẽ in hoc errant: sed ut aliquid facere, nec frustra ad laborantem accedere uideantur, perfusionibus utuntur importunis, & irrigationibus, & cataplasmatibus: à quibus non solùm nihil iuuatur laborans, quinimo læditur atque ob id ait Galenus ab ipsis manufactum fieri morbum.

8 Quæ igitur ad curationẽ harũ febriũ pertinent: in prõptu sunt: quæ verò ad dignotionẽ, diligentiã maiorẽ requirũt: nec vllus ante nos, quantũ res exigebat, ea scripsit. Vnde nihil mirũ est, multos in curationibus tantũ delinquere, quantũ etiã in dignotionibus fallũtur. Sępenumero enim quidã casu aliquo in graues morbos ab initio inciderũt: sicuti vino repleti, vel exusti, vel refrigerati, vel lassitudine fatigati, vel vigilias perpessi, vel irati, vel quomodocunq;

cunq; aliter à causa, quę ex seipsa lędere posit, correpti: deinde totum id ob antegressiam causam, non ob aliam quandam affectionem euenisse arbitrati: negligentius instituta sibiipsis victus ratione, latenter in incurabilem, aut ægrè admodum curabilem morbum seipsos proiecere. Ob hæc igitur ante omnia prouidere oportet, sicuti etiam Hippocrates adhortatur, vt non futura solùm, sed & præterita & præsentia prænoscamus. Nam & quod nunc proponitur, ad eam artis partem attinet, nósque quàm manifestè poterimus, id scribemus. Neque enim parua est differentia, si laborantem laueris, ac confidere iusseris: an per omnem custodiam, securitatemq; traduxeris. Ingressos igitur ad ægrotantem, primum quidẽ à maximis ea quæ circa ipsum sunt, considerare oportet: postea ab aliis, nihil etiã quod minimũ sit, pro viribus omittentes. Nam quòd magis, vel minus indicationi à maximis sumptæ, credamus, id ex aliorum additione fit. Maxima igitur febrientibus omnibus, tum in pulsibus, tum in vrinis indicia sunt. Addere etiam ipsis oportet vniuersa alia circa faciem & decubitus & respirationem ab Hippocrate dicta, & quæcunq;, vel per superiora, vel per inferiora euacuantur. & sanè si quod etiam symptoma circa quamlibet particulam corporis, vel ipsius actionem consistere videas, qualia certè mille in millibus ille scripsit, nullum ex iis negligenter prætereas. Hæc quidem in omnibus febribus sunt communia. Quare in simplicissimis quoque, de quibus præsens est sermo, nihil horũ omittere oportet. Sed quoniam quæ à pulsibus & ab vri-

nis ſumuntur, febris formã indicant: Pulſibus quidem nec phlegmones ſignũ habentibus, nec penitus inæqualitatem in vna arteriç applicatione, vel ſi habeat, eã omnino obſcurã: Vrinis verò vel omnino iis, quæ ſecundum naturã ſunt, ſimilibus: vel nõ multũ à natura diſtantibus: Tunc accedere oportet ad vniuerſa alia ſuperius dicta. Ac cùm, veluti chorus, cõſonanter omnia loquantur, fidere iam oportet: &, ſi velis, interrogare, nũ aliqua manifeſta cauſa præceſſerit. Nam ſi & hoc faſſus fuerit ægrotãs: prima febris ſolutiõe expectata, lauare ſtatim opor tet: cùm fidelior tibi dignotio fiat ex ipſa ſolutionis forma. Nam & arteriarũ motio ei, quæ in ſanis eſt, ex toto aſsimilatur. quippe cùm nulla alia febris ad id, quod ſecundũ naturã eſt, redeat: ne ſi tempus illud inter priorẽ extremitatẽ, & ſecundũ principium, interiacẽs, quàm multũ fuerit, quemadmodũ in tertianis & quartanis. In illis enim febris ſignũ ſemper permanet: In diariis autẽ totũ deletur acceſſione ceſſante. Plurimis autẽ ipſarũ etiã madores, quibuſdã verò etiã ſudores vtiles poſt apparẽt: aut omnino ſanè veluti vapor quidã copioſus ex profundo attollitur. Sed & vrinæ multo meliores nũc quàm in febris initio tibi apparent. Et ſi capitis vel alterius cuiuſdã partis dolor ſimul inuaſerit, nec is ipſe amplius perdurat. Et laborãtis facilis tolerantia, cùm maximum & ipſa ſit indicium, ac veluti ſigillum quoddam vltra omnia alia, febris manſuetudinem tibi indicabit. Et ſi, dum lauantur, nec horror quidã inſolitus moleſtauerit, nec alia quippiam inſuauitas: Et ſi poſt lauacrum deinceps in facili to

lerantia

lerantia perstiterint: cõfidenter iam ipsos nutries: ac vinum intrepidè bibendum præbebis, quantum præsentibus est conueniens.

Dignotio uia est ad curationẽ, & sine hac modus curationis rectè cõfici nunquã potest. Necessariũ igitur est, *ut qui diariã febrẽ curaturus est, eius prius dignotionem posideat.* Promptũ ergo est dicere, *diarias febres à procatarctica causa fieri: quæ uerò ex putredine ortũ habẽt, non item. & hac re has ab illis distinguere oportet. Sed quoniã sæpenumero euenit, ut febris, quæ ex putredine ortum habet, cum aliqua procatarctica causa inuadat: ut ex hoc sæpe decepti inexercitati medici suspicentur eã febrẽ esse diariã: hincq; negligentius uictũ instituentes, magnopere peccent, periculumq; nõ uulgare laboranti cõparẽt: ob id melius est uniuersam exquisitè diariarum febriũ naturam per uocata signa tum præsentia, tũ præterita apponere.* Horũ autem *signorũ alia sunt maxima ac principalißima: alia secundũ habent naturã.* Ac maximis quidẽ *maximè credere oportet: iam uerò minimorũ etiã suffragium est addendum.* Nã *hæc addita, maiora confirmant, atq; stabiliunt.* Maxima autẽ *sunt signa, quæcunq; à principijs sumuntur.* Principia autẽ *tria sunt, ut sæpius didicimus, cerebrũ, cor, & iecur.* Cerebrum *sanè haud multũ nobis ad febris dignotionem confert: sed cor & iecur. atque hæc meritò.* Nam *febris proprius est affectus cordis: huius autem affectio per pulsus ostenditur.* Quin *& caliditas est succorum in uenis & iecore existentium: qui certè per urinas ostenduntur.* Igitur *signa maxima in febribus, urinæ sunt & pulsus.* Reliqua *uerò sunt accubitus, & eius differentiæ: & quæcunq; circa faciem apparent, in prognostico iam ab* Hippocrate *decantata: respiratio, &*

ipsius rhythmus: & si qua actio in aliqua particula oblæsa sit: & quæ uacuãtur, uel retinentur: & si qua particula tumorem habeat, uel aliquẽ dolorem: Hæc *inquam omnia addere oportet dignotioni, quæ à maximis sumitur.* Itaq; *urinæ in diaria febre habere debent subsidentiam, hoc est hypostasim albam, læuem, & æqualem, ac sanorum subsidentiæ similem.* Parum *tamen duntaxat in colore & consistentia à naturali statu digressæ sint, ob febris nimirũ caliditatem acriores quoquo modo redditæ: & nullum putredinis signum habentes: est autẽ id, subsidentiæ inæqualitas.* Tales *ergo sint urinæ. Sed & pulsus magnus permanet, & celerior, & frequẽtior ob caliditatem. æqualis etiã sane est, ac nullam indicat inæqualitatem, nec cõtractionem accelerat: id quod febrium ex putredine ortarũ proprium est: cùm facultas insistat ac conetur per cõtractionem putredinosa, fuliginosaq; excrementa expellere. quòd si inæqualitatẽ habeant pulsus, mediocris ipsa est. fit enim aliquando hæc ipsa inæqualitas ob febres diarias, quæ ex stipatione gignuntur: in his enim cùm clausi sint meatus, nec amplius quæ digeri solita sunt, euacuentur, facultas ab * ijs grauata, aliquam in pulsu facit inæqualitatem.* Hæc *ergo sunt maxima.* Si *uero omnia memorata cum his conueniant: tunc dignotionem confirmare, stabilireq; oportet. quandoquidem ipsa magis scientifica erit.* Si *etiam laborans febrem sibi ab aliqua procatarctica causa, uel aliqua ex ijs quæ circa ipsum sunt, euenisse dicat: tunc sane statim post accessionis solutionem ad lauacrum abducendus est.* Non *tamen in ipsa morbi solutione dignotio negligenda est. sed certe tum in lauacro, tum post lauacrum signa aduertenda sunt: in lauacro quidẽ, si nullus ipsis fiat horror: nam hic in febribus ex putredine ortis, fieri natura solet,*

cùm à

cùm à lauacri tepore putredinosa excrementa fundãtur, ac ad particulas sensibiles ferantur, easq; mordicẽt, hacq; de causa horrorem faciãt. Sed & post lauacrum digitos ipsi arteriæ inijcere oportet: & interrogare num aliquam præter naturam affectionem corpus habeat. Nam si re uera febris ipsa sit ex natura diariarum: nullum modũ præter naturam pulsus indicabit: sed in omnibus sanorum rhythmum seruabit, non ut in tertianis, & quartanis, & reliquis omnibus ex putredine ortis. in illis enim, nec in interuallo etiam, inuenire licet pulsum, qui pulsui secundum naturam existenti, ex toto similis sit: sed is omnino putredinis signum habere conspicitur. In diarijs sanè unà cum accessionis solutione morbificæ etiam causæ cessant, nec reliquiæ amplius affectionis illius, quæ febrem pepererit, remanent. Quin & quibusdam ipsarum madores (quos Græcè νοτίδας *appellant) laudabiles apparẽt, quibusdam uerò sudores. Quæsitúque dignum est, cùm febris in spiritibus sit, unde sudor excernatur. Et dicimus, spiritũ qui iam calefactus est, dum excernitur, succum aliquem circa superficiem inueniendo, eum attenuare, atque in sudores resoluere, secúmque etiam excernere. Nonnulli uerò dicere conati sunt, spiritũ festinare, ut digeratur: deinde densiori superficiei occurrendo, sisti: atque in aquæ naturam reuerti: hincque sudorem excerni. Hoc autem est absurdum. primum quidem, quoniã non spiritus sed uapor eiuscemodi symptoma sustinere potest. Præterea, licet etiam demus spiritum posse in aquam conuerti: ipse tamen ubi conuersus fuerit, non amplius excerni poterit. Nã si meatus ita densati sunt, ut etiam spiritui non sint peruij, multo magis non permittent humorem exire. Crassior enim spiritu est humor. Quare hæc explanatio, haud est reci-*

pienda: sed quæ à nobis dicta est. Differt autem quantitate mador à sudore. Sudor enim, est copiosus: madores autem, pauci. Omnia igitur hæc signa animaduertere oportet post balneum. Quin & urinas rursus inspicere oportet, atque attendere, si multo meliores nunc euaserint. Omnino uerò sanè, siquod symptoma in febre acciderat, id & nunc soluetur. Et quod ultra prædicta colophonem, ac uestigium imponit, est ipsa facilis tolerantia laborantis. hæc enim præcipuè diariæ febris dignotionem confirmat stabilitq;. Nam in ijs febribus quæ ex putredine oriuntur, aliqua omnino anxietas oritur, & difficilis tolerantia: putredinosis quibusdam seminibus ad os uentriculi tendentibus, & tale symptoma facientibus. Si ergo hæc à nobis memorata, consona sint, ac idem inter se inuicem loquantur, naturam febris diariæ indicantia: oportet confidenter lauare, & consueta uictus ratione nutrire. Dare autem debemus & ipsis uinum: eius mensuram, tum ad laborantis cõsuetudinem, tum ad præsentem necessitatem, metientes. hoc enim est quod ipse ait, quantum præsentibus est conueniens.

9 Nos verò (vt nosti) ipsis dicere solemus, antegressam causam à laborante dici * nõ sustinentes. quod maximum est indicium eum non errare, qui talem quampiam sit adeptus facultatem. Si ergo manentibus adhuc animi affectibus consideratio fiat, ex pulsibus præcipuè tentanda est, vt in libris De pulsibus scriptum est. Post hos autem & ab aliis dignotio est petenda. Si verò illi quidem cessauerint, affectio autem remaneat: obscurum profectò ex pulsibus inuenies indicium affectuum, qui febrem fecerint, sed & sine pulsibus reliqua tibi sufficient.

* Alias interrogare.

Ex *causis*

Ex causis morbificis (ut in præcedẽtibus diximus) aliæ sunt procatarcticæ, aliæ antecedentes, aliæ coniunctiuæ. Antecedentes igitur, atq; cõiunctiuas oportet ut medicus sciẽs prænunciet: procatarcticas uerò à laborantibus interroget. Nunc autem ipsarum quoq; (quantum fieri potest) tradere nobis uult dignotionem Galenus, ut nimirum ipsas prænunciando gloriosi euadamus: nec ab ægrotis decepti, in curatione frustremur. Enimuero procatarcticarum causarum aliæ sunt animales, aliæ corporeæ. Animalium itaque prius dignotionem tradamus. Sunt autem hæ, iracundia, tristitia, cogitationes, uigiliæ. Illud uerò prius dicere oportet, ab ijs causis aliquando hominem, etiamdum morbo laborat, adhuc detineri. etenim sæpenumero multi febricitantes adhuc sunt irati, uel tristantur, uel cogitant, uel uigilant. uel igitur hæ ipsæ causæ adhuc agunt: uel abierunt quidem, affectio autem quæ ab ipsis prouenit, in corpore remanet. Si igitur causis adhuc remanentibus, considerationem facimus: haud difficile erit ipsas dignoscere, pulsus tangendo. hi enim nobis, ea quæ cordi accidunt, produnt. Vniuscuiusq; autem horũ differentiã in libris De pulsibus *didicimus. In illis enim dictũ est, quis sit iratorũ pulsus, quis tristantiũ, quis cogitãtiũ, & quis uigilantiũ.* Non tamẽ *satis est pulsibus solum uti: sed & alia etiã signa adhibenda sunt, quæcũq;* Hippocrates *in prognostico, à colore, ab accubitu, à respiratione, & eius speciebus enumerauit. Si uerò causæ quidẽ cessauerint, aliquid autẽ omnino ab ipsis in corpore relinquatur: ex pulsibus quidẽ mediocriter id dignoscetur, quod si ipsi nobis non suffecerint, dignotio à reliquis petenda erit.*

Communiter enim omnibus vrinæ sunt rufæ. 10

In tractatione de Crisibus disputatio de coloribus

definita est: atque exquisitè in illa dictum fuit, quid sit rufus color, quid ruber, quid flauus, & quid pallidus: & quid singuli ipsorum remißi ex additione, sub, præpositionis indicati, subrufus, subflauus, subpallidus, & subruber. Hoc *sanè in loco cùm sermo ad tyrones scriptus fuerit: prædictos hos omnes colores craßiori modo* πυῤῥοὺς, *id est rufos appellat: dicítque urinas communiter omnibus esse rufas, non ijs qui febre diaria simpliciter febricitant, sed quicunque, uel ex iracundia, uel ex memoratis affectibus febricitant. quandoquidem paulo post discemus, ijs qui ex densitate, & ijs qui ex bubonibus febricitant, nõ rufiores esse urinas, imò potius albidiores.*

11 Adest verò iis qui ex tristitia febricitant, acrimonia magis quàm copià caloris: sicuti contrà, iis qui ex iracundia. Sed & corporis gracilitas manifestior est iis quos tristitia, quàm iis quos cogitatio vexauit, oculorúmque cauitas, ac insita quædam decoloratio.

Distinguit hoc in loco tristitiam ab iracundia. quod autem uult ipse dicere, nihil aliud est, quàm quòd in utrisque quidem & caliditas & siccitas inest: sed in tristantibus siccitas quidem maior, caliditas uero minor: in irascentibus contrà, caliditas maior, siccitas minor. Igitur *urinæ in tristantibus apparent acriores quidem ob siccitatem, calidiores autem ob caliditatem: in irascentibus uerò non ita inueniuntur: sed calidæ quidem sunt, non tamen acres, id est non siccæ.* Aliqui *etiam aliter exposuerunt, dicentes, in tristantibus urinas quæ excernuntur, laborantis sensum molestare, ac mordicare magis, minus autem calefacere, calefacere tamen. in irascentibus contrà: dum*

excern

excernuntur, magis quidem calefacere, mordacitatem uerò & acrimoniam non habere. Hæcq; explanatio est uera. Quare ambæ recipi debent. Sed quoniam multam in his signis communitatem inuenit iracundiæ, & tristitiæ: adhuc etiam ab aliis manifestioribus signis, eorum nobis tradit differentiam. Nam in tristantibus gracilitatem ait fieri totius corporis, ac præcipuè oculorum. Cum enim in ipsis multus contineatur spiritus, qui dudum ipsos in tumorem eleuabat: hic cùm à tristitia sit digestus, concidere ipsos facit. In irascentibus autem non est hoc inuenire: quin potius ipsum corpus tumidius apparet, natura foras se uertente cum aliqua uehementia, hàncque porrò insequuntur & spiritus & sanguis. At sanè in tristantibus pallidius (& ut simpliciter dicam) decoloratum corpus inuenitur. Nam cùm caliditas innata in profundum secedat, & quæ in superficie sunt relinquat: necessariò ob sanguinis absentiam decoloratio oritur: quod in irascentibus nõ adest, ob iam dictam causam.

Hæc quidem sunt & aliis qui quouis modo cogitauerunt, communia. Maximè verò & ex oculis distinguere oportet. Nã & ex his in sanis animi mores coniicere possumus, at in ægrotantibus certiora tibi erunt signa, si accuratè conspicere queas. Sic igitur eos qui ob disciplinas & speculationẽ quandam cogitauerunt, à tristatis distinguere conuenit. 12

Tristitiam sanè iam ab iracundia distinxit prædicto discrimine, ex urinis, ex gracilitate, ex oculorum cauitate, & ex decoloratione. Hæc autem in iis etiam qui cogitarunt, eueniunt. Qua igitur re ipsos distinguemus? Ipse sanè hoc tacuit, illud duntaxat dicens, ex oculis distingue-

re ipsos oportere: quomodo autem distinguere oporteat, non addens. Nos autem hoc addamus: nempe in tristantibus oculos ueluti quiescere, ac sese haud mouere: in ijs autem qui cogitarunt, & moueri, & circũferri. Nunciant enim nobis oculi ipsos animi affectus: cùm sint fenestræ cerebri, in quo anima habitat. Ac turpe est physiognomonas quidem in sanis ex oculorũ affectione quales sint animi mores, pernoscere: nos uero in ægrotantibus non prænunciare: cum euidentißimæ, ac uehementer conspicuæ sint eorum uersiones. quippe qui affectionibus animi inuicem respondeant. Illud autem, qui quouis modo cogitarunt, addidit: quandoquidem diuersæ sunt cogitationum causæ. Hic enim ob pecunias cogitationibus uexatur: alter ob filios: alius ob præstantiorum speculationem. & simpliciter, ut generalius ipsa distinguamus, sic dicamus: Cogitatio uel ob præstantiora fit, uel ob deteriora, &, ut simpliciter dicam, praua. Ac sciendum est, deteriorum rerum cogitationem cum corpore unà etiam animã deijcere: Præstantiorum uero cogitationem corpus quidem deijcere, at animam & recreare & augere, robustiorémque (ut ita dicam) ipsam se ipsa efficere. Hoc igitur modo cogitantes à tristantibus distinguere oportet.

13 At eos, qui ex vigiliis febricitant, distinguit decolorationis forma, subtumida enim est ipsis *facies: & oculorum motus *ligati, vix enim palpebras attollunt: & humiditas b: sicci enim fiunt iis, qui tristati fuere, vel cogitauerunt. Cauitas autem commune est omnium symptoma, tristitiæ, vigiliarum, & cogitationum: non tamen sanè iracundiæ. In hac enim nec oculorum cauitas, nec decoloratio sunt

* Explanator videtur legisse corpus.

* *δῆλαι*, id est, manifesti, est *in omni-*

manif

manifesta. caliditásque tum copiosior, tum celeriter ex profundo attollitur, nec pulsuum magnitudo diminuitur, ficuti in vigiliis & triftitiis & cogitationibus. Quare iracundiam clarè admodum ab his diftingues: illa verò inter fe, ficut ante dictum eft.

Vigilias ab alijs diftingui non eft difficile. Habent enim tum quid commune cum reliquis, decolorationem ipfam: tum diuerfum, quia corpore fubtumido exiftente, unà quoque eiufcemodi decoloratio oritur. Hæc autem ipfa decoloratio oritur, quia haud probè concocti fuerint cibi. Sæpius enim didicimus, ut in fomnis natura in profundum recedens, ac cibis uacans, melius concoctiones faciat, & nutritiones. Hic igitur uigilias neceffariò infequitur inconcoctio: hanc autem nutrimenti ceffatio, quam Græcè atrophiam uocant: unde nec floridus ille fanguinis color in fuperficie uidetur. Sed & quæ ab inconco ctione genita fuere excrementa, dum in fpiritum refoluuntur, habitum occupando: aquofiorem ipfum reddunt. Hi uerò palpebras ægrè mobiles habent: propterea quòd ipfæ excrementitia humiditate funt repletæ. Diligentérq; eft animaduertendū. hoc enim in loco dicimus palpebras ægrè mobiles effe: quandoquidē in triftantibus nō palpebras, fed quæ intus eft, pupillā. Sunt igitur in his palpebræ, ut diximus, humidiores: at in antedictis, iracūdia fcilicet, trißitia, cogitationibus, ficcæ. Licet certè aliquid cōmune in uigilantibus, & triftātibus & cogitātibus inuenire, ipfam nimirū oculorū cauitatē. Verū in triftātibus & cogitantibus caufam diximus: In uigilantibus autē eft hæc ipfa: quomodo? Nā ob ficcitatē ex uigilijs ortā abfumitur

bus codicib', quos viderim. fortè tamen δει-λαὶ. i. ignaui, vel ligati, vt etiam Leonicenus olim traduxerat.

b Codices manu fcripti ita habét: im prefsi tamen addunt, ἐν τοῖς βλεφάροις. i. in palpebris.

etiam ipsis uisorius spiritus. In irascentibus autem hoc dicendum non est: quin contra, plerique prominentiores habent oculos: sicuti etiam totum ipsum corpus ualidius & calidius. quin & pulsus in his non sunt minores, sicuti in antedictis omnibus. in illis enim uirium debilitas, paruitatis causa est. in iracundia autem contrarium euenit: uiriúmque contentio adest: quare pulsum etiam magnum fieri est necesse, conferente ad ipsius magnitudinem ipsa etiam caliditate. Illud duntaxat dicere oportet, ex irascentibus quosdam pallidos fieri & tremulos: non quia iracundia talem ipsis inferat affectionem: sed quia quidã metus iracundiæ sit complicatus: qui uires deijciens, decolorationem etiam & tremorem facit.

14 Eorum verò qui ex lassitudine febricitant, cutis est siccior, quàm in aliqua alia diaria febre. Sed hoc quidem omnibus ex lassitudine febricitantibus in accessionis tempore, quod ad vigorem vsque protrahitur, est commune. ab eo verò tempore deinceps, plurimis, qui sanè supra modum non laborarint, humidi quidam vapores, vel halitus calidus ex profundo attollitur. nonnullis verò etiam in temporibus, quæ post vigorem sunt, siccitas permanet. hócque præcipuê euenit iis, qui supra modum laborarint, aut refrigerati fuerint, aut exusti vnà cum lassitudine. & quidem pulsus non eodem modo in vtrisque se habent. nam in iis, qui supra modum laborarunt, parui sunt: in aliis verò, magni.

Completo de animalibus affectibus sermone, traditaq; singulorum proprietate, transit consequenter ad corporeos affectus. ac inquit, quomodo febrem ex laßitudine ortam

ortam dignoſcere oporteat. In his igitur cutis ſiccior apparet, ab immodica motione digeſto humore. Si igitur laßitudo multa fuerit, uſque ad declinationem talis apparet ſiccitas: ſi autem moderata fuerit laßitudo, uſque ad uigorem. hinc dum à calore reſoluitur humiditas: per ſudores excernitur, cutímque humidiorem ac molliorẽ reddit. Sed & in pulſibus quædam tradi poteſt differentia. Nam in immoderatis laßitudinibus cùm uires diſſoluantur, paruus fit pulſus: in moderatis autem, magnus: cùm & caliditas adſit, & uires ad hunc pulſum faciendum impotentes non ſint.

Quæ verò ex cutis denſitate fiunt febres (denſantur autem hæc, vel frigeſcens, vel ex qualitate aliqua adſtringente *confertim ei occurrente: cuiuſmodi illi qui in aluminoſa aqua ſe lauerat, accidit.) *[Hæc ſolæ omnium febrium ſtrictus eſt affectus.] Dignoſcere autem ipſas licet tactu, ſicuti etiã ſqualidas febres, & quæ ex laſsitudine proueniũt, & quæ ex exuſtione, neque enim harum denſitas tactum exercitatum latere queat. Sed & caloris motio quodam modo reſurgit: mitis quidem prima applicatione apparẽs: acris autẽ, ſi diutius immoreris.

* Alias insolita.

*Non eſt in antiquis quibuſdã codicibus Græcis.

Fit ſanè febris diaria ſtipata aliquando cute, uerùm non in omni temperamento. In quibus enim id, quod diſflatur, uaporoſum & utile eſt: dum hoc cogitur, non febrem, ſed plethoram gignit. hoc autem fit in calidioribus, humidioribúſque corporibus. In quibus autem, quod diſflatur, fumoſum eſt & acre: hoc, cute denſata, cùm nõ amplius digeratur, cogitur ac calefit, ac unà ſecum calefacit uniuerſam materiam accendi idoneam. Gignit igitur frequentius

quentius etiam febres ex putredine ortas: si succi copia in corpore sit, quæ putrescere posit. sin quandoque eas non gignat: tunc certè spiritus incalescẽs diariam febrem excitat. Sic igitur à densitate febrem fieri ostendimus. Densitas *uerò ipsa à qualitate, uel simplici, uel composita fit: A simplici quidem, uel refrigeratione, uel siccitate. nam in hyeme & frigida constitutione hoc euenire conspicitur. sed & frictio sicca, & exustio cutim exiccans, densiorem ipsam efficit.* Nonnunquam *autem non est qualitas simplex, quæ cutim densat, sed composita: sicuti in adstringentibus se habet. nã hæc ipsa frigida simul & sicca sunt naturà. ac plerique sæpenumero aliquo ex adstringentibus oleis se ungentes, uel in aqua aluminosa se lauantes, talem sustinuere affectionem.* Duas *igitur dignotiones nobis tradit* Galenus: *unam à tactu, sicuti si rhu acceptis ac aqua dissolutis, manus fricueris: tunc certè inuenientur densati digiti, meatibus ipsorum ueluti coactis & densatis.* In *laßitudinibus igitur inuenire licet cutim sicciorem simul & exuccam: in stipatis uerò, ueluti strictam & densatam. una igitur est hæc horum dignotio.* Secunda *uerò ex* Hippocratica *lege procedit: quoniã* Hippocratis *tempore speculatio, quæ circa pulsus uersatur, nondum exquisitè excolebatur: nec ab ipsis pulsibus febrium significationes faciebant. sed manum imponentes super alias corporis particulas, maximéque super thoracem (qui domicilium est cordis, cuius sanè cordis proprius affectus est ipsa febris) dignotiones facere studebant.* In *his igitur, qui sunt densati, dum manus iniicimus, primum quidem caliditas pauca apparet: propterea quòd foras ire non permittitur, cùm meatus clausi sint. ubi uerò diutius immorati fuerimus, & ob id cutim calefecerimus, ipsámque*

rariorem fecerimus:ex diuturna manus applicatione calor reſurgit,ac maior apparet: túncque qualisnam ipſe ſit,percipitur.

Verùm neque vrinæ his ſunt rufæ, neque corporis moles concidit.quare nec oculi cōcaui, ſicciq; fiunt.ſed ſunt,quibus humidiores ac prominentiores appareant, quàm qui ſecundum naturam ſunt. Nec pulſus ſunt minores,quemadmodum in triſtitia,cogitationibus,& vigiliis,& in iis qui immoderatè nimis exercitationibus ſunt vſi.

Rufæ(hoc eſt πυῤῥαὶ)nunc ab ipſo dicuntur, quæ pal= 16
lidæ(hoc eſt ὠχραὶ) ſunt.Igitur in his urinæ non ſunt pallidæ:quoniam humidum illud, quod per occultos meatus digeri ſolebat:cum nunc non item digeratur:cogitur,ac per arterias & uenas fertur,ac cum urina excretum,ob copiam colorem illius temperat:qui ſanè color,urinæ inerat ob bilis admixtionem.Hócque ſcire oportet, urinas rariori exiſtente cute, ac multa digeſtione contingente, pauciores eſſe:ſi uerò cutis ſit denſior,contrarium euenire, hoc eſt, copioſiores eſſe urinas. Háncque ob cauſam æſtate paucæ ſunt urinæ: hyeme,copioſiores:quamuis in æſtate largiori potu utamur,in hyeme,minori.ſed hoc ob digeſtionem, ut diximus, contingit. Itaque in his copioſiores quidem ipſis ſunt urinæ,quàm in alijs diarijs febribus ob aliam quampiam cauſam ortis. Sed nec corpus in his inuenire eſt gracile.quin ſæpenumero etiam tumidius eſt,cùm digeſtio non fiat:ita ut nec oculorum etiam cauitas in ipſis conſpiciatur. Igitur nec pulſus minores redduntur: quippe cùm ualida ſit facultas, propterea quòd eius tenor ob digeſtionem compilatus non fuerit.

Hæ ſolæ

17 Hæ solæ ex omnibus febribus adstrictus sunt affectus.

Hoc haud importune addidit Galenus*: sed aduersus Methodicos intendens: qui sanè dicebant omnes affectus esse uel adstrictos, uel fluidos, uel complicatos, sicuti in libro* De *sectis tradidit. omnes autem febres, adstrictum affectum esse opinabantur. Quare aduersus ipsos ait, si febris morbus adstrictus appellanda sit, illam duntaxat appellandam esse, quæ ob cutis densitatem fit.*

18 Febribus autem quę ex bubonibus eueniunt, pulsus fiunt maximi, & celeres, & frequentes: & caliditas multa: ac post vigorem statim ex profundo humidus quidem vapor attollitur, calidus quidem sed suauis. Acrimonia enim ac mordacitas minime omnium eiuscemodi febribus inest. Et facies maxima ex parte ipsis rubicunda existit, & in maiori mole, vrinæque subalbidæ.

Febres ex bubonibus ortas dignoscere licet, primùm quidem à pulsibus. Nam in his ob caliditatis copiam magni fiunt pulsus & ueloces & frequẽtes. Quòd autem bubo nihil aliud sit, quàm phlegmone alicuius glandulæ, neminem puto ignorare. nam in his (ut superius diximus) quando uel ulcus, uel alius quidam dolor fit: excitatur sanè natura ueluti properans, ut affectæ particulæ opem ferat, & ad ipsam fertur: secúmque etiam nimirum fertur ipsius uehiculum, sanguis inquam & spiritus. hæcq; glandulis tanquam imbecillioribus occurrentia, illuc decumbunt, ac phlegmonem excitant. uocatúrque eiuscemodi res, Bubo. In his igitur post uigorem cernere est madores cutim

res cutim irrigantes calidos ac suaues. talis enim est sanguineus succus, qui sanè in ipsis phlegmonem fecit. Quando autem humidum hunc uaporem (græcè ἰκμάδα appellatum) suauem dicimus, minus prauum intelligimus. neque enim ita suauis in febre esse potest, ac si sine febre accideret: sed quia, ut in febribus, mordacitas & acrimonia coërcita temperatáque est. Inest uerò in his febribus facies rubicundior, ac melioris habitus: utrunq; autem à sanguine fit. sed rubedo colore, moles autem cõsistentia crassitudinéue percipitur. Vrinæq; subalbidæ. Quærendum sanè est, quam ob causam in his albæ appareant urinæ. Ac Angeleuas quidem ait à glandulis in uesicam uasa tendere, per eáque materiam ex glandularum nutrimento transportari ac elargiri. alba autem est hæc ipsa materia. unaquæq; enim particula subiectum sibi nutrimentum ad sui ipsius naturam alterat. Hoc ergo nutrimentum (inquit) ad uesicam tendens, seq; urinæ miscens, albam ipsam reddit. Hæc opinio multis sanè modis euerti potest. Primum quidem, propterea quòd inuentum quoddam inquirit, quod nos in dissectionibus non conspicimus: neque enim bubonibus cum uesica communia conspiciuntur uasa. Sed licet hoc demus, haud tamen poterit exigua illa nutrimenti glandularum portio totam urinam colore inficere. Illud uerò etiam ab ipso percuntabimur, utrum hæc uasa in uesicam referentur, nécne, si igitur non referantur, nihil ad ipsam asportabunt: quare nec prædicto colore urinam inficient. si uerò referantur, sanguinem etiam asportabunt: sicq; accidet urinam ob sanguinis commixtionem, rubram fieri. Quòd uerò omnium est maximè dubium, addere sanè oportet: nimirũ urinas albas apparere nonsolùm in quibus phlegmone in coxarum glandulis est: sed & in ijs, qui

tumorem in axillis,& circa aures habent: & de reliquis omnibus glandulis eodem modo.Quid ergo ad hæc est dicendum? Nos certè *dicimus, eiuſcemodi urinas accidere: propterea quòd bilis ad has glandulas tendens, ſanguini in ipſis infarcto miſcetur, ob idq; per huius priuationem urinas albas apparere.Sicuti aliquando in ijs qui capite dolent, uidemus urinas albas fieri, propterea quòd bilis, (quippe quæ tenuiorum ſit partium) ſurſum uniuerſa fertur: ita ut deinceps urinam colore non inficiat.* Hic igitur *etiam hoc dici poteſt ob bilis, ſcilicet, abſentiam urinas ſeroſi excrementi naturam oſtendere: album autem natura eſt hoc excrementum.Illud porrò addi oportet in artis operibus ſæpe à nobis uiſum, nimirum in quibuſdam qui ex bubonibus febrem diariam incurrerant, urinas apparere biloſiores.*Hoc *autem euenit, cùm & totum corpus calidius & ſiccius, proindéque bilioſius compertum fuerit: tumórque ille qui in glandulis exiſtit, eryſipelatoſus fuerit, quippe à bilioſiori ſanguine genitus.*

19 Commune autem omnibus his diariis febribus eſt ipſa pulſus æqualitas.

Aequalitatem quæ in pulſu eſt, communem eſſe ait, inueniriq; in omnibus diarijs febribus, quoniam nondum in his diſſoluta eſt facultas: ſed adhuc ualida eſt. quare cùm ualida ſit, æquales faciet pulſus.

20 Nam paruæ admodum ex his febribus eam, quæ in vno ictu eſt, inæqualitatē præ ſe ferunt: ſed neq; hæ valde manifeſtè, nec euidenter. Tales ſunt diariarum febrium notæ.

Hoc ait propter eas febres, quæ ob cutis denſitatem fiunt: nam in his obſerata ea, quæ digeri ſolebant, faculta-

tem

tem grauant, sicq; inæqualitatem quæ in uno est ictu, efficiunt.

Curare autem oportet lauacro quidem omnes. 21

Consequenter hic scriptor, cùm nobis diariæ febris dignotionem tradiderit, causasq; ipsam gignentes inter sese distinguendas docuerit: deinceps ad curationis modum transit: qui sanè & communis & diuersus est. siquidẽ diariæ etiam commune quidem habent, ut ex spiritu incalescente accendantur: diuersum autem, ipsarum causarum uarietatẽ. Atque in curatione lauacrum quidem in omnibus assumimus: uerùm pro causis febrem facientibus, utendi modum uariantes, ita unicuiq; congruam facimus curationem. Sed quoniam lauacri mentionem fecimus, agè pauca de ipso differamus (absolutissimã enim de ipso speculationem in libris Curatiuæ methodi habemus) breuiterq; quæcunq; ad tyrones dicere licet, in memoriã reuocemus. Inquiramus ergo differentiæ lauacrorũ partes, earumq; singulorum facultatẽ. Lauacrorum igitur quædam sunt sulphurosa, quædam aluminosa, quædam simpliciter aliam quandam uitiosam habent qualitatem: quædam ex potabilibus sunt aquis. Hoc igitur in loco de potabilibus sermo nobis sit, quæ sanè naturà possunt tum asperitates æquare, tum excremẽta digerere, tum intemperaturas extinguere, tum facultates corroborare. Balnei autem tres sunt partes. prima enim est aër ipse calidus: secunda est solium (hoc est δεξαμενὴ) calidæ aquæ: tertia est soliũ frigidæ. Quidam sanè sine methodo arbitrati sunt unã esse balnei facultatem: ita ut decepti fuerint, credẽtes id calidam & humidã in uniuersum habere facultatẽ. Nos equidẽ calidorũ diuersitati mentẽ adhibẽtes, diuersam quoq; ipsius

facultatem pronunciamus. Nam aër calidus digerit magis, minus uerò humectat. Natatorium autem (hoc est κολυμβήθρα) calidum contrà, magis quidem humectat, minus uerò digerit: digerit tamen. Frigida uerò aqua genitam à lauacro intemperiem cõsolatur, ac extinguit, quin & meatus densat: ita ut non permittat facultates euolare. His ergo ita traditis, nihil sanè difficultatis erit, diuersis diariæ febris causis, diuersi etiã lauacri usum adaptare.

22 Sed qui ex cutis densitate, vel ex bubonibus febricitant, ne si in balnei aere immorari iusseris, quicquam lædes.

Et hoc meritò, nam hi ampliori indigent digestione: illi quidem qui ex cutis densitate febricitant, quoniam ob hanc densitatem, quæ digeri erant solita, intus in corpore obserata sunt: illi autem qui ex bubonibus, quoniam copia adest sanguinis, à quo influxio in bubonem facta est, ut paulò superius diximus.

23 Reliquos verò omnes quàm celerrimè ab aere abducere oportet. sed in aqua etiam si diutissimè versari velint, permittendum est.

Iratos intelligit, tristatos, lassitudinem perpessos, uigilias passos, cogitationibus uexatos, quandoquidem in his omnibus communis est ipsa siccitas, humectariq; exposcunt. Permittemus igitur ipsos in calida aqua uersari, quippe quæ poßit excrementa à febre genita digerere, ac in eorum uicem, utilem intrudere humiditatem.

24 Oleo autem & tepido & multo, & mollibus manibus diutius perfricare oportet: præcipuè quidem qui ex lassitudine, post hos autem, qui ex stipatione, ac tertio, qui ex bubonibus febricitant.

Sciend

Sciendum est oleum relaxantem, ac diaphoreticam hoc est digerentem, facultatem obtinere: sed idem sanè simpliciter corporis meatus oblinire, hincq; ipsos occupare, ac digestionem prohibere ob substantiæ uiscíditatem: cum moderata autem perfrictione calefieri, atq; recalefacere corpus, ipsumq́; rarefaciendo, excrementa ad digestionẽ prouocare. Quoniam ergo in ijs qui laßitudinem perpeßi sunt, mediocris quædam fit phlegmonosa affectio tum in musculis, tum in articulis, sicuti declarat dolor ille, qui post laßitudines remanet: ob hãc causam unctione olei tepidi usus est. eiuscemodi enim oleum relaxare naturà potest. Ac sanè emollire iubet longiori tempore: mollesq́; etiam uult esse manus, quæ perfricant. nam duræ indurare, siccare, & molestare solent. Sic porrò in ijs qui lassitudinem perpeßi fuère, largè est utendũ oleo, relaxãdi gratia duntaxat. Secũdaria autẽ ratione in stipatis ipso utimur, quod potest meatus reserare, ac excremẽta digerere. Ob hanc uerò causam & ijs qui ex bubonibus febricitant, ubi plenitudo adsit, moderata opus est digestione.

Et lauare sæpe quantum fieri potest: tales oportet. 25

Tales dixit, eos qui proximè fuerunt memorati, ij inquam, qui ex laßitudinibus, & qui ex stipatione cutis, & qui ex bubonibus febricitant. Hi enim longiori tẽpore indigent lauacro. Probè enim addidit sermoni, quãtum fieri potest: nam quando facultas obsisteret, non amplius sanè lauacrum, imò nec ullum aliud præsidium assumeretur.

Comedere autem ii sæpe possunt, qui ex lassitudinibus febrẽ incurrerunt: nõ tamẽ ii qui ex stipatio- 26

ne, nec qui ex bubonibus febricitãt. sed vtrisq; his tenuis victus ratio vtilis est. Iis verò qui ex lassitudinibus febricitant, quæ concoquere possunt, imperare oportet vt comedant, inconcoctione sola euitata.

Consequẽter post lauacrum ad uictus rationis modum transit. hancq; rursus uictus rationem recta methodo determinat. Iis quidem qui laßitudinem perpeßi sunt, quoniam plusquàm cõueniebat, digesti sunt, id quod deest, restituere uult: ac sæpe ipsis cibum præbet. Illis uerò qui ex stipulatione, uel ex bubonibus febrem inciderunt, nõ item, quoniam in utroq; horum plenitudo est.

27 Sed & vinum bibere, quantum possunt conuincere, sunt permittendi. Scopi autem mensuræ, qui & aliorum omnium, sunt facultas ægrotantis, ætas, temperatura, consuetudines, anni tempus, regio, atque alia id genus.

Quoniam uult laßitudinem perpessos reficere, imbecilli in ipsis existẽte facultate, uinũ exhibet, quippe quod poßit celerrimè in uentriculo in chylum redigi, celerriméque in iecore in sanguinem uerti, atq; uniuersum corpus nutrire. Vini autem mensurã ab ijs omnibus quæ eiusdem sunt ordinis (græcè σύστοιχα appellãt) assumit, ac primum à facultate. si enim ipsa imbecilla fuerit, minus uini ipsi dabimus: si robusta, largius, quantum & ipsa concoquere potest. Sed & ab ætate sumit. si enim senilis sit, largiorem quantitatem exposcit: si uigens, minorem. A temperatura item. si quidem calidior minori quantitate, frigidior largiori indiget. Quin & à consuetudine. nam si in sanitatis tempore uini potator erat, largiorem modum ipsi dabimus: si talis nõ fuerit, minorem: Et in æstate quidem

dem minus, in hyeme plus: Ac magis etiã in Scythia plus, in Aetiopia autem minus dabimus uini: Et ab alijs, etiam eodem modo.

Qui verò ex bubonibus febricitarunt, arcendi sunt à vino, ante quàm bubones soluti fuerint. 28

In his enim sanguineus succus ex uini potione duplicatus, maiorem tumorem efficit: ideoq; etiam febrem.

At qui stipati sunt, si parum hoc passi fuerint, minimè verò sint plethorici, non sunt à vino prohibendi: si verò multum patiantur, ac plethorici sint, prohibere eos confert. 29

In stipatis diligentius aduertendum est, nunquid uino uti poßint, an prorsus à uino sint arcendi. Limitatione autem indiget oratio. Nam si multa sit stipatio, ac corpus plethoricum, non dabimus uinum. probabile enim est ab ipso materias fusas duplicari, ac particulas aggredi, multitudineq; obstructionẽ facere. si autem pauca sit stipatio, nec succorum copia adsit: tunc uinum dabimus, ut caloris mediocritate, tũ meatus rarefaciat, tũ facultatẽ roboret, quæ sanè roborata, causis ipsam uexãtibus magis resistit.

Qui verò ex vigilis, vel ex aliquo animi affectu febricitarunt, vbi laueris, humectante, ac boni succi alimento cibare eos oportet. 30

In omnibus sanè uictus ratio, quæ boni succi sit, instituenda est: ipse tamen peculiariter ipsius meminit in affectibus animi: ut qui sciat, ab ijs præcipuè corpus deprehendi, ac à nulla re ita posse dissolui facultates naturales, ut ab immoderatis animi affectibus. Atq; ob hãc causam, quicunq; extra hos sunt, hoc est à curis cogitatio-

nibúsue, ac ab alijs animi affectibus soluti ac liberi: omnia, quæ sibijpsis offeruntur, & concoquunt, & transmutant, eáque superantes, emolumentum ab ipsis haud exiguum corpori acquirunt. Quicunq; uerò tristantur, uel cogitant: ea etiam quæ facilia admodum sunt ad concoquendum, non concoquunt, uel temporis longo tractu, ac uix. Quoniam igitur in diarijs febribus, quæ ob animi affectũ ortæ sunt, succi acriores euaserunt, ac uniuersus corporis habitus siccior: ob id uult alimentum ipsis præbere, quod & boni succi sit, & humidum, quodq; transmutari non secundum qualitatem solùm, sed etiam secundum quantitatem possit.

31 Vinum autem præcipuè iis qui vigilarunt, intrepidè est dandum, nisi caput doleant, vel tẽpora pulsent: quod sanè in omnibus etiam aliis est obseruandum.

Quoniam per uigilias tum totum corpus exiccatum est, tum uerò etiam sæpenumero contingit inconcoctionem oriri, à qua multa pariuntur excrementa: ob id in his uinum intrepidius exhibet: tanquam possit, tum exiccatum corpus humectare: tum excrementa ad excretionem prouocare. propterea quòd naturales effluxus ac meatus, fluidiores facit. Obseruandus autem duntaxat est in his, capitis dolor. Nam uinum celeriter in uapores transiens, affectum locum occupat, repletq; ac distendit: ac præcipuè quòd dolor ipse opem fert, ut uinum ad locum affectum feratur: cùm partes dolentes (ut sæpius didicimus) natura soleant fluxionem suscipere. Hunc ergo capitis dolorem non in ijs tantùm qui uigilarint, sed in reliquis omnibus obseruare oportet, in quibus uini potionem assumimus.

Sed & iis qui iram,vel triſtitiam, vel cogitatio- 32
nem paſsi ſunt,vinum eſt dandum.

Iram(græcè ὀργὴν) uocat moderatam iracundiam. Quòd autem in his, & in ijs, qui triſtati fuere, & in ijs qui cogitarunt,uinum dãdum ſit,quod ſiccitatem ab ipſis in corpore genitam humectare ac irrigare poßit,non eſt ſanè qui dubitet.

Iratis autẽ,quando omnino extra hunc affectum 33
ſunt:prius verò, haud tutum eſt vino vti.

Et hoc iure meritò:ſi quidem iracundia, ebullitio eſt ſanguinis circa cor exiſtentis,ac certè hanc ebulitionem uini potio fouet.

Tentandum autem eſt,vt ei quod triſtitiam intu 34
lit,contrarium opponamus:laſsitudini quidẽ quietem:vigiliis verò ſomnũ:iræ autem,& iracundiæ,& triſtitiæ,eã quæ ex ſermonibus,actionibus, ſpectaculis,& enarrationibus percipitur animi iucunditas. Sic & qui cogitauit, omnino à ratiocinatione ceſſet. Et qui ob bubonem febricitauit,ipſum prius curet,& multo prius vlcus,à quo cõſtitit. Hæc tibi febrium diariarum, indiciaq;,& remedia ſufficiant

Quoniam commune eſt in ira & iracundia & cogitatione & triſtitia,hoc ipſum,triſtari inquã:omnes enim omnino triſtitiam quandam habent:irati quidẽ,quoniam iniuria fuerunt affecti:illi uerò qui cogitarunt, quoniam ipſis non abijt id,quod cogitatur:triſtati autem,indidẽ: ob hanc cauſam communem etiam illis opponit curationem,eam quæ à uoluptate ſumitur. Ipſa enim ſuccos corporis,ac præcipuè ſanguinem fundẽdo,in uniuerſas particulas extendit: ac per huius ipſius præſentiam, totum corpus humectat,ac ſanè à memoratis affectibus liberat

Oportet autem de laborantis natura coniectari, ac conuenientem sibi facere animi iucunditatē. Si enim quis fuerit sermonis amator, uel historiarū cupidus, huic medicus historiarum officia enarret, uel alia id genus dicat: si in philosophicis disciplinis fuerit enutritus, philosophicas ratiocinationes inuestiget, & philosophorum officia explanet: si spectaculis uacet ac delectetur, medicus quidem huic nihil dicat, sed alios ad eiuscemodi enarrationē faciendam præparet. sæpenumero autem ad ipsa spectacula eos emandamus. Et, ut semel dicā, pro laborātis modo, uoluptatis etiam differentia excogitari debet.

35 Reliquarum verò febrium alię ex phlegmone, aliæ ex succis accenduntur.

Diximus, quemadmodum febrium aliæ ex spiritibus, aliæ ex humoribus, aliæ ex solidis partibus fiūt. Disseruit autē prius de ijs, quæ ex spiritibus constituūtur. tradiditq; ipsarum tū dignotiones, tum curationes. Transit dehinc ad eas, quæ ex succis fiunt. Nam de hecticis nullum in his libris sermonē faciet, quoniam Glauco petijt, ut sibi curatio scriberetur morborū frequentius eueniētium. Hectica uerò febris non est ex ijs, quæ frequentius accidāt. Earum igitur quæ ex succis proueniunt, aliæ quidem in toto corpore succum habent putrescentē, & synochi, id est continentes fiunt. aliæ autē in una particula obstructionem faciunt quorūdam meatuum, unde etiam febres periodicæ, in est quæ per circuitū repetunt, fiūt, & phlegmonem, uel alium quendam tumorem faciunt. Ac rursus febrium hæ quidem intermittentes, hæ uerò continuæ. Intermittentes quidem, quæcunque materiam extra uasa habent. harum autem

autem ipſarum rurſus hæ quidem cum ſymptomatibus inuadunt, hæ uerò ſine ſymptomatibus. Igitur hoc in loco non de ijs diſſeret febribus, quæ ex phlegmonis fiũt, ſed de alijs: ac rurſus prius de ijs, quæ ſine ſymptomatibus ſunt. diſputabit autẽ de ſymptomatibus quoq; in ſuccedẽtibus. Intermittentes igitur febres, uel ex pituita putreſcente fiunt, ac faciunt quotidianam uocatam febrem, uel ex flaua bile, & faciunt tertianam: uel ex melãcholico ſucco, & faciunt quartanam. Ac harum ſanè traditurus eſt dignotiones, curationesq́;. ac prius de tertiana tractabit: quandoquidem hæc alijs benignior eſt, ac mitior, ac præterea hominibus plurimum euenit.

Et quæ ex phlegmonis ortum habẽt, ueluti ſymptomata quędam ſunt partium phlegmone affectarum: nomenq́; morbi denominatiue magna ex parte ab affecta particula ſumitur, phrenitis, vel peripneumonia, vel pleuritis, vel quid aliud tale. De his certè poſterius dicemus. Quæ verò ex ſuccis accẽduntur febres, hoc ipſo vocantur febres, & nõ ſunt ſymptomata morborum, ſed ipſæ morbi. 36

Quoniam febris ipſa non eſt ſymptoma (neq; enim excretorum, uel cohibitorum naturam habet, nec eſt in genere affectionũ corporis, nec ſanè etiã læſio eſt actionis, ſed potius ipſa actionem lædit, morbus cum ſit,) iccirco nunc noluit ipſam ſimpliciter uocare ſymptoma, ſed uelu ti ſymptoma. neque enim eſt, ſed re uera ſicuti ſymptoma morbũ conſequitur: ita etiam phlegmonas hoc in loco febris ſequitur inſtar ſymptomatis. In alijs ſanè eiuſcemodi febribus, quæ primitus fiunt, non item ſequitur, ſed ipſa prima fit: alia uerò quædam ſymptomata ipſam omnino inſequuntur.

Harum

37 Harũ verò quædã quidẽ ſunt ſine ſymptomatibus,quę certè ſunt mitiſsimæ:quædá verò vnà cum ſymptomatibus infeſtant.Dicetur ſanè à nobis de prioribus febribus,quę ſine ſymptomatibus ſunt.

Quærendum quonã modo hoc in loco dicat quaſdam febres eſſe abſq; ſymptomate.nullus eſt enim morbus, qui actionem nõ lædat.quoniã & hæc eſt morbi finitio, affectio præter naturam,actionem lædens.eſt autem actionis læſio,ſymptoma.Quomodo igitur ipſe hoc in loco ait,febres quaſdam eſſe abſq; ſymptomatibus? Ad hoc dicimus, ſymptomatum quædã eſſe morborum ſpecifica,ac omnino unà cum ipſis inuadere, quæ ab empiricis pathognomonica uocãtur,tanquã affectuum ideam ac formam declarantia:quandoquidem eorum naturam charactere obſignant:ſicuti in pleuritide tußis, febris, ſpirandi difficultas,punctorius dolor:quædam uerò poſterius apparere, ac ſuperuenire,aliena nimirum.de quibus nunc ipſum loqui dicimus,nõ de ijs,quæ ex neceßitate ſuperueniũt. Poteſt & alio modo dici, nempe febrium has quidem cum ſymptomatibus inuadere: has uerò abſque ſymptomatibus. Symptomata autem dicimus non obuia quæque, ſed quæ adeo ſunt praua,& maligna, ut ſæuitia ſua facultatem deijciant:ac totã artem ad ſe trahant ob infeſtationis uehementiam. Hoc igitur in loco de ijs febribus diſputabit, cum quibus nullum id genus ſymptoma unà adeſt.poſterius uerò & de reliquis diſputabit.

38 In quibus maximè ſi fieri poſsit primo die digno ſcenda eſt qualiſnã ſit febris,diuturná ne an acuta.

Ingrediẽtes ad ægrotum in prima die quærere ſtatim debe

debemus an diuturnus sit morbus an acutus. hoc enim nobis ad formã diætæ figurandam cõferet. Nam si propè sit uigor (quod in acutis euenit) tenuiorem diætã instituemus, uel in inedia seruabimus: ne alimẽta dantes, uires tum ad alimenti confectionẽ, tum ad morbi curam distrahamus. Nam si alimentum sumptũ negligentes aduersus morbum certauerint, accidet ut illud alimentũ inconcoctum cũ sit, materia febris fiat: hincq; morbus fortior factus in uires irruat, ipsasq; deijciat. Si uerò alimenti confectioni totæ incubuerint, morbus (quippe qui nõ amplius habeat quod contra se certet, ac resistat) fortior seipso fit, ac naturam affligit. Si uerò longè distet uigor, pleniorẽ uictus rationem instituemus. ne tẽporis spatio ab inedia uires dissolutæ, imbecilliores seipsis circa uigoris tempus fiant. quãdo præcipuè naturæ aduersus morbũ certamen est. Hocq́ue cùm animauertisset Hippocrates, dixit. Quibus ergo sta »
tim uigor est, ijs statim tenuis uictus est adhibendus: qui= »
bus uerò posterius, in ipso uigoris tempore, & parũ ante »
illud, subtrahere oportet. prius uerò uberior uictus adhi= »
bendus est, ut ager sufficiat. »

Et vtrum ex iis quæ intermittentes vocantur, 39
an ex continuis. Quòd si primo die fieri non possit, at secundo certè inuenire tẽtabis ideam febris. quòd si nec in hoc quicquam firmiter cognitum fuerit, in tertia saltem omnino aliquid tibi manifestius apparebit.

Intermittens est febris, quæ interuallum purum habet. fit autẽ hoc, quando materia extra uasa est. Continua autem, quæ nullam requiem, ac laxamentum præbet naturæ. hoc autem fit, cùm materia intra uasa est. Diuturna ergo ergo an acuta sit febris, quærere debemus ob diætæ formam

mam,ut diximus:intermittens uerò an cõtinua, ob cibandi tempus. Sciendũ sanè est naturam egere semper alimento,quod basim ac sedem illius,quod digestum est,ipsi repleat, Sed hoc ipsum alimentũ præcipuè dandũ est,quãdo ipsum concoquere,ac conficere potest. concoquit autem quando pura ac integra est,nec à febris caliditate uexatur.quare in interuallo dandũ id est. Si enim in accessione demus,facultas quæ à febris intemperie deiecta est,ipsum superare non potest. Alimentũ autem non concoctũ materia fit febris. Et hoc est,quod Hippocrates in Aphorismis ait. In accessionibus subtrahere oportet:nam addere, nocuum est. Dandũ igitur est alimẽtum in interuallis. Sed hæc dici possunt in intermittentibus. In continuis uerò quid utique quis faceret? neque enim in his inuenire licet remissum ac quietum tempus, uerùm continua est febris. Tamen in his etiam fit meiopyrexia id est,febris diminutio,quæ interuallum imitatur :tuncq; alimentum dandum est, non quando accedunt, quandoquidem ea,quæ dicta sunt,omnino euenient.

40 Nam paucæ omnino febres quarta die ad exquisitam sui dignotionem indigent. Dicam verò tibi, quàm breuissimè fieri poterit,signa,ex quibus speciem febris intelliges.

Hoc ob compositas febres ait:nã simplices prima die dignoscere licet. At quoniam cõpositæ quædam sunt,quæ ita inuadunt, ut exquisitè prima die non dignoscantur, nonnunquam autem neq; secunda die:in his necesse est tertiam diem, uel etiam quartam aliquando ad exquisitam suijpsarum dignotionem expectare.

41 Prolixius autem ac manifestius alibi omnia dicta sunt.

Hoc in loco ait, pauca tibi differam de talium febrium dignotione. Absolutiorem uerò de his considerationem, tum in secũdo de Crisibus libro, tum in libro de Differentia febrium habemus. Sciendum tamen est significationibus hoc in loco positis nihil esse perfectius. Vniuersam enim artem, quæ de ipsis habetur, citra defectum hoc in libro tradidit.

Quæ igitur cũ rigore inuadunt, non ab re ex earum numero esse suspicaberis, quæ per circuitũ infestant. Tertianæ enim & quartanæ cum rigore ferè semper accessionẽ faciunt. Sed tertianæ quidem in primo statim insultu sæpenumero cũ vehementi rigore incipiunt. Quartanam verò non vidi cum vehementi rigore incipientem, sed tempotis spatio magnitudo illi superuenit. 42

Ingressus ad laborantem statim in prima die inueni ipsum rigore detentũ. Hoc, inditio mihi fuit hãc eiusmodi febrem ex putredine esse (nam nulla ex ijs quæ sine putredine sunt, rigorẽ infert): quin & eandẽ esse intermittentem. Sed nõ satis est, hæc solum scire: uerùm deinceps etiã febris speciẽ inquiro, utrũ tertiana, an quartana, an quotidiana sit. Tertiana ergo rigorẽ habet à principio uehementiorẽ. sensus autem ab ipso rigore prouenit, ueluti pungentis cuiusdã rei ac stimulantis, quod ob succi tenuitatẽ ac acrimoniã cõtingit. Quartana, in principijs ualidũ nõ habet rigorẽ: quoniã frigidus est succus ille, ac terrestris, ægreq; mobilis. progressu tamẽ tẽporis, quoniã à febris caliditate attenuatur, ualidior ipsis fit rigor. Ac idiotæ quidẽ ob hæc cõturbãtur, putãtq; grauiorẽ ipsis fieri morbũ, cũ rigor fuerit intẽsus. Artifex uerò Hippocraticos oculos adhibẽs, febrem in melius progredi pronunciat

nuntiat. Neque enim uehemens in quartana rigor fieret, nisi coctionis signum appareret.

43 Adde quòd neque statim à principio magna ex parte hęc febris simul inuadit. sed vbi alię pręgressæ fuerint, cõtingit. Quartana igitur errabundis & erraticis, quas vocant, febribus superuenit.

Magna ex parte, adiecit, quandoquidem quartana interdum ex seipsa inuadit, non prægreßis ipsam erraticis febribus. hoc autẽ euenit, quando lien erga actionem, quæ melãcholicum succũ attrahit, imbecillior redditus, permiserit ipsum unà cum sanguine ferri. hincq; abundantiore eo reddito ac putrefacto, fit quartana. Vt plurimum uerò erraticæ febres ipsam præcedunt, hanc ob causam. Melãcholicus succus duplicẽ habet generationem. fit enim uel à fæcoso sanguine, uel à flaua bile superassata. Quoniã igitur non æqualiter uniuersa flaua bilis superassatur, sed pars quidem ipsius citius, pars uerò tardius: ac simpliciter, superassatio ipsa inordinata fit: ob id, dũ mutatio fit, inordinatæ etiam febres oriuntur, quæ nullũ seruãt ordinem, sed aliquãdo circa aurorã inuadunt, aliquando circa uesperas: atque quandoque duobus interiectis diebus, interdum tribus, nõnunquam etiam singulis diebus, prout mutatio succi xanthocholici id est flaui, biliosi in nigrum facta fuerit.

44 Quotidiana verò raro cõstituitur, qui nos ventriculi affectum sit: quemadmodũ quartana ex malè affecto liene, tertiana ex iecore generatur.

Quotidiana febris, quoniã ex pituita putrescente fit, hæc autem pituita præcipuè colligitur circa uentriculũ, ac stomachum, ubi & prima concoctio est ipsa pituita: ob hanc sanè causam in ore uentriculi, & in uẽtriculo abundans

dans,quando nonnunquã putrefacta fuerit, quotidianam inducit febrem. Ipſum autem os duntaxat dixit uentriculi, non quia in uentriculo non ſit pituita, ſed quia cùm in utriſque locis ipſa ſit, os magis ſentit, quòd exquiſito ſenſu ſit præditum.

Quæ igitur cum vehementi rigore incipit, par 45
magis eſt tertianam, quàm aliquam aliarum febrium eſſe. Si verò etiam alia quæ deinceps dicentur, atteſtentur, hanc ſtatim euidenter in prima die tertianam eſſe dignoſces. Si verò cum pauco rigore incipiat, tunc magis & aliis notis eſt mens adhibenda. quóniã non quotidiana & quartana ſolũ, ſed & ſemitertiana & alia quæpiam ex cõtinuis eſſe poteſt. Aliæ verò notæ ſunt, caliditatis tum qualitas, tum quantitas: arteriarum motio: ipſa etiam rigoris, qui ſentitur, forma: tempus item anni, & regio, & cõſtitutio, & ægrotãtis natura & ætas, & quæ præceſſere, & quæ cõſequuntur. Caliditatẽ enim multã & acrẽ eſſe oportet: Pulſus verò magnos, vehementes, frequentes, & celeres, ac omnis inæqualitatis, præter quã febrilis, expertes: Rigorẽ etiã, ac ſi corpus ab acuta quadã re magis quàm à frigida pungeretur: cùm, qui quartana vel quotidiana detinentur, frigidum rigorem ſentiant. Tempus autem anni æſtiuũ eſſe debet: Sicuti ſanè & regio calida, & præſens cõſtitutio. Sit verò ægrotantis natura calidior ac biliosior: & ætas adoleſcentiæ: exercitatioq; potius quàm ociũ præceſſerit, ac exuſtio potius quàm refrigeratio, atque indigentia potius, quã ſacietas: & vigiliæ, & triſtitiæ, & laſsitudines, & vehementes cogitationes ad hoc conferunt. Quòd ſi pleriſque

aliis ægrotantibus tunc temporis febribus tertianis corripi contingat: hoc vtique præter ea quæ dicta sunt, maximum erit indicium.

Quod uult dicere, tale est. si uehemens sit rigor, suspicandum est hunc ipsum tertianæ febri præcedere, si uerò non sit uehemens, nondum suspicari oportet tertianã esse. Contingit enim hoc fieri, & ob quartanam, & ob quotidianã: nam in his etiã fit refrigeratio quædam, quam nunc uocauit moderatum rigorem. Quin & in semitertianis hoc tale accidit. rigor enim omnino in his fit ob xanthocholicũ succum: temperatur autẽ atq; coërcetur eius uehementia ob pituitæ admistionẽ. Aliquãdo etiã in quibusdã cõtinuis fit minor rigor, ut in caus. cõtingit enim quãdoq; bilem, cùm tenuißimarũ sit partium, haud posse totã in uasis cohiberi, sed nõnihil ipsius extra uasa excidere, hocq; moderatum rigorem facere. Quare haud tibi sufficiet rigoris paruitas ad exquisitam tertianæ dignotionem; sed deinceps reliqua signa aduertere oportet. Reliqua autem signa sumuntur, uel ab ijs quæ secundum naturam sunt, uel ab ijs quæ præter naturã, uel ab ijs quæ præcesserunt, uel ab ijs quæ simul inuadunt. Ab ijs quidẽ quæ secundũ naturam sunt, quærẽtibus nobis laborantis temperaturã, si siccior sit: & ætatẽ, si uigens, hæc enim biliosi succi est ferax: anni uerò tẽpus, si æstas, & regionẽ, si calida & sicca: & constitutionẽ, eodẽ modo. Sed etiã quæ præter naturam sunt, quærenda sunt, ut caliditatis quantitas, & qualitas: quantitas quidẽ, quoniam materia quæ facilè accenditur, multam accendit caliditatẽ: qualitatẽ uerò, quoniam hanc oportet esse acrem & erodentem. Sed & arteriarũ motiones indicant. maximi enim in his sunt pulsus & uehementiores, & celeres, & frequentes. hocq; iure. siquidem

caliditas est,quæ usum stimulat:ac facultas deiecta nõ est ob succi leuitatẽ & *lenitatẽ. Inæqualitatis tamẽ sunt expertes. Nam inæqualitas facultatis imbecillæ est soboles. Præterquã febrilis. Diximus enim in lib. de Pulsibus febrilẽ inæqualitatẽ à Gal. uocari, quãdo extremitates dilatationis ueliciores sunt medijs. nã in interna extremitate facultas accelerat, ad dilatationẽ stimulata, ut intemperiem à febre concitatam refrigeret. in externa uerò extremitate adhuc magis accelerat, stimulata ad contractionem. ut excremẽta fuliginosa à febre genita excernat. Quin & sitis ipsis adest multa, ac biliosus uomitus. Ita ergo ab ijs, quæ secundũ naturã, & ab ijs, quæ præter naturã sunt, & ab ijs, quæ simul inuadũt, tertianã dignoscimus. Adhuc uerò etiã ab ijs, quæ præcesserunt præsentẽ uitã: si cogitabũdus, si peruigil, si inedijs, uel exercitationibus pluribus uti sit assuetus. hæc enim uniuersa ad xanthocholici succi generationẽ conferre naturâ solẽt. qui succus propositam in cõsideratione febrẽ accendit. Post hæc omnia addere etiã oportet coniecturalẽ quandã dignotionẽ, quæ ipsa quidẽ ex seipsa nõ sufficit ad exquisitam ac perfectã cognitionẽ tradendã, memoratis tamẽ signis cõfert. Aduertere enim oportet, si eo tẽpore tertianariorũ morborũ epidemia extitit. Sicuti enim in anni tẽporibus alij subinde fructus progignũtur: sic etiã est morborũ generatio. Si ergo gignãtur tertianarij morbi, signũ etiam hoc ponere oportet, præsentem quoq; hũc nobis morbũ, talẽ esse, quales sunt & communes. Indicant enim cõmunem esse quandã causam, ipsam aeris alterationem, uel aliud quid uniuersale, quòd talem uersionem mutationemq; effecerit, ex qua tertianam fieri contigerit. Ex communibus igitur particularia etiam cognoscimus.

46 Quòd si cùm omnia hæc, vel eorum maxima, ac longè præcipua adsint, vehemens etiā sitis ipsos detineat vomitúsque bilis, vel sudor superueniat, vel vtraq;:iam tum apertè manifesta erit. Si verò etiam post hæc à febre quieuerit homo, hac inquam, quæ in suo etiam motu omnibus est nota: relinquatur autem ipsi in arteriarum motu propria febrium inæqualitas: firmiter vtique ita pronuntiare poteris, ac si tertio quoque die accedere ipsam vidisses.

Sitis fit ob succi caliditatem ac siccitatem. Sudor autem ex his sequitur: quoniam cùm tenuis sit ipse succus, facilè resoluitur, ac ad superficiem tendēs, sudore ipsam irrigat, ac à particulari acceßione laborantem liberat.

47 Quartana verò (nam & huius notas tibi scribere oportet) euidentissimum quidem sui indicat argumentum in accessionum principio, quando adhuc rigent ægrotantes.

Cùm tradiderit nobis tertianarum febrium dignotionem, uult consequēter & quartanarum dignotionem tradere. Iure autem post tertianas non de quotidianis, sed de quartanis differit. quandoquidem hæ cum tertianis multum cōmunicant, primū quidem in rigore: postea, quoniā utraq; febris periculo uacat: uerius autem, quoniā quotidiana quidē febris ex pituita generatur, quæ frigida & humida naturâ est: tertiana uerò ex bilioso succo, qui calidus & siccus est. horumq; succorum qualitates ex diametro inter se sunt contrariæ. melancholicus autem succus, quamuis frigiditate differat, siccitate tamen communicat. Et hæc quidem deliramenta nugamentáque sophistica sunt,

ſunt, logicæ quæſtioni inhærentia. Tranſeamus deinceps ad harum dignotionem, eámque itidem faciamus ab ijs, quæ ſecundum naturam ſunt, ab ijs quæ præter naturam: ab ijs omnibus & quæ præceſſere, & quæ præſentia ſunt. Eſto igitur in his natura laborantis atribilicſior, ætas decreſcens, anni tempus autumnus. (in hoc enim melancholicus ſuccus generatur, hanc ob cauſam. In æſtate quidem, id quod tenuium partium eſt, ſemper digeritur: ſuccedens autem autumnus, frigiditatéque ſua ſuperficiem denſans, claudit: cohibentur autem ſanè quæ difficulter digeruntur & craſſa ſunt, quæ melancholica potius ſunt, quàm ex aliorum ſuccorum quopiam.) Sed & regio frigida eſto & ſicca, ac præſens aëris conſtitutio inæqualis. Probè enim de hoc ab Hippocrate *definitum eſt, Quando eadem « die modò calor, modò frigus fit, autumnales morbos expe « ctare oportet. Neceſſe enim eſt tunc ea quidem quæ ſunt « tenuium partium, à calore digeri: craſſa autem retineri à frigore. hæc autem putreſcentia, quartanam inducũt febrem. Hæc ergo ſunt, quæ ſecundum naturam ſunt. Quærenda autem & quæ præter naturam ſunt, ut rigor. eſt enim in his non punctorius, ſed oſtocopodes, id eſt quo oſſa laßitudine afficiuntur. quippe cùm grauentur, ac ueluti comprimantur oſſa ab huius ſucci grauitate: Quærenda etiam ſunt & quæ præceſſere. hæc enim omnia tibi quartanæ naturam exquiſitè indicabunt.*

Satis enim rari & tardi earum pulſus fiunt. In vi- 48
gore autem vel adhuc increſcentibus acceſsionibus, celeres quidem neceſſe eſt & frequentes eſſe.

Rari quidem ſunt ob refrigerationem: tardi autem ob facultatis imbecillitatem, quæ à ſucci craßitudine grauatur.

49 Seruatur tamen & tunc propria eorũ tarditas, & raritas, si id quod de celeritate ac frequentia accessioni est adiectũ, ratione perpendas. Etenim si quartanæ febris vigorem cum tertianæ vigore compares, multò certè velocius ac frequentius arteriæ tibi videbuntur in tertiana pulsare. & ipsius vnius motionis inæqualitas in quartana febre, eius ideam indicat.

Quod uult dicere, tale est. & si in accensu & uigore celeriores, & frequentiores fiunt pulsus in his febribus: non recedere tamen ipsos à propria earum raritate, ac tarditate: sed quatenus ad acceßiones spectat, frequentes ac ueloces fieri: posseq́; quempiam dicere, eos tales euasisse, comparatos pulsibus, qui in quartanarum principijs sunt: non tamen eorum frequentiam uel celeritatem frequentiæ & celeritati, quæ in tertianis existit, similem esse, sed multum superari.

50 Nam communem eam omnium febrium in vna applicatione, arteriæ inæqualitatẽ, euidentissimam in hac inuenire licet.

Quæsitu sanè dignum est, cur, cùm febrilis inæqualitas in tertianis & in quartanis existat: in quartanis potißimũ facilè dignoscatur. Et *dicimus, in tertianis ob dilatationis totius celeritatẽ, id quod febriũ proprium est, sensum latere. multa enim existente caliditate, media etiam dilationis esse celeriora: itaq; extrema haud multo celeriora esse medijs. hic uerò, quoniam non est tanta caliditas, haud necesse esse totã dilatationẽ celerem fieri. ideoq́; cùm tardior ea sit, ac in longiori tempore moueatur, facilè dignosci posse febrilis inæqualitatis signum.*

Multò enim velocius principium motionis & finem inuenies quàm medium. non tamen in tertianis ita habet. breuis enim in ipsis est velocitatis excessus, maximéque in vigore. 51

Notandum hoc in loco est, quod etiã in libro ad Teuphram de pulsibus diximus, febrium propriam inæqualitatem esse hanc, ut extremitates dilatationis celeriores sint, quàm media: ac magis exterior, quã interior. uerum hanc rationem sæpenumero diximus: non, quemadmodum aliqui dicebãt, ut extremitas dũtaxat exterior dilatationis sit celerior. Atque in illis polliciti fuimus nos ostensuros Galenum dictis nostris consentire. **Hoc ergo in loco idem** *dicit adeò euidenter, ut neminem lateat.*

Quin & caliditatis notæ diuerso modo in his se 52
habent. Nam calorem, & æstum, & veluti feruorem tertianarum febriũ in quartanis haudquaquam inuenies. Hæc quidem maxima signa sunt. Reliqua verò, externa. neque enim hæc omittere oportet. Sed & natura ægrotantis consideranda est, si atribiliosior: & tẽpus anni, si autumnus: & præsens constitutio, si inæqualis. sic & regionis natura, & morborum populariter vagantium.

Sicuti tertiam febrem à qualitate, & quantitate caliditatis notabat, ita & quartanam. ait enim acrimoniam & ardorem, quod tertianis inerat, in his non inueniri. frigidus enim est succus ille, qui quartanam facit.

Et si lien magnus sit, & si inordinatę febres pręcesserint, & si ætas vltra vigorem sit, etsi cum sudore cesset. Bilis autem flauæ vomitus in his febribus 53

expectandus nō eſt,ſicuti nec in quotidianis. Nam hoc tertianarum proprium eſt.

Cauſam ob quam inordinatæ febres quartanam præcedant, iam diximus. Lien uerò magnus fit, quando melancholicus ſuccus adeò exuperat, ut licet lien multam ipſius portionem trahat, ab eoq; incrementum ſuſcipiat: adhuc tamen in corpore multam ipſius partem relinquat, ex qua putreſcēte eiuſcemodi febris oritur. Et ſi cum ſudore ceſſet: hoc ſignum non diſtinguit quartanas febres à tertianis: (oſtendimus enim & in illis ſudorem prouenire.) ſed quartanas à quotidianis. nam in quotidianis, uel nullo modo proueniunt ſudores: uel ſi proueniunt, admodum pauci proueniunt. Nam cùm craſſius ſit ſuccus ac glutinoſus, non aptus eſt, ut in ſudores reſoluatur. Xanthocholicus ſanè ſuccus cùm tenuium ſit partium, facilè reſoluitur. ac ſecundus poſt ipſum, melancholicus, quoniam ſiccitatem habet, quæ ad hoc ipſi confert. Porrò multus quidem eſt in tertianis: minor in quartanis & in quotidianis.

At vbi febricitare ceſſauerint, ſi febris adhuc ſi-
54 gnum permaneat, pulſuſq; iis, qui ſecūdum naturam ſunt, rariores & tardiores fiant: quartana vtique manifeſtè erit eiuſcemodi febris.

Artificioſiſſimè ſcriptor nullum acceſſionis tempus prætermittit. Ab ipſo enim principio ſignificationes aſſumpſit, qualiſnā in ipſo rigor extiterit, quærens: Ab aſcēſu item, & à uigore, quippe cùm dixerit pulſus in his temporibus frequentiores & celeriores eſſe: Quin & à declinatione quoque, cùm eas cum ſudore ceſſare aſſeruerit. Nunc uerò ab interuallo dignotionem inducit. nā ſi ipſis febrilis inæqualitas adfuerit, etiam ceſſata febre: fuerint utiq; hæ quartanæ febres. Sed hoc cōmune ſanè eſt quartanis

*nis, tertianis, & quotidianis febribus. Illud etiã maximè animaduertendũ est * pulsus in his, dum sanitate fruuntur, hoc sustinere, ob redundantis succi qualitatem.*

Quotidianam autem febrem his maxime notis 55
deprehendes. humidiorem enim esse oportet eius caliditatem cum quadam acrimonia.

Post tertianæ & quartanæ dignotionem consequens deinceps est quotidianam etiam in medium adducentes, exquisitè eam dignoscere. Ac promptum quidẽ sanè erat dicere in hac febre omnia ijs quæ in tertianis dicta fuere, contraria quærere oportere. Siquidẽ illæ ex calido & sicco succo eueniebãt: hæ uerò ex pituita, quæ frigida & humida existit. Nihil tamen absurdi est, clarioris doctrinæ gratia, particularia etiam addere, quæ methodo inhærent, dico sanè ea quæ sunt secundum naturam, & quæ præter naturam, & quæ præcesserunt, & quæ præsentia sunt. Quæ certè in hoc sermone inuenire licet euidenter exposita. Oportet igitur in his caliditatis qualitatem humidiorem esse cum quadã acrimonia: sed humorem quidem, ob succi naturam: acriorem uerò, ob adiunctam sibi putredinem.

Quæ non in prima statim iniectione occurrit, 56
sed immorante manu.

In his enim caliditas ob succi craßiciem in profundo occultatur: nec tactu percipitur qualis ipsa sit in prima manus applicatione. dum autem immoratur manus, calore conuersationéque corpus calefaciẽdo, atque unà meatus rarefaciendo, materiamq; attenuando: reditione sua suam ipsius malitiam ostendit.

Fumosam enim quandam caliditatẽ vapori mul- 57
to commixtam exire arbitraberis. cùm potiùs ignis

ignis in humiditate multa ſuffocetur, quàm ipſe materiam euincat.

Quemadmodũ enim in humidis lignis uidemus: ut ipſa flammæ iniecta primũ ipſam ſuffocant, ac uincere malũt, quã uinci: unde etiã fumus ex ipſis eleuatur, cùm ignis ueluti ſuffocetur: eodẽ modo in quotidianis eſt uidere caliditatem talem exiſtere: cùm à multa humiditate innatus calor ueluti obruatur.

58 Sed & harum pulſus pulſibus quartanarũ multo minores ſunt, quàm quartanarum pulſus pulſibus tertianarum.

Quod uult dicere, tale eſt: quartanas minorem habere pulſum quã tertianas: quotidianas uero, quàm quartanas. Subijciatur enim uerbi gratia duobus digitis quartanarum pulſum tertianarũ pulſu minorem eſſe: inuenietur ſanè pulſus quotidianarũ pulſu quartanarum minor eſſe non duobus, ſed tribus uel quatuor digitis: ita ut ex his concludatur quotidianarũ pulſum minorẽ eſſe pulſu tertianarum quinq; profectò uel ſex digitis. & hoc merito. Nam in quartanis licet frigidus ſit ſuccus & terreſtris: non tamen multus, ut facultatem diſſoluat. In quotidianis autem, quoniam frigidus eſt & humidus, & ſanè etiam multus, quantitate & qualitate ipſam obruens, neceſſariò minorem facit pulſum.

60 Rariores rurſus quotidianarum pulſus pulſibus tertianarum tanto, quãto his pulſus quartanarum. in tarditate autem ſimiliter in vtriſque habent.

Obſcure hunc locum interpretatur. nos autem ipſum declarabimus. Rarus enim eſt pulſus & in quotidianis & in quartanis, tertianarum pulſui collatus. ſed multo certe magis eſt rarior pulſus quartanarum: minus uerò, pulſus quoti

quotidianarum. Duobus enim uerbi gratia digitis quotidianæ pulſus pulſu tertianæ cùm ſit rarior, pulſus etiam quartanæ duobus rurſus digitis pulſu quotidianarum eſt rarior. ut rurſus concludatur, quartanarū pulſum ſecundum præſentem hypotheſim tertianarum pulſu quatuor digitis rariorem eſſe. Satius autē fuerit cauſam addere. Quoniam enim quartanæ quotidianis maiorem habent pulſum: ob id natura, pro ingreſſo aëre magnitudine dilatationis contēta, rariorē fecit pulſum: in quotidianis uerò contra. Quare, quantū ad magnitudinem, & frequentiam ſpectat, quartanæ quotidianis maiorem quidē habēt pulſum ſed rariorē, quotidianæ uerò quartanis minorem quidem ſed frequentiorē. Illud uerò tanto quanto his, non de tertianarum, ſed quotidianarum pulſibus dicit. Tarditas autem in utriſque eſt communis.

Minus autē ſiticuloſa eſt febris hæc quàm quar- 60
tana tanto, quanto illa quàm tertiana.

Tertiana quidē uehementē habet ſitim, quandoquidem duas obtinet qualitates, quæ ad eiuſcemodi ſymptoma conferunt, caliditatē inquam & ſiccitatem. Secundo loco poſt ipſam ſiticuloſa eſt quartana, quoniam etiam ſiccitas ſqualorem inferens, ſitim ſolet inducere. Pituitoſa autem febris nullum eiuſcemodi ſymptoma obtinet.

Et lingua, ac vniuerſum corpus ſiccius eſt in ter- 61
tianis: humidius autem in his febribus: & vomitus pituitoſi, & quæcunque per aluum excernuntur, frigidiora, & humidiora, & crudiora, & aquoſiora & pituitoſiora ſunt: ac in vniuerſum, inconcoctis

ſuccis

ſuccis plenum corpus in his febribus comperies. Proindeq; & in ætatibus & naturis & anni tēporibus & temperaturis humidioribus accidunt. Iuuenem porrò bilioſum & ſiccum nunquam vidi hac febre captum. Pueri autē præcipueq; qui natu ſunt minores: & ex perfectis qui pituitoſiores ſunt, & habitudine corporis craſſa, & vitam ducētes ocioſam, in repletionibus ac ebrietatibus ac lauacris aſſiduis præcipueq; poſt cibum: quotidianis febribus facilè corripiuntur. Sed & ex regionibus quæ humidiores ſunt, ex anni tēporibus hyems, & ex aeris conſtitutionibus quæ humidiores ſunt, maximè hanc febrem ferunt. Quòd ſi etiam tunc ipſa populariter vagetur, hoc quoque præter antedicta non parum tibi ad eius dignotionem conducet.

In quotidianis lingua ac totum corpus eſt humidius ob duas cauſas, cū quia multa pituita ex antegreßis omnibus, in ipſis abundat: tum quia hæc pituita à calore febris funditur. Præcipueq; *qui natu ſunt minores.* In *puerili ac ſenili ætate ſolet hæc febris accidere: in ſenili quidem, quoniam pituita in hac ætate colligitur ob aßiduas inconcoctiones ex imbecilli facultate prouenientes: in puerili autē, licet calidior ſit natura atq; humidior, ob uoracitatem tamen crudiora congeruntur excrementa, ex quibus putreſcentibus, quotidiana febris oritur.* Ac *lauacris aßiduis præcipueq; poſt cibū.* Nam *balnea, quæ poſt cibum fiunt, ea quidē excrementa quæ in ſuperficie ſunt, digerūt: id uerè quod in uentriculo ac iecore eſt, adhuc inconfectum exiſtēs, trahunt, balnei calore diſtributionis celeritati conferēte. hincq; in ipſis ſuccorū crudorum generatio prouenit.* Ob *hancq; ipſam ſanè cauſam nos in*

artis

artis operibus, si aliquē humectare uolumus, huic uesper= tina potius lauacra imperamus.

Non tamē accessiones harum febrium sudoribus finiuntur, sicuti in tertianis & quartanis. 62

In quotidianis, quoniam multa adest copia putredinosæ materiæ in profundo, eiusce modiq; succus glutinosus est: sudores certe non fiunt, Morantia autem in profundo hæc excrementa, secundam rursus accesionem accēdunt. Quare non est in ipsis inuenire purum interuallum, sicuti in tertianis & quartanis fieri cōspicitur, in quibus sudor multus proueniens, accesionem iam factam soluit.

Vnde nec in manifestam integritatem præterquam paucæ quædam, ueniunt. 63

In quibus pituita est pauca, nec admodū crassa, estq; corporis habitudo rarior: in his contingit etiam sudores fieri, purumq; interuallum. Quod uerò nos in ipsis artis operibus uidimus, id dicamus, dictū sanè etiā ab antiquis, quanquam raro: nempe fieri sæpenumero quotidianam febrem ex pituita putrescente uel in uentriculo uel in intestinis, eiuscemodiq; febrem cessari intra quartam uel quintam diem, causa febris per clysteres solos uacuata.

Vrinæ autem, quæ quidem procedētibus his febribus fiunt, totius morbi tempora docent: quæ uerò in principiis febris, etiā speciem tibi indicabūt. 64

Superius dixerat maxima esse febrium signa tum pulsus tum urinas. in significatione autem tertianarum & quartanarū & quotidianarum nullibi dignotionem, quæ ex urinis percipitur assumpsit, hoc ergo in loco eā ipsam ordinat, & ait, Vrinas quidem indicare posse & uniuersale morbi tempus, & ipsam etiam febris speciem. Nam *si ipsæ plures quidē at inconcoctæ omnino sint, principium morbi*

morbi oſtendũt: ſi autem obſcurum habeant concoctionis ſignum, aſcenſum: ſi ſubſidentiam habeãt albam & lenem & æqualem, uigorem: ſi perfectionem concoctionis obtineant, declinationem. Sed hanc quidem procedẽte tempore uidere licet. Quæ uerò primo ſtatim die apparent, oſtendunt nobis qualis ſit propoſita febris.

65 Nam quotidianis vel tenues ſunt & albæ, vel craſſę & turbidæ & rubræ.

Albæ quidem & tenues apparent urinæ propter obſtructiones, quoniam quod craßius eſt, cùm non poßit per urinas euacuari, id duntaxat quod aquoſum eſt, percolari permittit. ſuntq́; eiuſcemodi urinæ tenues quidem propter obſtructionem: albæ uerò, ob ſeroſi ſucci colorem. Semper autem facultas, dum obſtructionibus incũbit, aliqua uaſa obſtructione liberat, craſſorumq́; humorũ portiones aliquæ unà cum urinis excernuntur. hincq́; turbidæ apparent urinæ & craſſæ: quin & rubræ etiam. nam craſſum hoc quod fuit obſtructum, omnino à putredine quæ in ſeipſo erat, exuſtum fuit.

66 Tertianis verò vel flauæ vel ſubruffæ.

In tertianis ſanè urinæ ſunt flauæ uel ſubruffæ, quippe quæ cum xanthocholici ſucci colore conueniant.

67 Quartanis verò multiformes quidem ſunt, ſed inconcoctæ. Et hæ quidem ſunt intermittentium febrium notæ.

In quartanis autẽ uarias ſubinde urinas inuenire li-

cet, quoniam & quartana ipsa ex diuersis succis generationem obtinet, uel fæculento sanguine, ut diximus, uel flaua bile superassata. Qualescunque autem fuerint urinæ omnino inconcoctæ sunt. Repente enim hic succus haud *quaquam sub alteratricem facultatem uenit: cùm crassus, ægreq; alterabilis sit.*

Continuas autem febres præcipuè quidem ex eo 68
noſces, quòd nullum ipſis adſit ex iis ſignis, quæ ineſſe oportere intermittentibus diximus.

Cùm tradiderit intermittentium febriũ dignotionem, uult consequenter continuarũ etiam dignotionẽ tradere. Facillimum igitur est ipsas nosce, quòd nullũ ipsis adsit ex *ijs signis quæ intermittentes ipsas febres comitantur. ea autem sunt, rigor, sudores, interuallum purũ.* Horum enim *nullũ est inuenire quod continuis febribus adueniat.* Quin *& per quædam alia signa, harum febrium naturam percipere licet, præter id, quòd neq; ipsarum magnitudo inconspicua relinquatur.*

Et ſi etiam intra vigintiquatuor horas non ceſſa 69
uerit febris.

Sciendum est, tertianam nunquam ultra duodecim horas particularẽ paroxysmũ extendere: quotidianã ultra sexdecim: quartanã ultra uiginti quatuor. hæc autem in legitimis dicimus. Quandoquidem *sæpius inuenire licet notham tertianam, quæ etiam uigesimam & quartã horã transcendat. uerùm in legitimis sermo nobis sit.* His enim *cognitis nulla erit difficultas, eas etiã, quæ tales non sunt, dignoscere. Si ergo uigintiquatuor horas trãscendat, hominem detinendo, præter id, quòd nullum adsit ex ijs quæ intermittentibus adesse diximus: scito eiusce modi febrem non esse intermittentem, sed continuam.*

70 Si verò inæquale fecerit incrementũ, hoc sanè præter alias notas, longius etiam tempus significat.

Hoc signum non simpliciter continuarum est nota, sed quòd in longum tempus protrahetur morbus. Inæqualia *enim harum febrium incrementa ex diuersis ac uarijs succis fieri solent, in quibus sanè natura longiori tempore ad perfectam concoctionem elaborationemq́; indiget.*

71 Et sanè & id quod proprium est febrium signum in pulsibus, si euidens habuerint. Si verò inordinatio quædam ac inæqualitas, vel arrhythmia ipsis adsit: & hoc certè signum erit tum magnitudinis, tum quòd non sunt ex interuenientibus.

Hoc ait, non quòd intermittentes febrili inæqualitate priuatæ sint, sed quia in his maximè apparet. propterea quòd singulis diebus, accessionis causæ non difflentur: sed intus in profundo absconditæ perturbent, ac dissoluant facultatem. Enimuero *& maior in his similiter (ait) fit inordinatio & inæqualitas & arrhythmia: quæ declarant, non tantùm continuam esse febrẽ, sed insignem etiam magnitudinem habere.*

72 Si verò etiam dum tales permanserint, in tertia die maiorem accessionem indicarint, vel etiã deiectiones & vrinæ omnino inconcoctæ appareant, eiuscemodi febres non possunt circa septimam iudicari.

Hoc signum non amplius uniuersaliter omnium continuarum febrium est nota, sed causarũ (hoc est febrium ardentium) duntaxat, eorumq́; etiam diuturnorũ. Si enim in his tertio quoq; die accedentibus, cõcoctionis signum nondum appareat, necesse est eiuscemodi febrem in temporis longitudinem extendi.

Si

Si verò quarta etiam dies tertiæ similis conspiciatur: 73

Similem ait esse tertiam diem quartæ, non secundum accesionis magnitudinem. hoc enim in febribus ardentibus non fit, sed potius quinta tertiæ est similis. quare non secundum accesionem hoc dicit, sed secundũ deiectionum & urinarum inconcoctionem.

Ac febris veluti delitescens fit: 74

Delitescens (*Græcè* σμυχόμενος) *hoc est circa profundum se habens, nec facilè ueluti elucere circa superficiem potens.* Hoc *autem fit ex immixtione pituitæ, quæ naturà frigidior est, difficulterq; accenditur, ac potius sensim succenditur. Quare diuturna est, cùm huius succi crasities pluribus ad concoctionem diebus indigeat.*

Nec facies nec vniuersa corporis habitudo concidat: eiuscemodi febris in longius tempus extendi solet. Tales quidem sunt differentiæ febriũ symptomatis carentium. 75

Et hæc nota est copiæ humorum, diuturnæq; febris signum. Fit autem in his totum corpus non gracile pro febris ratione: sed potius tumidũ, propterea quòd qui priùs erant concreti humores, nunc dum à febris caliditate funduntur, atque in spiritus resoluuntur: maiorem occupant locum, totumq; corpus attollunt.

Curatio autem singularum deinceps scribetur. primum quidẽ intermittentium. secundo verò earum, quæ continuæ vocantur. Ex intermittentibus igitur acutissima simul & mitissima est tertiana. 76

Acutißima (seu breuißima, Græcè ὀξυτάτη) est eiuscemodi febris ob tenuitatem materiæ ipsam facientis, quæ facillimè concoqui potest, ac tenuari, digeriq́;. Quia autem acutißima est, ob id etiam est mitißima. neq; enim uires soluere præoccupat, quippe quæ citius recedat. Quinetiam, ut sæpenumero etiam diximus, leuißima cùm sit, ipsas non grauat.

77 Longissima autem, & tuta, quantum in seipsa, est quartana.

Longißima quidem, ob craßitiem melancholici succi, qui ad sui concoctionem longiori indiget tempore: tuta autem, ob interuallorum prolixitatem. uno enim die fatigata natura, reliquis duobus requiescit, suumq; peculiarem tenorem recuperat. Pulchrè autem dictioni adiecit, quantum in seipsa, contingit enim aliquando temporis spatio uires defatigari. Quinetiam per diuturnos morbos sæpenumero in uictus ratione delinquunt laborantes, ut qui exquisitam obseruationem eorum, quæ sibi ipsis à medico fuerunt imperata, paruipendant. rationiq́ue consentaneum est ex hoc delicto periculum haud exiguũ subsequi, quale sanè nequaquam ex ipsius quartanæ natura, sed ob aliquod eorum, quæ extrinsecus sibi forte contigerint, accidere diceretur.

78 Quotidiana verò & longa, nec tuta.

Iure longa est: quoniam pituita crassa est, difficultérq; digeritur. Tuta autem non est: tum quia acceßionum continuitas nullo die quietem dans uiribus, periculum minatur corruptionis, quotidie enim eiuscemodi febris inuadens, laxamentum quod satis sit, non præbet naturæ: tum quia os uentriculi in his affectum, continuas syncopas minatur. Si uerò præter memorata, celeriter non cessat, sed

in temporis prolixitatem extenditur: iure ex his omnibus periculum habet.

Quare victus etiam rationem statim à principio 79 instituere debemus, ad vniuersum morbi tempus respicientes. nam in acutis ac celeritér vigentibus morbis etiam si quis admodum tenuem victum velit instituere, haud magnopere lædet. Quicunq; autem diuturniores sunt morbi, in his, nisi à principio vberiorem victum instituas, vel vnà cum morbo hominem perimes, vel non in tempore victum immutabis. Neq; enim accedéte vigore vberiorem quàm prius, victum instituere oportet: sed contrà, summa illa totius victus tenuitas, quæ in affectu exhiberi debeat, in vigorem reseruanda est. Hoc igitur commune omnium febrium est. Præter hoc autem quæ febrium intermittentium propria sunt, considerare oportet,

Inquit omnium febrium hoc esse commune, summam illam uictus tenuitatem in uigoris tempus reseruari semper oportere.

Veluti statim in tertianis (neque enim deterius 80 fuerit hinc auspicari) distinguendum à principio est an exquisita, & (vt quispiam diceret) legitima, vel non exquisita, sed veluti notha sit.

Diuisionem superius diximus, quemadmodum febriũ aliæ ex spiritibus, aliæ ex humoribus, aliæ ex solidis fiant: & quæ ex succis constituuntur, aliæ sine symptomatibus, aliæ cum symptomatibus sint: & harum aliæ sint continuæ, aliæ deficientes. Nunc aliud quid addendo, perfectissimam ipsam facere uult. Sicuti enim nullum ens effugit quin adulterari possit, secundum speciem dico: quamuis

enim non omnia particularia adulterentur, non potest tamen omnino species aliqua inueniri, quæ non adulteretur. Sic exempli causa duo contraria cùm sint album & nigrum, utrunque adulteratur alterius admixtione. licetq; inuenire album, aliud quidem exquisitum, aliud autem nõ exquisitũ, quòd moderata quædam nigri portio ipsi admixta sit, quæ ob paucitatem sensum latet. sic sanè etiam in omnibus alijs se habet. Sicuti igitur in his diximus: ita quoque in febribus fieri conspicitur. exquisitæ enim & legitimæ dicuntur febres, quæ mixtione carent. quæcunque uero substantiam quandam alienam immixtam habẽt, hæ adulteratæ ac nothæ sunt. Animũmque diligenter ad harum dignotionem attendere debemus: cùm curationis diuersitatem haud exiguam esse non ignoremus.

81 Nam tertiana exquisita, quod longissimum est, in septem circuitibus iudicatur, præter id quòd tutissima est. alteram vero, quæ non exquisita est, vidi quandoq; autumno quidem incœpisse, vere autem cessauisse. postea, vt par erat, in tanto tempore, tum quia & ipse æger non admodum medicorum mandatis obtemperaret, sed in aliquo delinqueret: tum quia ab hyeme læderetur:

Hoc tradiderat Hippocrates, sicq; habet rei ueritas. Nam exquisitarum tertianarum extremus terminus est quarta & decima dies. ac intra hanc quidem contingit tertianam iudicari: extra uerò ut exquisita ac legitima tertiana prouehatur, minimè fieri potest. Quòd autem septem circuitũ concursus quatuordecim solos dies perficiat, cognoscere poteris, si ipsos circuitus cõputaueris. Nam primus circuitus est tertia dies: secundus, quinta: tertius, septima: quartus, nona: quintus, undecima: sextus, tertiadec

tiadecima: & accedit quarta & decima, quæ reliquum est septimi circuitus.

Liénque maxime intumuit, & hypochondria flatu sunt distenta. 82

Hoc fieri contigit ob aßiduas inconcoctiones, ex quibus cùm quotidie pituita gigneretur, atq; in spiritus crassos resolueretur, tum lien auctus est, tum totum etiã corpus tale euasit.

Ac iam subtumida quædã erat decoloratio tum circa faciem tum non minimè in cruribus. 83

Decoloratio quidem, propterea quòd non amplius sanguineus efflorescceret succus, cùm eius color à pituitæ immixtione inficeretur ac tingeretur: Subtumida uerò, ob flatuosorum ac crassorum spirituum redundantiam. quæ sanè res etiam in toto corpore fiebant: præcipuè uerò apparuere circa faciem & crura. uerùm circa faciem, quia pars illa expers carnis magis est: circa crura uerò, quidam sanè conati sunt dicere, quia hæc ipsa crura cognationem cum hypochondrijs habeãt, ut ostendit eorundem crurum in hydropicis superinfusionibus intumescentia. hoc igitur etiam in loco (aiunt) hypochondrijs flatu distentis & ipsa intumuisse. Nos uerò dicimus, crura ignobiliora cùm sint, proculq; ab innato calore positionẽ habeant, suas ipsorum facultates nõ admodum ualentes obtinere: atq; contingere quidem tunc ut totum corpus afficiatur, præcipuè uerò hæc ipsa crura ob naturalem ipsorum imbecillitatem: ita ut quod nutrimẽti ratione in ipsa defertur, inconcoctum relinquatur, atq; in spiritum transmutatum ipsa attollat. Enimuerò nonnulli quærunt, cur non etiam in manibus illud idem accidat, siquidem & ipsæ eiusdem generis cum cruribus sunt. cωla enim (idest

artus seu membra longa) sunt tum pedes, tum manus. Re*spondemus, manus, quòd cordi sint uicinæ, ab ipso calefieri, ob idq; eiuscemodi symptomata non sustinere.*

84 Ita vt de adolescente timuerimus, maioribúsque præsidiis indiguerimus. Sic talis tertiana nihil tertianæ exquisitæ simile habet. Quare ab initio eas distingui oportere dico: quantum enim natura differunt, tantum etiam rationi consentaneum est diætæ modum permutari. Quomodo igitur optimè distinguantur? sat mihi est quæ adolescenti contigerunt, scribere: quæ exempla simul nõ exquisitarum tertianarum monumentáque tibi futura sunt.

Metuimus inquit de hoc adolescente, qui tali febre febricitarat, ne tandem in hydropem ipsi affectus hic incideret: cùm totius corporis temperamentum refrigeraretur, ac uires à febris longitudine deijcerentur.

85 Erat anni tempus medium inter pleiadum occasum, & antegressum æquinoctium.

Hoc *in loco in medium affert narrationem adolescentis qui tertiana notha febricitauerat. Vt autem eius negotium perdiscatur, clariórque fiat doctrina, scire oportet duo esse æquinoctia: alterum, quod uere: alterum, quod autumno euenit. Hoc ergo in loco id intelligit, quod autumno euenerat. Antegressum autem dixit, ad pleiadum (hoc est uergiliarum) occasum referens. Verùm ne in longius sermonem protrahamus, si quænam sint pleiades, & qualis sit ipsarum occasus, qualisq; sit ortus, quærere uolumus, ob idq; auditores confundamus: his tantum dictis, ad propositum reuertamur. hoc est febrem hãc circa autumni medium incœpisse, ita ut tunc ab anni tempore adulteraretur.*

raretur. oportuisset enim, si legitima fore debuisset, principium in æstate habuisse.

Incœperat autem cũ horrore febris adolescẽti 86

Et hoc signum est notham esse ipsam tertianam febrẽ. quippe tertianis exquisitis semper inest rigor uehemens: quotidianis uero refrigeratio. quorum utrorunque medium est horror.

Circa auroram ferè: ita vt nec caliditate similis 87
tertianæ videretur, nec pulsibus: sed nec bilis vomitus secutus est, nec sudor sufficiens. sed solum in secunda die hora ferè tertia pauci madores aduẽnere. ex quibus trãspirabat quidem febris, sed adeò sensim, vt circa vesperam ferè vix à febre liber esse videretur. Mansit autem nimirum in pulsibus ipsi febris signum satis manifestũ. In reliquis verò etiã facilè admodum se habuit circa vesperam & per totam noctem. Rursus verò circa tertię diei auroram, secunda inuasio fit, primæ in omnibus præterquàm in tempore similis.

*Et hinc quoque adulteratur. quippe oportuisset, si ipsa legitima fuisset, media die inuadere, quando sol supra uerticem nostrum existẽs, ea quæ hic sunt, calefacit, ac talem procreat succum, à quo legitima tertiana fieri solet. Erat autem *manifesta eius caliditas, cùm non tantum incendij acredinisq; haberet, quantum legitimæ febres habent. Sed neq; pulsus huic erat maximus & celerrimus ac frequentißimus, sicuti in tertianis exquisitis est. sed omnia imminuta habebat, ob pituitæ admixtionem. quare nec bilis in hoc uomita est, quia neq; sola bilis abundabat, sed cum pituita. Sudores autem pauci aduenere: non sanè tam co-*

piosi,sicuti in sinceris tertianis adueniunt.

88 Superueniente enim nocte paulum ante lucem modores aduenere: & febris cessauit circa quartæ diei auroram. Ac reliquo toto autumno hyeméque quo tempore ægrotauit, tum cætera omnia,tũ tempus inuasionis & solutionis febris eodẽ modo permanserunt.

Ex his sanè perspicuum est,primum paroxysmum fuisse triginta septem horarum:secundum autem,uigintiquatuor horarum.Oportuerat autem ,si fuisset tertiana exquisita,ultra duodecim horas (ut superius diximus) non transcendere hunc paroxysmum. Cõtigit autem primum paroxysmum secundo longiorem fuisse,uel quia copiosior in hoc esset materia:uel quia delictum aliquod commisisset adolescens , aut in febre tanquam nondum eius febris natura perspecta,aut etiam ante febrem.

89 Agebat autem adolescens circiter decimũ octauum ætatis annum : albus aspectu, & pinguis , vitæ deditus ociosiori,ac sæpenumero anteà crapulis lauacrísque asiduis ac sacietatibus vsus.quare neque probè cibos concoquebat.

Hoc in loco ostendit, quemadmodum à temperatura, & ab ætate, & ab alia uiuendi ratione huic adolescenti pituitosus redundabat succus.Dubitantq; nonnulli dicentes,cur non sanè hoc in loco iudicanda potius sit hæc febris, quotidiana notha, quàm tertiana notha.Nos certè dicimus,inuasionem paroxysmi tertio quoque die redeuntis hoc prohibere:quippe si singulis diebus inuasisset,iudicaremus utique quotidianam potius quàm tertianam dominium obtinuisse.

Simul

Simul autem & ei quoque acceſsit pulſus durus 90
in prima quidem & ſecunda die mediocriter: in tertia autem & quarta & reliquis ſequentibus vſque ad ſeptimam ad tantam peruenit duritiem, vt ſiquis ſoli pulſui crediдiſſet, multorum menſium morbum fore putauiſſet.

Hoc præcipuè eueniebat ex ſucci refrigeratione, quæ ob talem qualitatem, arteriæ corpus congelabat, durumq́; efficiebat pulſum. Porrò circa quidem primam & ſecundam diem cùm nõdum commotus eſſet eiuſcemodi ſuccus, parum ſanè durus erat pulſus. Poſtea autem ſoluto ipſo ſucco atque fuſo à febris caliditate, durior euaſit pulſus. Poſſet etiam dici ab hypochondriorum diſtenſione duritiem ac tenſionem habuiſſe.

Taliſque perdurauit vſque ad vernum æquino- 91
ctium, in quo primũ cœpit molleſcere. Poſtea rurſus quadrageſima die perfectè liberatur à tertiana, paulatim tùm pulſu emollito, tum paroxyſmo minori euadente, tum vrinis ſubſidentiam bonam habentibus. etenim hæ quoq; in priori tempore admodum erant inconcoctæ.

Hoc uerò in loco deinceps incœpit molleſcere, atq; ad morbi aſcenſum accedere: ac cùm in aſcenſu quadraginta diebus manſiſſet, à febre liberatus fuit non critice: neque enim confeſtim, uel agoniſtice, id eſt, cum certamine ſolutus eſt morbus: ſed paulatim συνεπέφθη, *id eſt, concoctus eſt, ut ex ſignis diſci poteſt. Nam & pulſus permutati ſunt, & paroxyſmus moderatior euaſit: ac concoctionis ſigna bona in urinis apparuerunt: ſubſidentiáque alba, lenis, & æqualis.* 2.progn. c.65.

Talis quidem tertianæ exquiſitæ maxime con-

traria eſt:reliquas autem intermedias,quæ permultæ ſunt, ex extremis definitis haud difficulter inuenies.quæ enim in principio ſermonis tertianarum febrium inditia ſcripſi, hæc ſi omnia adſint,exquiſitam tertianã faciunt.cui omnino paroxyſmo tempus breue, horarum ſanè quatuor vel quinque vel ſex,vel,quod longiſsimum eſt, vndecim, aut duodecim.Vrinę etiam talium febrium in tertia die vel omnino in quarta aliquod concoctionis ſignum ferunt.Sic ergo exquiſitam & non exquiſitam tertianam cognoſces: ſimili etiam ratione quartanam & quotidianam.Cui enim inſunt omnia,quæ ſuperius deſcripſi quartanarum febrium indicia,legitima illa atque exquiſita quartana eſt:cui verò non,notha illa eſt atque non exquiſita. Et ex quotidianis, cui omnia quæ ſcripſimus adſunt,exquiſita illa eſt: cui verò non,non exquiſita.

Maximè contrariũ dicit legitimum & nothũ.Quanquam legitima quotidiana legitimæ tertianæ maximè cõtraria eſt.tanquàm hæc quidem à ſucco calido & ſicco fiat:altera uerò à pituita frigidã & humidam naturã habente. Sed expoſitam nunc febrem ait ut notham maximè contrariam eſſe exquiſitæ tertianæ.cùm enim multæ aliæ nimirum nothæ exiſtant,pro ratione maioris uel minoris permixtionis pituitæ:hæc ſanè omniũ maximè notha eſt.

93 Nõ igitur æquè diuturnæ ſunt quartana & quotidiana, quæ non ſunt exquiſitæ.ſed ſicuti tertiana exquiſita, acuta eſt: ſic quartana & quotidiana exquiſitæ,diuturnæ.

Tertiana adulterata diuturnior eſt:quartana uerò & quotidiana,non ita.ſed quantum adulterantur,tantũ etiã temporis

temporis longitudo in his minuitur. & hoc meritò. Nam cùm tertiana à flaua bile, quæ tenuium partium est, fiat: adulteratur perfectò, cùm ea crassarũ partiũ fit. In quartanis autem & quotidianis, quoniam ex sui natura crassa est materia: si adulterari debet, ex bilis certe, quæ tenuiũ est partium, permixtione, adulteratur. hincq; cùm non tanta indigeat concoctione, in exiguum necessariò tempus extenditur.

Hæc quidem in is qui per circuitum febricitant, 94 considerare oportet. In aliis verò febribus, vrinas, & deiectiones, & totum corporis habitum inspicere oportet, caliditatem quoq;, atq; arteriarum motionem, & quæcunq; alia præter hæc, Hippocrates longaq; experientia considerare iubent, nempe regiones, anni tempora, aeris constitutiones, ætates, temperaturas corporum, consuetudines, & causas antegressas, & quæ simul cum morbis inuadunt, & quæ in medio tempore apparent.

In febribus intermittentibus (ait) prædicta signa quo tempore morbus euentum exitumq; sortietur, præsagiũt: ueluti, si rigor in tertiana concussorius sit, breuis temporis est eiuscemodi febris: si autem non concussorius, sed potius horridus, multi temporis: & in reliquis eodem modo. In continuis autem (has enim intelligit, alias febres) quoniam rigor non adest, nec sudores, nec interuallum, unde temporis longitudinem considerabimus? In his certè animaduertere oportet urinas & deiectiones ac concoctiones quæ circa hæc sunt, si eæ celerius uel tardius appareant. nam si celerius appareant, acutior erit morbus: si autem tardius, diuturnior. considerare etiam oportet totum corporis habitum si rarius id ipsum est uel densius: nam

nam densa durabiliores solēt facere febres, cùm in seipsis earum causas cohibeant: rara uerò, contrarium. Oportet *autem animaduertere & ipsam caliditatem. nam si multa sit, & facilè moueatur, acutus est morbus: si uerò ueluti sensim succendatur, difficulterq; moueatur, diuturnus est. His etiam adde & quæ à pulsibus sumuntur ac à reliquis eiusdē ordinis uniuersis. Tempore enim æstatis, inuadente febre, celer expectanda est liberatio: autumni autem tempore uel hyemis, tarda. & reliquorum eodem modo.*

95 Totum igitur, vt cuipiam videatur, admonitum est: non tamen re vera ita se habet. nam quod maximum horum omnium est, dictu autem breuissimũ, nondum scriptum est. Quid verò hoc est? quantitas morbi & facultatis: res, quæ ad eam quidem explicandam vno indiget verbo: ad vsum verò, maxima est. Neq; enim rectè prænosse posis, nisi singulorum prædictorum quantitatem diligenter pensites. Nam an morbus sit exitialis, an non: & quando maximè posit mori homo, vel ab affectu liberari: nisi omnium prædictorum quantitatem diligenter contemplatus, in duo capita redegeris, nimirùm in ipsum morbum, & ægrotantis facultatem: rectè vtique præscire non poteris. Nam si facultas adeo valida sit, vt morbum superet, hominem saluari est necesse: si verò secus sit, omnino morietur. Non igitur solum qualis ideà sit ipse morbus, sed & quantus sit, inspicias.

Quod uult dicere, tale est. Possunt quidem etiã ea quæ diximus, morbi exitum simul & tempus prænunciare: sed id quod horum omnium est summum caput, nondum diximus: res, quæ dici quidem facilè poßit, cognosci autem re-

ctáq;

ctéq; attingi, nisi diuturna longáq; experientia non posſit, quantitatem dico. Oportet enim conſiderare nõ ſolùm ſpeciem morbi: ſed etiam quantitatem. ex hoc enim diſcere poterimus, an ſalutaris ſit morbus, an pernicioſus. Nã cùm paruus eſt morbus, æger ſaluabitur: cùm uerò magnus, morietur. Sed & horũ utrũq; quãdo eueniet, ex nullo alio diſcere licet, quàm ex exquiſita cognitione quantitatis. Itaq; oportet uires ſemper morbo opponere, atq; utrum ex his fortius ſit, perpendere. Si enim uires ſint imbecillæ, ex hoc nos cõiectantes prædicere debemus, quemadmodum ipſæ ad uigorem uſq; reſiſtere nõ poterunt: ſed morbi fortitudine defatigatæ deficient. Si uerò contrariũ ſit, nempe uires ſint robuſtæ, morbus autẽ imbecillus, perſeuerare ac perdurare aduerſus pugnam poterũt, ac poſtea ſuperſtites factæ ſeipſas hominemq; ſaluare.

Non parua autem hoc indiget peritia tum propter alia, tum quia nec ſcribi nec omnino doceri poteſt ſingulorum quantitas. 96

Speculatio inquit quæ circa quantitatẽ uerſatur, multa atq; aſsidua indiget meditatione in operum artis peritia. tanquam per hanc ſolum ea rectè attingi poßit, ſermoneq; explicari minimè poßit: quinetiam, quia utilis eſt ad ea quæ diximus: (hoc enim eſt, quod ait, tum propter alia) uel quia ex ſui ipſius natura, difficilis ac moleſta eſt. Quare tanquã adhortatur hoc in loco Galenus, in quantitate percipienda aßiduè uerſandum eſſe, quòd & utilis ea ſit, & ſermone rectè attingi non poßit. Iam enim in huius libri principio diximus, Quantitatem propriam eſſe uniuſcuiuſq;: cùm autem quæ propria ſunt, ſcribere non poßimus, (quippe quæ infinita ſint) neceſſariò ad communia nos conuerti, quamuis uſu ſint ſecunda.

Et ſi

97 Et si id quod nostrũ est, aliquid fortè est, ex nulla alia re ad tantũ perfectionis venit, quàm ex adhibita præcipuè exercitatione circa quantitatis coniecturam. Hoc quidem in ipsis operibus & disci & doceri potest. Quæ verò in qualitate determinationẽ habẽt, hæc nos diligenter simul ac manifestè, quàm breuibus fieri poterit, scribemus.

Hic locus, an ab antiquis explanatioribus simili modo exponatur, nescio. Dimißis autem eorum nugis, quod uerum est, dicamus. quod enim dicere uult, tale est. Si fortè excellentes, conspicuiq́; in arte medica euasimus, ex nulla alia re hoc nobis euenit, quàm quia in percipienda quantitate diligentes fuimus. Et quia dixit, fortè (Græcè ἄρα,) morum modestia usus est, nolens bonæ famæ & laudis, quã apud multos habebat, se ipsum sibi ipsi esse testem.

98 Exquisitam ergo tertianam, vt in qua bilis commota dominetur, humectare & refrigerare oportet, quoad fieri maximè potest.

Post febrium dignotionem tum intermittentiũ & continuarum tum legitimarum & notharum, consequens deinceps est curationem etiam tradere. Præferatur autem in hoc ordine tertiana, quemadmodum etiam in dignotione præposita fuerat. Verùm curationem facere oportet ad duos quosdam scopos respiciendo. Cùm enim in febribus quæ ex succorum putredine proueniunt, & materia & qualitas redũdet: materiam quidem uacuare, qualitatem uerò alterare oportet: quemadmodum si quid deficeret, addendum esset. Enimuerò in tertianis quoniam qualitas præcipuè infestat: contra hanc ipsam instamus, refrigerantes, scilicet & humectãtes. minus autem uacuamus. In quotidianis autem magis contra materiam quàm contra

contra qualitatem pugnamus.quandoquidem qualitas nõ admodum dominatur,propterea quòd frigidus & humidus sit earum succus.

Nam contraria contrariorum sunt remedia:quæ quidem quod superat coerceant: quod verò deficit, suppleant. Flauæ autem bilis succus omnium qui sunt in corpore succorum calidissimus ac siccissimus est. 99

Hæc sententia est Hippocratis,*omnique alia re maiorem habet ueritatem.*Ne *tamen quispiam sophista uos seducat,inquiens,Contraria contrarijs non curari, sed potius tolli.nam si calidum à frigido & frigidum à calido corrumpitur,quomodo,quæ corrumpuntur,curari dicentur? Ob hos sanè illud addi oportet, Contraria contrariorum dici remedia,tanquam ad subiectum sibi ipsis corpus relata.nam corpus est id, quod curatur.* Hoc *pacto abutentes sæpius dicimus morbum contrarium esse sanitati.& ijs qui diligenter considerant, morbo morbus esset sanè contrarius.calido enim frigidus diceretur esse contrarius.*Sed *profectò hæc dicimus ad subiectum respicientes corpus:quoniam contingit ipsum à sanitate quidẽ conseruari: à morbo autem corrumpi.* Quòd *autem corruptio conseruationi sit contraria,nemo(arbitror)qui sanæ mentis sit,dubitat.*

Adhortari igitur oportet, vt qui ad ventriculum confluit, vacuetur per vomitum:qui verò deorsum subit, per inferiorem excretionẽ.hoc quidem etiã sponte fit in exquisitis tertianis. Vrinis etiam ac sudoribus iter præbere oportet.bonæ enim sunt & quæ per*has vias fiunt bilis purgationes. 100

* Ita le-

Quod

gunt antiqui codices. impressi tamen habent inferiores.

Quod uult dicere, tale est: oportet uacuationem fieri uel sensibilem uel insensibilem. Est autem sensibilis quidẽ uacuatio, quæ per aluum fit, uel uomitum, uel urinas, uel sanguinis eruptiones: insensibilis autem quæ per occultos meatus fit. Definiet autem tibi talium quódque ipsa succi inclinatio, quæ interdum quidem uergit ad uentriculi os, quo tempore oportet ipsum per uomitum euacuare: aliquando autem potius decliuis ad intestina repit: nonnunquam uerò facilius per urinas uacuatur: sæpenumero autem promptitudinem habet, ut per superficiẽ ac per meatus quæ in ipsa sunt, digeratur.

101 Verùm ventrem quidem mollibus clysteriis uacuare oportet.

In tertianis, quoniam multa est siccitas, oportet clysteria assumere, quæ humectáre ac emollire potius ualeant, non siccare. Nam cùm ex eiuscemodi clysteribus intendatur intemperies, magis corpori officit.

102 Vrinas autem prouocare, apium & anethum in potionibus madefacientes.

Quemadmodum purgantium medicamentorum, alia ad alium succum attrahendum proprietatem habent: ueluti uerbigratia scamoneum flauam bilem, epithymus melancholicum succum, pituitam colocythis: Sic & medicamentorum unumquodq; ad aliquam corporis particulam naturalẽ habet uel sympateian uel antipateian. Vnde nanque cantharides gulam, & uentriculi os, & uentriculum, uenasq; mesaraicas, & iecur, & renes, ac urinarios meatus prætergressæ, uesicam solam ulcerant? unde solum pulmonem lepus marinus exulcerat? Sicuti igitur hæc naturalem

ralem anipatean habẽt: sic & alia naturaliter apta sunt, nonnulla per urinas, nonnulla per aliam uiam excrementa uacuare. Vocanturq; quæ per urinas materiam uacuãt, diuretica, id est urinalia. opusq; est in tertianis, ipsis uti: quippe cùm per hæc ipsa, febrium affectionem paulatim compilemus.

Et si cõcoctionis signa tibi appareant, audacter 103
iam absinthium dare potes: quod alioqui maximum renedium est mordicationum stomachi ob bilem euenientium.

Absinthium duas habet facultates, adstrictoriam & purgatoriam. Si ergo dum adhuc succus est inconcoctus, ipsum exhibeamus, adstrictione magis condensat materias, ita ut pugna quædam fiat: purgatoria quidem facultate, excernere uolente succũ: adstrictoria uerò, retinẽte, hincq; intus affligitur natura, ab utroq; horum uexata. Si uerò post concoctionem exhibuerimus absinthium, tunc purgatoriæ actioni adstrictoria non resistit: quin potius confert: stringẽdo enim exprimit: sicuti qui manibus spongiam stringunt, humiditates in ipsa contentas foras exire faciunt.

Et præcipuè si ex ipsius coma quantum satis sit 104
madefeceris.

Sciendum est quemadmodum quarundam herbarum inuenire licet, radices esse efficaciores: quarundam uerò, ramos: aliarum uerò, semina: sicuti aliarum, folia. In absinthio igitur coma est efficacior: quippe quæ tenuiorum sit partium, quàm ipsæ radices. Oportet autem ipsam exhibere prius in aqua madefacientes & decoquentes, uel etiam substantiam ipsam tundentes, atque calidæ aquæ uel melicrato immiscentes, uel prout usus in præsens expo-

stulauerit.

105 Lauacrum autem calida ex aqua potabili partim euacuant, bilem ducendo: partim qualitate sua magnopere iuuant.

Vnumquodque ex memoratis præsidijs quanquam materiam euacuabat, eamq́; ex accidenti refrigerabat rei calefacientis absentia; aliam tamen introducebat calidam qualitatem. Lauacrum autem & materiam euacuat, & qualitatem non auget calidam siccamq́; sed contrà, ipsam extinguit tum refrigerando, tum utilem meatibus humiditatem inferẽdo. Iam uerò prius diximus in superioribus quæcunque de lauacri facultate & ipsius partibus dicere oportuerat.

106 Humectant enim ac refrigerant facultate omnia eiuscemodi lauacra. Marina autem, & salsa & nitrosa & sulphurosa plus quidem bilis educunt, multò tamẽ minus quàm potabilia prosunt. Satius autem est dicere neque ea prodesse: cùm plus qualitatibus lædant, quàm euacuationibus iuuent. Equidem noui quendam corrupta ratione hisce lauacris vti persuasum: deinde corporis habitu vsq; adeo exciccatũ, vt tabe factus interierit. Intendebatur autem reliqua etiam victus ratio vniuersa ad bilis vacuationẽ. At contrarias qualitates qualitati præter naturam excedenti semper opponere oportet.* Ac magna ex parte hoc melius est, quã* quomodolibet euacuare. Quod sanè nec ille nouerat, nec aliis docẽtibus didicerat. Itaque in lauacris hic tibi sit scopus, madefaciẽdi humectandiq; corporis: ob idque nec nitri nec salis nec sinapis quicquã inspergẽdũ est: qualia factitare plurimos videre licet, qui ęgrotos affligũt.

*Ita legũt anti cod. græci. latini tamẽ interpretes legunt cũ hoc multò plus iuuet.

* *Nõ est antiquis.*

Probè

Probè addidit, facultate: quandoquidem marina & nitrosa & salsuginosa lauacra prima quidem inspectione atque imagine, humida sunt: non tamen humectant: quin contrà exiccant. Potabilium autem aquarum usus & imaginem & facultatem humectantem habet. Enimuerò facultas ipsa ex actione inquirenda est.

Sed quammaximè calidum oleum perfundétes, in aquam ducere, & madefacere. 107

Hoc enim potest tum meatus rarefacere, ob idq; materiam digerere: tum profectò solidas etiam particulas humectare.

Et si in ea natare velint, iis quantum possunt concedendum est. 108

Probè addidit, si uelint. oportet enim aliquid ægrotãtis uoluptati gratificari. Hunc autem in natatorio latiore assumit, ut sanè natura latiorem locum pro natatione habens, ad uoluptatem se extendat: ac magis aquæ qualitate fruatur, refrigerando se ac humectando.

Qui verò balneis delectantur, nec si bis die laues, peccabis. Sed in tempore maximè hoc tibi memoriæ sit. 109

Hippocrates à consuetudinibus indicationem sumpsit. Itaque primum quidem lauacrum ob affectum assumatur: secundum autem, ob indicationẽ à consuetudine sumptam. *

Et si etiam concoctionis morbi signa appareant, sæpius etiam laues, non peccaueris. 110

Idoneum ipsis ex hoc uidetur lauacrum in tertiana, etiam ante concoctionem assumptum. Inquisitionéque di=

gnum est, quomodo non intendat augeátque obstructiones: cùm in balneis soleant succi fundi, & ex obstructionibus postea febres intendi. Dicimus ergo quoniam in tertianis febribus qualitas magis, quàm materia nocet: ob id eum etiam ante cõcoctionem lauacrum assumpsisse. Quòd autẽ ante concoctionẽ lauari inbeat, ipse significauit, inferens, post concoctionẽ si plus quã bis eos laueris, te nõ peccaturum. Tunc enim materiæ concoctæ atq; attenuatæ, facilius per sudores excernũtur, meatibus iam rarefactis.

III A vino autem antequàm concoquatur morbus, prorsus arcendi sunt, at vbi concoqui cœperit, tenue & aquosum & paucũ ab initio est dandum: cùm autem propè est vt soluatur, copiosius.

Meritò post lauacrum, usum uini meminit: quoniã tũc cùm à balnei caliditate sitis ipsis adueniat, potum dare debemus, non aquam (hæc enim in hypochondrijs morando alioqui nocet) sed uinum. Quandoquidem uinum, cùm celerius distribuatur, potest tum excretiones uniuersas prouocare, tum facultates roborare, tum succos in bonam temperaturam transferre, dum ipsum in sanguinem conuertitur, atque inutiles materias exornat ac transmutat. Sed id ipsum dandum non est ante concoctionis tempus: tunc enim materias fundendo, obstructiones auget: sed potius post concoctiones, ut memoratas res efficiat. Prouidendum autem est ut tenue sit, facileq; distribuatur, multamq; habeat aquæ admixtionem: non antiquum, nec naturâ calidum: coloreq; sit album, potius quàm nigrum.

112 Cibaria autem quæcunque humectant ac refrigerant, omnia sunt vtilia tertianis exquisitis.

Cibariorum inquit qualitas tertianæ febris qualitati in con

in contrarietate respondeat, frigidæ & humidæ facultatis existens. Qualitas sane hoc modo nobis dicta est.

Quantitas autem in ipsis sit tanta, quantā probè concoquere possint, ex oleribus quidem atriplex blitum, lapatum, malua, lactuca, & cucurbita. 113

Vnumquodque concoqui potest, quando nec grauatur ab eo uentriculus, nec (ἀπεπτεῖ, hoc est, ut ita dicam) incon coquit. accedet enim rursus ut excrementa ab inconcoctio nibus per circuitum quendam gignantur, ac circulo febris augeatur.

Ex aliis autem & ptissanæ cremor. 114

Ptissana in his utilissimum est remedium. quippe quæ potest tum febrem refrigerare atq; humectare, tum materiam farctu liberare. absterforiam enim quandam obtinet facultatem: quin & facultates nutrit.

Et ex chondro sorbitiones. 115

Chondrum uocabant antiqui ipsam alicam. Oportet autem ipsum assumere, in quibus caliditas multa in uentriculo adsit, uelimusq; ut ipse in uentriculo permanens, aduersus malam temperaturā pugnet. ac præsertim si os uen triculi facilè bilescit. Potest enim cùm crassus ac tenax sit, caliditatem, quæ in ipso est, extinguere. Obseruandum tamen est, ne in his alui sit suppresio. quippe cùm talis sorbitio magis ipsam supprimere soleat.

Ac ex piscibus saxatiles. 116

Ex piscibus marinis alij littorales, alij saxatiles, alij pelagij sunt. Inter hos præstantissimi sunt saxatiles: quandoquidem undæ saxis scopulisue illisæ, assiduè ipsos mouere ac excrementitiam ipsorum humiditatem absumere fa-

ciunt. Littorales autem peßimi: quandoquidem nutrimẽto fæculento nutriuntur: præcipueq; si urbs propè littora sita sit, cuius excrementa, ac canales ipsa suscipiat. Pelagij uerò mediam habent naturam, nec ita prauam ut littorales, nec ita excrementis uacantẽ, ut saxatiles. illorum enim fæculentiam non habent: horum uerò exercitationem, quæ motu fit, declinarunt.

117 Et ex volatilibus, quæ molli sunt carne.

Domesticas aues (quas græci κατοικιδίους, uocant) intelligit, & phasianos. oportet autem hæc uolatilia, parua assumere. quippe cùm humidior adhuc, facilisq; ad concoquendum sit eorum caro.

118 Et ex iis quæ talia non sunt, alę. Et sanè gallorum quoque testes dandi.

Et ex ijs quæ talia non sunt, id est quæ nõ sint molli carne prædita, sed adulta. cùm enim sæpius nobis desint parua, adultorum alas exhibemus. quandoquidem hæ ob exercitationem, quæ ex uolatu fit, excrementis uacant. Illud autem sciri oportet, quod & experientia à nobis inuentum est, si uentriculus multam habeat caliditatem, potius alas à nobis iniungi: quippe quæ neruosiores sint, difficulterq; corrumpantur. si uerò innata caliditas pauca sit, tunc potius uentres à nobis exhiberi: utpotè qui carnosiores sint, ac utilem quandam qualiditatem habeant. Dandi autem sunt gallorum etiam testes: cùm boni succi sint, ac nutriant, minimumq; excrementitij habeant.

119 Et suum pedes, & cerebra. minorum verò si etiã ex carnibus liquefactis dederis, nihil lædes.

Pedes accipit suum, quoniam exercitati ingressu, excrementis uacant. Sed & cerebra offerre oportet. obseruantes

nantes ne cuius stomachus asodes, id est fastidiosus sit. Solet enim eiuscemodi edulium stomachum mouere.

Sed & vt oua sorbeant concedēdum est, ac præcipuè vitellos, facilius ii quàm albumen concoquuntur. & ex pomis (quæ ὀπῶραι græcè dicuntur) concedendum est vt illa degustent, quæ non omnino ad concoquēdum difficilia sunt. Abstinendum autem est à melle, & sinapi, & salsamento, & acribus omnibus, & à vinis admodum antiquis, & quæcunque naturà, calida sunt. Hæc ergo victus ratio multorū, ac coniecturam tibi sit exposita. Qui verò non deliciantur, iis victus ratio est instituenda (sicuti & mihi aliquando in exquisita tertiana institutam fuisse nosti ex Hippocratis sententia) ex ptisanæ cremore vsq; ad crisim. Hęc quidē in exquisitis tertianis. 120

Oua quanto minus elixantur, tanto ad concoquendum faciliora redduntur: magis uerò elixata, cùm in elixatione tenuis illa pars quæ in ipsis est, absumatur, crassescunt, & ad concoquendū difficiliora reddūtur. Hoc enim quod *dicit, oua ad sorbendum sunt concedenda. neque enim simpliciter omnia sorberi possunt: sed ea duntaxat quæ liquidiora sunt, minusq; elixata.* Horum autem *ouorum albumen est frigidius ac ad concoquendum difficilius. uitellus autem facilior ad concoquendum est. unde pro affectionis modo utrisq; utiliter utimur.*

In iis verò quæ non exquisitæ sunt, prouidendum maximè est quantum fieri potest, ne morbus augeatur, neque deiiciatur ægrotantis facultas, quæ longiori tēpore affligi debet. Difficilè porrò est vtrūq; 121

obtinere. quandoquidē inediæ quantum ad morbi concoctionem conferunt, tātum vel etiam amplius facultatem offendunt: Nutrimenta autem quantum ad roborationem ægrotantis conducunt, tantū con coctiones impediunt. Sed hoc in loco tibi noscendum est ad quantam magnitudinem veniat morbus, ad quantam etiam ipsius ægrotantis facultas, vt ad ea quæ maiori indigent auxilio inspiciens, inediis quidē in fortiori facultate, & morbo ad cōcoquendum difficili audacius vtaris, nutrimentis autē pluribus in imbecilliori facultate & morbo nō admodum ad concoquendum difficili. Hæc sanè in aliis etiam omnibus morbis considerare oportet.

Post quàm legitimas tertianas curauit, uult consequenter notharum etiam curationem nobis tradere, & oportet ait in his artificiose mentem adhibere. quandoquidem legitimis sunt diuturniores, dubiáque in his est curatio. Siue enim nutriamus ob facultatem, morbum augemus: siue non nutriamus ob morbum, facultatē deijcimus. Oportet igitur in his facultatem morbo comparantes, considerare utrum ipsorum maius sit: & ad id quod urget, instare: altero omnino non neglecto.

122 In tertianis verò non exquisitis neq; statim inter initia lauare bonum est. sed cùm iam concoctionis signa apparent.

Quoniam enim in his est superflua pituita, timor est ne si per balnea quicquid in ipsa tenuiorum erat partium, euacuauerimus: reliquum ad digerendum difficile reddamus. Præterea etiam contingit fusione facta in lauacris, utilia inutilibus admisceri. atque ita succos, qui in uniuerso sunt

ſo ſunt corpore, corrumpi. ſed quādo iam uidentur, apparent quæ concoctionis ſigna id eſt, in uigore morbi: tunc attenuatus ſuccus prompte euacuationi obtemperabit.

Neque quotidie nutrire, ſed alternis diebus ſatis eſt. 123

Hoc dicit, quoniam pituita ſuperflua in ipſis reſidens, poteſt in intermedijs diebus conſtitui, ac ad melius reduci: inediáq; iniuncta, in ſanguinem mutari: ſicq; nutrimenti rationem membris ſeruare. Conſiderare autē oportet nunquid ad hoc facultas reſiſtat, laboránsque aſſuetus ſit, dum ſanus erat, aßiduè comedere. In his enim nō alternis diebus, ſed quotidie nutrire eum debemus. Tenuiorum tamen partium ſit alimentum: ut ex partium tenuitate, ipſius quantitatem temperemus ac corrigamus.

Quies uerò, & fotus partium, quę in hypochondrio ſunt, iis conferunt. 124

Solet enim ipſa motio naturam à ſucci coctione ad exteriora tranſferre. Oportet ergo in his quietem iniungere. Sed & fotum iubet qui per cataplaſmata fit, quæ tum pituitoſum ſuccum in uentriculo contentum concoquere: tum diſtentionem à pituita in uentriculo ſubortam laxare poſſunt.

Et ſorbitiones ad concoquendum faciles.

Si enim aliquam ex ijs, quæ ad concoquendū difficiles ſunt obtulerimus, periculum eſt, primum quidē ne in hac concoquenda uires laborent. poſtea, ne ex inconcoctione, quæ ſuccos in pituitam tranſmutat, propoſito increſcente ſucco, febris dtuturnior euadat. 125

Clyſteres etiam inferioris ventris non admodum molles ſint. 126

Oportet enim in his, acrioribus uti clyſteribus, ut ſuc-

cum,qui glutinosus ac uiscosus est,eruas atq; euacues.

127 Quòd si sanguinis detractione indigeant, nec hoc omittendum est.sed statim à principio, ex iis quæ scis distinctione adhibita, tantum sanguinis effundendum,quantum præsentibus est conueniés. Tota verò diætæ constitutio sit, non quæ refrigeret & humectet, quemadmodum in exquisitis est tertianis.

Indiget enim laborans sanguinis mißione si plenitudo adsit,& ipse ætate sit tutus,præcipueq; si febris uerno tempore ipsi aduenerit.poterit enim natura reliquum facilius superare.

128 Sed aliquid etiam secantioris calidiorisq; modi assumat.

Vt calfactoria quidem facultate, succi frigiditatem temperemus ac corrigamus:incisoria uerò,craßitiem & glutinositatem ipsius attenuemus, ac, ut facilè excerni poßit,faciamus.

129 Maximè igitur ipsis cõpeteret ptissanæ cremor, pipere iniecto. Quinetiam hyssopum quandoque, vel origanum vel spicam nardi in melicratum iniecta simulq; cocta,potui dato.

Ptissana quatenus abstergit,talibus febribus cõducit. Sed quoniam refrigerando atq; humectando, materiam ipsarum id est pituitam auget, cum ipsius nimirum temperamento consentiens:ob id eiuscemodi qualitates quæ in ipsa sunt,imminuimus per piperis admixtionem: & si quid aliud quispiam excogitare potest, quod calefacere unà & incidere poßit.

130 Et alia quæcunque vrinas mouent: præterquàm ea quæ summè tum calefaciant tum exiccent.

Quæ

Quæ enim magnopere calefaciunt & exiccant, febrem sua ipsorum acrimonia adaugent. Alioqui etiam par est, ut hæc pituitæ humidum absumentia, reliquum terrestre ac crassum naturà existens, in corpore relinquant.

Maximè verò absinthium dandum est frequentissimè post septimam diem. & sanè oxymeli multos iuuit epotum. 131

Absinthium adhoratur in his dari: quoniã naturà solet roborare stomachum, qui sanè in propositis febribus imbecillus est. Nã si talis non esset, unde nã ipsi colligeretur tãta pituitæ copia, ut etiã tertianã ipsam, nothã efficiat? Præbet autem ipsum post septimam diẽ ob memoratas à nobis superius causas, ubi ostendimus quantopere lædat, si ante succi concoctionem exhibeatur.

Et aliquid moderatorum subductoriorum quibus & me assiduè vti nosti. 132

ὑπήλατα (id est subductoria seu depulsoria) uocãt antiqui, quæ moderatas facere possunt euacuationes per aluum, ut est polypodium, & alypiũ, & mercurialis herba. Sed hæc simplicia sunt. Sunt uerò & quædam etiam composita, ut nonnullæ confectiones quibus inijciuntur scammonium, & colocynthis, & agaricus, & elaterium.

Vomitus autẽ post cibos adeo sanè vtilis est illis, qui in hac febre perdurant, vt multo sciam prorsus fuisse liberatos statim post vomitus. 133

Ab antiquis sanè fuerunt excogitati uomitus. Ac qui ante cibos fiunt, uiolentiores sunt, uellicationémque haud exiguam faciunt: qui uerò post cibos fiũt, cùm efficaciam non habeant, non multam uiolentiam inducunt. Oportet igitur in quotidianis eos assumere qui post cibos fiunt. Porrò faciemus, ut laborantes attenuantibus cibis utantur, exhibitoq; melicrato uel oxymelite, ut euomant iubebimus. Sursum enim prius educũtur oblati cibi: simul autem cum ipsis aliquis etiã educitur succus ab ore tenuatus. ex hoc autem auxilio à febre liberantur: euacuata nimirum pituita, ex qua febrem adulterari, atque in longum tempus protrahi, contigerat.

134 Deinceps de quartanis dicemus: quas & ipsas per initia moderatè leniterq; tractare oportet, nullũ forte medicamentũ exhibẽtes nec euacuationẽ.

Post tertianæ tam nothæ quàm exquisitæ curationem, consequens deinceps est ad quartanam accedere, quæ iam ex prædictis cognita est, ac sola indiget curatione. Oportet igitur in his, in principio, quandoquidẽ tunc inconcoctus existens succus, ferinus est, contra ipsum non pugnare, quippe qui magis agrestis euadendo, laboranti imponit: sed mitigatorio modo utendum est. Opus igitur est in his non exhibere medicamenta melancholicũ succũ euacuantia. nondũ enim concoctus fuit, crassus inconcoctusq; existens succus: timorq; est ne purgatorium illud medicamentũ, cùm familiarem propriumq; sibi succum euacuare non potuerit, ad utilem se conuertat: dupliciterq; corpus lædatur, cum ex utilis succi absentia, tum ex noxij præsentia. Sed quoniam frigidus siccusq; est eiuscemodi succus, calefacientibus & humectantibus in hoc uti debemus. hæc enim caliditate quidem attenuantia, humiditate

uerò

uerò fundentia, lubricumq; ipsum reddentia, celerē ipsius faciunt euacuationem.

Nisi fortè vehementer admodum abundare sanguis videatur. & si secta vena fluens sanguis fuerit niger ac crassus (maximè verò in lienosis talis cōperitur) audacter euacuādus est: sin flauus & tenuis apparuerit, statim supprimendus. Secare autem debemus venam vel interiorem, vel mediam cubiti sinistri. 135

Quoniam uetuit per initia uacuationem fieri: nunc præfinit, dicens, quandoq; etiā dum morbus adhuc inconcoctus est, uenā secari oportere, quādo sanguis ipse multus extiterit. Animaduertendum tamen diligenter est. Si enim sanguis qui uacuatur, fuerit niger: audacter intrepideq; copiosius est uacuādus: si uerò flauior, supprimendus est. metus enim esset, ne eo uacuato, uires dissoluerentur. Secāda autem est uena, quæ κατ' ἴξιν id est secundum processionem lienis est, hoc est ea, quæ in sinistra manu ē directo huius particulæ posita est: non humeralis uena: hæc enim à capite magis euacuat. ideoq; in lippientibus uel alioqui caput aut aliquam superiorē partem dolentibus, illam secamus: In ijs uerò quibus partes infernæ sunt affectæ, non hanc, sed axillarē incidimus, per quā inferiora euacuari possunt. Dum autem hanc non inuenimus, ad mediam nos conuertimus, quæ ex congressu humeralis atq; axillaris fit. satq; tūc habebimus à toto corpore tum superiorum tum inferiorum euacuationem facere.

Et victum deinceps flatus expertem ac probum instituere. 136

Solent enim flatuosa excrementa lieni apposita, ipsum attollere, ac inconcoctionis causā fieri. quæ inconcoctio quan

quantopere corpori obsit, dicere non est opus.

137 Ventrem emollientes quantum fieri potest per cõsueta, quæ si nihil proficiãt, clysteribus vtẽdũ in principio quidẽ mollibus, postea verò acrioribus.

Oportet inquit in his febribus semper uentrem subducere, ipsum quàm fieri potest non medicando (solet enim medicatio seu pharmacia, deleteriosam quandam uisceribus inferre qualitatem ac malitiam) sed per cõsueta: consueta autem, (græce συνήθη) uocantur cibaria, ueluti lac, & mel, & sorbitiones ex oleo, & garo, & ex oleribus quæcunq; possunt uentrem mollire. Si uerò compertum habuerimus, nihil effatu dignum nobis ex his successurũ: tunc deinceps necessariò ad medicamentosa nos conuertemus, clysteribus usi prius quidem mollibus, ut succũ iamdiu siccum existentem humectemus: postea uerò etiã efficacibus. quandoquidem succi craßitudo haud rarò uiolentia aliqua amolitioneq; indiget: quò abuacuatio (hoc est, ἀποκένωσις) fiat.

138 Arcendi autem sunt à suillis carnibus, & ab omnibus quæ viscida sint & tardi transitus.

In uniuersum enim uult omnem in his diætam esse tenuium partium, non crassorum & uiscidorum succorum generatricem. quandoquidem hæc excretiones cohibent, atque melancholico succo addita, duplicant febrem.

139 Et ab vniuersis eduliis quæ refrigerant & quæ humectant. Vino verò vtendum est albo, & tenui, ac moderatè calido.

Hoc coniunctim intelligere oportet, non disiunctim. Si enim ipsum disiungentes, dicamus, oportere ab ijs quæ refrigerant ipsos arcere, & rursus ab ijs quæ humectant: quatenus ad ea quæ refrigerant, uerus est sermo: quatenus

autem

autem ad ea quæ humectant, non item. diximus enim superius, hunc succum, quippe qui siccus sit, humectandum esse. Sed ab hoc toto oportet ipsos abstinere, nimirum ab ijs quæ refrigerant simul & humectant. Si autem aliquod sit ex ijs quæ humectant, circa quòd refrigeret, haud inconuenienter sanè hoc ipsis offeratur. Porrò ipsis exhibet uinum album, & tenue, ac, humectare ualens, propterea quòd hoc ipsum omnes naturales effluxiones prouocat.

Ex volucribus autem, quæ non palustres sint. 140

Nam quæ in paludibus degunt, excrementosiorem habent carnem: quãdoquidem assidue nutrimento palustriori ex illa aqua nutriuntur.

Ex piscibus qui facile concoquuntur, ac molli sunt carne prediti, nec quicquã viscíditatis habeãt. 141

Molli carne præditos pisces eligit: quia facilius ipsi concoquuntur. eligendi autem ex ijs sunt, qui minimè excrementitiam habent carnem, nec uiscidam. Vt mulli quidem, duri sunt. aselli, uiscidi nihil habent. capitones & sepiæ, uiscosos succos gignunt.

Ac salsamentis vtendum est & sinapi. 142

Quæsitu dignum est, quomodo ipse, qui passim salita esse melancholica asserit, ea nunc iniungat. Ait enim nos salem ipsis inspergere, quò humiditatem in ipsis contentam, absumamus, reliquam uerò ipsorum substantiam relinquamus; siccam inquam ac exuccam existentem, aptámque ut in melancholicum succum uertatur. Quomodo ergo ea exhibet quartanarijs, qui tali succo sunt repleti?

Et

Et dicimus, eum nunc, non ut nutrimentum, sed ut medicamentum, hæc exhibere: iccirco etiam sinapi eorum escæ admiscet. Oportet autem ipsis uti per dierum interualla: ut tenuitate quidem attenuent, substantia uerò nullam notatu dignam additionem faciant.

143 Et certis diebus diatriõpepereon vel diospoliticon medicamentum assumant. & si piper solũ singulis diebus cum aqua sumerent, rectè facerent.

Eiuscemodi enim antidoti caliditate succos attenuando, non parum conferunt.

144 A frictionibus autem & ambulationibus & lauacris aliisq; consuetis non omnino sunt arcendi. Et si etiã penitus à lauacris abstinere possent, solis cõtenti frictionibus, maximopere iuuarẽtur. Et si breuis fuerit nec admodum violenta quartana febris, nihil deterius fuerit in diebus intermediis cõsuetas exercitationes attingere. Hæc quidem in principiis & vsque ad vigorem sunt peragenda.

Quandoquidem fieri potest, ut per has motiones, quæ cutim rarefaciunt ac materiam attenuant, pars quædam huius succi digeratur. Si uerò possent à lauacro abstinere, magnopere hoc ipsis conferret, quandoquidem in balneo, sicuti etiã superius diximus, accidit, ut facta utilium cum inutilibus commixtione, omnium fiat corruptio: uel certè, ut digestis ijs quæ tenuium sunt partium, id quod relinquitur, ad excernendum difficile reddatur.

145 Si verò in vigore morbi maximè videatur esse laborans, tunc victu tenuiori est vtendum, quàm ante vel post.

Semper enim hoc nobis præcipitur, summam illam ui-

ctus

ctus tenuitatem in uigorem seruandam esse: ne nimirum in alimẽti concoctionem natura uacet atque impediatur, morbum negligens. Vtendum ergo tunc tenuiori uictus ratione quàm ante uel post. ante enim, plenius cibamus, ne facultas prosternatur, quæ temporis longitudine affligi debet: post uerò, eam iam afflictam recreare uolentes, crassiori uictus ratione utimur.

Statim verò, vt diu quiescat, est iubendum: visceribúsque est prouidendum, perfusiones ac cataplasmata, quæ emolliendi laxandíque vim habent, adhibendo. Deinceps verò diureticis vocatis medicamentis est vtendum. 146

Solet enim motio naturæ certamen interrumpere.

Et si concoctionis morbi signa appareant: tunc medicamẽtis quę atros succos vacuãt purgare oportet, non semel tantũ, sed etiam sæpenumero si hoc opus sit. Vtendum etiam est vomitibus post cibum. 147

Quoniam enim iam præparatus est succus atque prætenuatus, uacuantibus medicamentis promptè obtemperat. Vtendũ igitur est tunc ijs quæ ipsum purgare possunt: tale autem est epithymum, ac quæcunque melancholicum succum è corpore extrahere solent.

Tunc autem iugiter si nihil prohibeat, veratrum album dandum est, primò quidẽ radiculis * infixũ. Si verò nihil proficiat, ipsum etiam veratrum. Qui verò vomere non possunt, his uehementius per inferiora purgatis. 148

* ῥαφανῖσι ἐμπήγνυται est in antiquis.

Iugiter in his adhortatur ut ueratrum exhibeatur, quoniam in uigore melancholicus succus concoctus atque

attenuatus, à toto corpore in uentriculũ cõfluit: timorq́; est ne afficiat uẽtriculi os, atque lipothymiam (hoc est animi defectionem) uel syncopã inferat. Oportet igitur euacuatione quæ per ueratrũ fit, uti. Veratrum autem uarijs modis præberi potest. Nonnunquam enim decoquentes ipsum in aqua, decoctum damus. Aliquando autem ipsius ueratri substantiam tundentes, præbemus, uel in tenuiores partes redditã uel in crassiores. si sane minus uacuare uolumus, in tenuiores partes redditam damus: præoccupat enim hoc medicamentum celeriter unà cum succo excerni. immorans autem, suam ipsius actionem magis indicat. Quandoque uerò ueratri ramos sumentes, infigimus ipsos radiculis, hasq́; in oxymelite unam uel alteram diem madefieri sinimus. atque deinceps ueratrum auferentes, radiculas ipsas comedendas exhibemus, ueratri nimirum qualitate in radiculis contenta.

149 Medicamentum ex viperis confectum, in potu dandum est: ac quæcunque ad huiuscemodi febres cõmendãtur: in quibus est illud familiare nobis omniũ probatissimũ, quod liquorẽ cyrænaicũ recipit.

Theriacã intelligit, quæ solet ipsis exhiberi. Hæc enim attenuando, potest, si quid huiusce succi relictum sit, excernere & digerere, & recorporare hoc est, μετασυγκρίνειν. Vtendum autem est non hac sola, sed etiam alijs antidotis, quæ ad has febres laudantur. Excogitatum sane ab ipso est medicamentum laudatissimum, quod liquorem cyrænaicum recipit. Quòd autem alius sit liquor cyrænaicus & alius qui uocatur medicus, perspicuum est.

150 Quicunq; verò per initia aliquod ex eiuscemodi medicamentis dedere, vel omnino ante vigorem: simplicem quidam quartanem, duplicem sæpenumero se

ro fecerunt, aut omnino maiorem & difficiliorem reddiderunt: duplicem verò existentem, triplicem fecerunt, aut omnino sanè duas difficiliores ac maiores. Noui autem quendam medicum, qui ausus est homini tribus deteto quartanis, dare id quod ex viperis cōfectum est, cùm nōdum morbus esset in vigore. posteavt par erat, omnibus adauctis, continua subsequuta febris hominem interfecit.

Quotidianam autē curans, oxymelite vtere *post primos dies, atq; iis quæ vrinas probè prouocare possunt. atq; vniuersum tibi diætæ caput secantius sit. Circa vigorem verò ventriculi ac præsertim ipsius oris cura habēda est. Postea iubendū, vt post radiculas cibosq; assumptos, euomāt. & subductoriis pituitam vacuātibus est vtendum. Reliqua verò ipsius diætæ, ad cōmunes scopos inspiciens inuenies. 151 *Ali primi. diebus

Continuas autem febres, quibus quidem vigor morbi non vltra septimam futurus est, & vires sunt validæ, & ætas consentit: in his valdè exquisita & tenuis victus ratio est instituenda. Quibus verò vel vltra septimam vigor totius morbi futurus est, vel vires non sunt validæ: per initia quidem, pleniorē: propè vigorem verò, tenuiorem: vigore verò præsenti tenuissimam victus rationem instituere debemus. deinde rursus assiduè pleniorem: eodem modo incrementum facientes: quo decrementum ante vigorem faciebamus. 152

Quemadmodum à principio paulatim decrementum faciebamus quousque uigorem assecuti, in inediam desineremus: ita sanè oportet post uigorem non confertim ipsos ad pleniorem uictus rationem reducere,

sed paulatim: singulis diebus exiguum addendo. ut in hunc modum ex additione, id est, & προσαγωγῆς, naturam ad cibos crassos, quique alere corpus possint, tolerandos assuefaciamus. Solet enim subita mutatio uires conturbare.. Et alioqui, cùm inualidæ sint ob præcedentem febris intemperiem, & ob pugnam in morbo factam, nondum possunt ualidiores cibos conficere: atque opus est ut ipsas paulatim in salubrem consuetudinem inducamus, analeptico hoc est refectorio modo usi.

153 S nguis verò & ob morbi magnitudinem, & si rubor multò maior sit quàm naturæ conueniat, ac quidam insolitus totius corporis tumor, vel eminẽtes atque extentæ venæ, sanè est auferendus: nisi te vires vel ætas, vel aliquid aliud eorum, quæ ab initio dixi, arceat.

Oportet enim in his uenam secando, perspirationem moliri: ut ex hoc putredinis malignitas cesset. Et certè sanguinem auferentes, reliqua naturæ committamus. Secare autem uenam debemus, si sanè scopi mittẽdi sanguinis hoc attestentur, ut tumor corporis, uenæ extentæ, uires ualidæ, ætas uigens, & quotquot alia in sanguine detrahendo quærere oportet.

154 Quòd verò humidæ diætæ omnes, acutis febribus omnibus cõferant, dudũ rectè dictũ est. Ptissanę ergo cremorẽ, quibus nõ acescit, dare oportet: & mulsam, quibus ipsa nõ bilescit: ac sorbitiones ex chondro, & panem ex aqua: ac quæcunq; alia eandẽ aut similem facultatem habeant. Illis verò quæ vehementer calidæ & æstuosæ sunt, cùm primũ concoctionis signa conspexeris, audaciter frigidam aquam bibendã præbeto: exhibitionis quantitatẽ, ex

temp

tempore, ætate, regione, natura, & cõsuetudine metiens. Talis sanè (in vniuersum loquendo) est febrium quæ sine symptomatibus sunt, cura.

Hippocratis lex iubet ut calido & sicco morbo frigidam & humidã diætam opponamus. At humidam nominauit, nimirum cùm eius usum securiorem esse nouerit: frigidam porrò, quòd non parum discriminis habeat, limitationibúsque indigeat, silentio præterijt. Oportet enim frigida adhibere post morbi coctionem, facultate ualida subiecta, consuetudine attestante, nulláque principalium particularum imbecilla existente. Atque hæc omnia quærantur communiter in frigidis omnibus, ac præsertim in frigidæ aquæ potione, cùm hæc ipsa in eiusmodi febribus agonistica maximè sit.

Febrium autem quæ cum symptomatibus sunt, 155 non ita simpliciter. Sed quantum fieri potest, metiri oportet quãta sit ipsa febris, quantumq; sit ipsum symptoma quod periculum infert. atque horum vehementiori difficiliorique insistendum est, altero tamen haud omnino neglecto.

Cùm iam de febribus tum continuis & deficientibus, tum legitimis & spurijs narrauerit: nunc aggreditur id quod dudũ fuerat pollicitus. Superius enim ipse promiserat primũ quidem febriũ quæ sine symptomatibus sunt, curationẽ tradere: postea uerò earũ quæ cũ symptomatibus sunt. Diximus uerò inibi, symptomata nunc ab ipso dici, non quæ cum morbis ex necessitate simul inuadunt, sed quæ post apparent: quæ possunt adesse & non adesse: quæq; ita difficilia sunt, si adsint, ut medicus à morbis recedat, & totam eis curam adhibeat: quanquam medici perpetuò morbos

præcipuè curare uelint: quibus curatis unà etiam curetur symptomata, quæ morborum ratione eueniunt. sed ob horum malignitatem coguntur sæpenumero (ut diximus) omißis morbis potißimum studium ac solicitudinem in symptomatibus consolandis mitigandísue demonstrare. Sciendum prætereà est, quandoq; morbi curatione cum symptomatis ablatione concordare: tuncq; medicus uno est contentus præsidio, quod utrisq; resistere ualeat: Nonnunquã *autem inuicem aduersari: atq; id quod symptomati tollendo est, morbum augere, uel è contrario, tuncq; cõparare oportet morbum symptomati: atq; ei quod urget, resistere: urget autem, quod magis uires dissoluit: eius ergo cura est habenda, altero tamen non neglecto.*

156 Age enim si quis febricitet, & * adsit plethorica affectio, verùm ex inconcoctionibus recentibus sit, & mordeatur ac comprimatur os vẽtriculi: vel etiã succum quendã prauum ipse euomuerit, ac ex eius transitu magnopere sit læsus, ita vt molestè anxieq; ferat: Nunquid hoc in loco ad febrem respicientes solam, vacuare multitudinẽ tentabimus? id quod sanè aliàs citra noxam fecissemus: An prius ori ventriculi prouidebimus, atque ita deinceps, vbi ipsum bene nobis sese habuerit, conueniẽtem totius corporis vacuationem faciemus? Mihi quidẽ ita videtur. Sæpius ergo multos ita affectos vidi, alios quidem interiisse: alios verò in extremum periculum adactos, cùm medici eos prius vacuare quàm stomachum roborare tentauissent. Sed nec si cum diarrhœa hoc est alui profluuio febris fuerit, aliqua alia indiget euacuatione. Sed hæc ipsa sufficit, quamuis non sit pro multitudinis ratione. Quicunque enim

*Affirmatiuè legit expositor

ijs tan

iis tanquam pluri detractione indigentibus, uel sanguinem ducere, vel ventrẽ mouere sunt ausi, adhuc magis acuta pericula intulerunt.

Plethorica affectio est, ipsa quatuor succorũ auctio: nõnunquàm etiam sanguinis immoderantiam ita nominant. Itaque contingit quandoque plethoricum quempiam hominem à febre corripi, stomachúmque ipsi uitiatum esse uel à uomitu, prauis nimirum succis in transitu ipsum uitiantibus, uel à diuersitate ciborum ex inconcoctione corruptorum, ideóque stomachum mordicantiũ: id quod molestum atque anxium eum reddit. Quid ergo hoc in loco agendum est? Nunquid stomachum curare prius oportet, an multitudo uacuanda est? Profectò hoc facere non possumus circa noxam, stomacho non curato. quare melius est ad huius curationem primùm accedentes, ita deinceps ea, quæ multitudinem euacuant, adhibere.

Sed neq; si quis spasmo laboret, simúlq; sanguinis vacuatione indigeat: huic tantũ sanguinis semel auferre conuenit, quantũ exigit *plenitudo. verùm aliquid etiam symptomati est relinquendum, quod plerunq; & sudores mouet, & vigilias infert, & robur ægrotantis deiicit. ita etiam si vehemens vigilia, si dolor intensus ægrotantem infestet, confertæ ac multæ vacuationes sunt cauendæ. 157

* Impress cod. habet πάθος id est affectus.

Quòd spasmus motio inuoluntaria sit in uoluntarijs instrumentis eueniens, quódque particulæ spasmo laborantes, longitudinis ablationem patiantur, sæpius diximus. Quin quòd eiuscemodi symptoma à repletione & ab euacuatione fiat, nemo est qui nesciat. Nũc ergo supponatur ipsum à plenitudine ortum esse. ergo huius curatio per

contrarium fit, quod est euacuatio. Verũ non oportet tantam fieri uacuationem, quantam pollicetur plenitudo. sed mediocriter est euacuandum, reliquumq; spasmo permittendum. cùm ipse post moderatam uacuationem & siccare & digerere poßit quicquid relicta multitudo euacuandum indicat: cùm præsertim immodica facta euacuatione par sit uires ipsas deijciendas esse: quippe tum à symptomate, tum ab immoderata uacuatione uexatas.

158 Veluti autem symptoma quoddam & ipsa ambiẽtis aeris temperatura existimanda est, cùm sanè exquisitè calida sit & sicca, quemadmodum hoc anno fuit inter canis ortum & arcturi. ob idque omnes interiere, quibus medici nulla prorsus animaduersione temporibus adhibita, venam secare sunt ausi. Sic sanè & si vehementer frigida sit. nam & tunc ab effundẽdo sanguine cauendũ est, cũ nõ parua in his pericula subsequi viderimus. Perdũtur autẽ, qui in calidis admodũ constitutionibus haud rectè fuerũt vacuati, à syncopa (hoc est concisione) quã vocant, ac diaphoresi (hoc est digestione:) qui verò in frigidis per accessionũ initia vehemẽter refrigerati, nõ amplius releuãtur. Ob hęc igitur neq; in calidis neque in frigidis supramodũ regionibus, sanguinẽ detrahere audemus. sed si tẽpus anni regioni consentiat, penitus abstinemus: si verò nõ cõsentiat, vacuamus quidẽ, ast multò minus quã si neutrũ prohiberet. Veluti etiã symptoma quoddã, ipsa ægrotãtis ad patiendum facilitas considerãda est. multi enim [neq; vnquam sunt vacuati,] neq; vllã euacuationẽ confertiorem, neque inediam longiorem tolerant:

In quibusdam cod. gręcis hęc verba nõ

Sed

Sed nonnulli ob hæc toto corporis robore inualidi facile fiunt: quidā verò statim stomachum malè affectū habent, ita vt cibos abhorreant, & si coacti, eos assumant, vel non retinēt, vel non probè cōcoquunt. In hac dignotionis parte, ægrotantis etiam temperamentū ponendum est. Quicunq; enim calidi & sicci naturà sunt, hi omnes à cōfertis vacuationibus promptè læduntur. Consuetudo quoque non parū cōfert cùm ad alia omnia tū non minimè ad vacuationis indicationē. *quidē enim nunquàm antea fuerūt vacuati, nec vnquàm vacuationē confertam pertulerunt, & multis cibis sunt vsi. quidam contra, nec multis vtuntur cibis, & vacuationibus sunt assueti, Hos igitur interpidè vacuare oportet, quando sanè etiam reliqua vacuationem dictent: cæteros autem, nec si alia omnia persuaserint.

habētur.

* Manuscripti tamen quidam codices habēt: Quidam enim nec vnquam vacuationem cōfertā pertulerunt, & multis cibis sunt vsi &c. Sunt etiā codices, qui habeāt: Quidā enim necvnquā uacuationem confertā pertulerunt, nec multis cibis

Rectè addidit, ueluti symptoma: quandoquidē continens ambiensue nos aër nō in corpore contentus, sed extrinsecus consideratus, indicationes à se ipso sumptas nobis ad uacuationē præbet. Igitur cùm hic uel calidus admodum & siccus, uel frigidus admodum & humidus est: uacatio non est facienda. Vtrunq; enim horum temperamentorum non parū corporibus officit: calidum quidem & siccū, ob immoderatā digestionem, syncopam inducendo: frigidum uerò & humidum, corpus refrigerando, ac præcipuè in accessionū principijs, suffocationē minatur. Quoniam enim didicimus hoc tēpore corpus perfrigerari: quippe cùm natura in profundum se contrahat ac recedat, simulq; secum eius uehicula, spiritus inquam & sanguis, in quibus innatus calor continetur: ob id frigiditas ab immodica uacuatione & ab ambiente aëre proueniēs,

sunt vsi: quidã cõtrà,&mul tis vtũtur cibis,&va cuationibus sunt assueti.

huic addita frigiditati, sæpenumero hominem adeo refrigerat, ut amplius nec reuocari, nec regredi, nec pristinã caliditatẽ recuperare ualeat. periculumq; sæpius eiuscemodi temperamento intulit.

Ad eundem verò modũ & habitudines corporis considerare oportet. nã qui densam & solidam
159 habent carnem, his habitus est difficilis ad patiendum. quare timendũ nõ est eos semel vacuare, si id etiam alia iubeat. qui verò mollem algosam prompteq; diffluentem habent: his habitus ad patiẽdum est admodum facilis: quamobrem in his etiam si reliqua omnia effundendum esse sanguinem iubeant, id tamen facere non est audendum: quin & aliis etiam vacuationibus, quantum moderatè & cautè fieri potest, vtendum est.

Habitudines (græce σχέσις) corporis, uocat densitatẽ, raritatẽ, mollitiem, & duritiẽ carniũ. Oportet ergo in his quærere si carnes sint duræ, & densæ, & molles, & raræ. Si enim molles sint: facile in his halitus à profundo uenientes, ipsas uulnerãt, ac digestionis sunt causæ. ideóque sanè eiuscemodi corpora, mediocri indigent uacuatione: Si uerò sint duræ, contrariũ euenit: atq; ob hãc causam, in pueris habitum eudiaphoreton, id est, qui facile digeri possit, esse dicimus: non quia omnino rariores habeãt cutis meatus: sed quia mollis ipsis inest caro, atque algosa, ab immodica nimirum humiditate, talis reddita.

160 Eodem modo & qui supra modũ sunt crassi vel graciles: nam & his tum venam secare cauendũ est: tum reliquas euacuatiões cõfertas vereri oportet. Inter hæc etiam ponẽda est ætas veluti symptoma quoddã, confertam euacuationẽ prohibens. neque

enim

enim pueri, neque senes innoxie ipsam ferunt. Hos igitur cõmemoratos omnes, vbi affectiones euacuationem dictent, nõ semel, nec cõfertim, sed paulatim euacuare oportet, inediis moderatis, clysteribusq; mollibus, perfusionibus, cataplasmatis & balneis: horum singulorum rursus indicationẽ à prædictis sumẽtes. Ita verò si quando duo symptomata contraria consequantur, considerare oportet, utrũ eorum sit fortius. Eodẽ etiam modo si duo morbi eundẽ hominẽ obsederint, qui pugnãtes faciãt indicationes: nã & tunc aduersus id quod magis vrgeat, instandum, altero haud prorsus neglecto.

Crassos hic dicit non qui carnosi sunt, sed qui pinguedinis copia teguntur, cùm frigiditas semper eiuscemodi craßitiem generare soleat. Patet igitur, ut hi immoderatius uacuati ad extremum frigiditatis perueniant, præsertimq; quòd accidat sanguine uacuato, carnes quæ uasis superiacent, ubi super ipsa deciderint, uenarum symptosin (hoc est concidentiam) facere: ob idq; suffocationis periculum inferre. Sanè inquisitione dignum est, quonámmodo in gracilibus uacuationem respuat: cùm ipse tamen sæpenumero pronuntiarit, graciles magis quàm cæteros sanguine plerunque abundare: magisq;, quantum ad hoc spectat, confertas uacuationes tolerare. Et dicimus *graciles hìc ab ipso dici, non qui parum, sed qui supra modum sunt graciles. hoc enim in oratione ponitur. Ac profectò craßi quidem, à uacuatione leduntur, quia refrigerantur: graciles uerò, quia exiccantur.* Neque *uerò pueri, neque senes innoxiè ipsas ferũt: pueri quidem, ob facultatis imbecillitatem: senes uerò ob frigiditatem siccitatemq; temperamenti.*

161 Quæ uerò à symptomatibus & morbis indicationes sumuntur: non simpliciter sed pro causa quæ vnunquodq; facit, considerandæ sunt: ueluti est animi defectio & exolutio. consueuerunt enim medici de vna re ambo hæc nomina proferre. ipsa quidē igitur res, vna est: causæ verò ipsius, multæ.

Artificiosissima methodo utens Galenus, *hoc in loco symptomata ac morbos curat: causas, quæ hæc ipsa faciunt, inquirens. Accidit enim quandoque morbi unius uel etiam symptomatis, multas esse diuersas causas: atq; oportet nimirum, ubi causam facientem exquisitè cognoueris, atque aduersus ipsam institeris, ita deinde congruam remediorum exhibitionem facere.*

162 Animo enim deficiunt ex choléris, diarrhœis, & dysenteriis.

Lipothymia (id est animi defectio) nihil aliud est, quā conferta digestio uitalis tenoris. fit autem ipsa genere quidē tripliciter: specie uerò à multis causis. Fit enim *uel ob multitudinē quæ grauitate uires suffocet: uel ob uacuationem immodicam, quæ unà cum inutilibus utilia egredi faciat: uel ob confertam temperamenti mutationem.* Ac *prius immoderatæ uacuationis causas particulatim exponit, deinceps uerò reliquas etiam attingit.* Choléra *autem (hoc est bilaris) est bilis tum per superiora tum per inferiora uacuatio.* Diarrhœa *autem est aluilatio fluxióne, & ipsa rursus per causis eam facientibus, euarians. uel enim ex cibariorum corruptela fit, uel ex obstructione primarum uenarum. necessariū enim tunc est, cùm distributio apud amplius fiat, nutrimentum subduci.* Nonnunquam *autem memoratorum nihil est, sed ab ijs quæ à toto corpore in uentriculum confluunt, succus per intestina*

uacua

uacuatur. quare pro diuersitate causæ diuersam adhibere curationem oportet.

Et lienteriis & muliebri fluxu, vulneribusq;, & hæmorrhoidibus, & sanguinis reiectionibus, ac sanguinis per nares eruptionibus. 163

Lienteria (hoc est leuitas intestinorũ,) est celer egressio cibariorum, eiuscemodi exeuntium, qualia deuorata fuere. Fit autem hæc ipsa lienteria: uel quia uentriculus imbecillitate laboret ob extremum casum retentricis facultatis: uel quia internam ac summam sui ipsius partem, ob ulcerationem superficiariam, inutilem habeat. Tunc enim cibaria uentriculi corpus tangentia, ipsum molestant ac mordicant, atque ad dolorosam motionẽ ducunt: ut non amplius contineantur, sed statim tanquàm per canalem quendam inanimatum excernantur. unde etiam idiotæ σωλῆνα, hoc est canalem, hunc affectum nominant.

Immodicisq; puerperis purgationibus. Nõnunquàm verò magna inconcoctio animi defectionẽ intulit, ac præsertim cùm immoderatius ventrẽ subduxerit. Et qui vocatur bulimos, nihil aliud est quã animi defectio. 164

Sciendum est, circa fœtum tres esse membranas: quarum altera amnios, altera allantoeides, tertia chorion appellatur. ita autem nominata fuit: quandoquidem multæ uenæ ac arteriæ in ipsa sunt, tanquàm in choro quodam congressæ, ac per ipsam fœtus nutritur. Hoc igitur chorion sæpius quidem cum infantibus deorsum ducitur: sæpius uerò etiam post partum, deinceps detrahitur. Siue autem hoc, siue illo modo necesse sit illud per auulsionem deorsum duci, pericula haud pauca mulieri infert. Tũc igitur accidit, ut sanguis multus in uasis uuluæ contentus,

qui

qui & à toto corpore ad nutriendum fœtum asportatur, eo deorsum ducto, euacuetur. eiuscemodiq; res, purgatio locheia id est, puerpera apptllatur. quæ cũ immoderatior fit, sæpius animi defectiones facit. Intulit etiam quandoq; ipsa inconcoctio animi defectiones. nam inconcoctio necessariò multa excrementa facit, eaq; interdum mordacia. Accidit autem ut ipsa uel cohibeantur, uel educantur: si igitur cohibeantur, hæc ipsa grauitate ac mordicatione, animi defectionẽ faciunt: si uerò educantur, immodica uacuatione idem efficiunt.

165 Ac omnem etiam vterinam strangulationẽ animi defectio præcedit: ac vterorum recursus ad superiora, insequitur: atque inclinationes ad latera, eorumq; phlegmonas plerunque consequitur.

Inquit animi defectionẽ uterinæ strangulationi antecedere: quanquam strangulatio prius fit, ac deinceps animi defectio sequitur. Et dicimus, hoc in loco pniga id est strangulationem, abusiuè pro apnœa id est intercepta spiratione ab ipso uocatã fuisse. Differt enim apnœa, à strangulatione uterina. si quidẽ apnœa fit ex superfluitate seminis putrescentis, prauasq; quasdam exhalationes ac præsertim frigidas ad cor mittentis, ipsumq; extinguẽtis, atque ita spirationem intercipientis, contingit autẽ quandoq; melancholicas exhalationes, quæ ex ipso semine feruntur, sursum ad cerebrũ reucurrere, symptomataq; melancholica facere. Talis quidẽ est uterina apnœa. Strangulatio autem fit ex spasmo matricis sursum tractæ, & per continuitatem intestina, uentriculũ, septum transuersum, ac respiratoria alia membra comprimentis: non, (ut quidam suspicati sunt,) quòd quasdam particulas prætergressa ipsa matrix, circa thoracem perueniat, imò magis in tho

in thorace ipso, tanquàm eũ depræhenderit, strãgulatum faciat. Hoc enim inopinabile est. In uterina igitur apnœa omnino præcedit animi defectio: (nihil enim aliud est apnœa, quàm intensio defectionis animi) necesseq; est moderatiorem affectum difficiliori antecedere. quare prius quidem animo deficiunt: postea uerò affectu inualescẽte, apnœa etiam sequitur. Strangulationes autem, quas & ἀναδρομὰς in est, ad superiora recursus uocant, ut diximus, animi defectio sequitur.

Præcedit autem apoplexiam. 166

Nam apoplexia, cùm sit absoluta priuatio sensus & motus corporis, præcedentem habet animi defectionem, in qua etiam moderatè sentiri potest. Enimuero sæpius animi defectio, uel potius animo deficiens, tanquam ex profundo quodam ea quæ dicuntur, audire suspicatur: ac qui uehemẽtius clamant, tanquã uix loquantur, persentit.

Et malignam epilepsiam, & diaphoreses, & syncopas, & marasmos. 167

Epilepsia est spasmus totius corporis cum actionum rectricum læsione, sed non absoluta. uerùm quæ maligna est, talis existit, nimirum quando continenter sit, ita ut & resurgant & decidant. in quibus contingit ut uires dissolutæ affectum, in quo animus deficit, excipiant.

Sed & vnà cum non paucis inuasionibus febriũ 168 inuadit, præcipueq; quando summè siccũ & squalidum aut immodicè plethoricum fuerit corpus.

In accessionum principijs contingit quandoque defectionem animi fieri duobus modis: uel ob immodicam ac confertam intemperiem: uel quia tunc in profundum confluentes succi, strangulatum & animi defectionem inferunt.

Et cum

169 Et cũ ardẽti & maligna febre nonnunquã simul inuasit & eos quibus extrema corporis vehemẽter sunt refrigerata in febrium inuasionibus.

Causus (hoc est febris ardens,) ob immodicã quandoq; digestionem, largo nimirum existente febrili calore, defectionem animi inducit: quanquàm maximè in principio accessionis, ob causam prius dictam.

170 Et quicunque vel ob magnitudinẽ phlegmones iecoris, vel ventriculi, vel stomachi febricitant, ii etiam animo deficiunt nonnunquàm in accessionũ principiis: in primis verò, quibus succorum crudorum inconcoctorumq; copia adest.

Qui phlegmonas inquit habent in aliqua harum particularum, in accessionũ principijs animo deficiũt, meritò. Confluẽtes enim succi, comprimentesq; innatũ calorem, à phlegmone iam compressum, ex duplici cõpressione animi defectionẽ inducunt: præcipuè uerò quibus copia succorum crudorũ atq; inconcoctorũ adest, tũc enim facultas tentabit quidem eos extrudere: at ij ob suam ipsorum crassitiem ac uiscositatẽ obtemperare non ualebunt. quàre facultas ipsa dissoluta necessariò animo deficiet.

171 Et aliqua obstructio insignis particulæ.

Hæ enim in consensum sympatheiámue ducentes principia, animi defectionem faciunt.

172 Animo etiam deficiunt quibus os vẽtriculi imbecillum est, * vel à succorum prauorum qualitate mordetur, vel à crassis ac viscidis humoribus grauatur.

* Ita legunt ant. cod. impressi tamen habenti vel à succorũ

In his enim ob naturalem imbecillitatem à toto corpore in os uentriculi succi confluentes, pro sua ipsorum natura, animi etiam defectionem faciunt. Nam si hi,

crassi

hi, craßi uel uiscidi fuerint, comprimendo, uires dissol= uunt: si uerò acres uel mordaces uel aliquam aliam prauã qualitatem habuerint, ob eiuscemodi intemperiem synco= pas inferunt. prauitate mordet, vel à crassis aut viscidis, aut humidis aut frigidis grauatur.

Quinetiam ex affectuum animalium: vehementia animo quidam deficiunt: magis verò senes hoc patiuntur, & qui alioqui imbecilles sunt. Nam plerique eorum tristati vel lætati,

173 *Sciendum est, affectus ipsos animales, si imbecillæ admodum facultati superuenerint, ipsam dissoluendo, mortem inferre, animi defectione posthabita: Si uerò facultas resistat: causaq; sit imbecilla, animi defectionem facere. Tristitia ergo ob refrigerationis immoderantiã, & quia succi in profundum corruunt, naturamq; suffocant, animi facit defectionem: uoluptas uerò, naturam dißipando, innatúmque calorem digerendo.*

Et irati animi defecerunt. 174

Quæsitu dignum est, quomodo ipse sibi ipsi aduersari uideatur. ait enim alijs in locis, iratum nullum perijsse, & hoc meritò: nam in iracundia facultas ualidior seipsa longè fit, ut diximus: nimirum quæ conetur ea, quæ tristitiam intulerunt, punire. ob idque tunc innatus calor extrorsum fertur, ueluti per se ipsum tentans hostem ulcisci. Hoc autem in loco animi defectionem ait ex iracundia fieri. Dicimus ergo, irascentes, quoniam in eis spiritus innatúsque calor extra proruit, si facultate robusta fuerint, resistere, nec animo deficere: si uerò imbecilles fuerint, ut non amplius facultatis tenorem poßint conseruare, animo deficere: præcipueq; cùm habitu corporis raro fuerint. Ob hãc sane causam inuenire licet ex irascentibus aliquos quidem rubicundiores, aliquos uerò pallidos ac tremulos: tremu= 2. de causis symptomatũ, cap. 5.

los ſanè,ob facultatis imbecillitatẽ,quæ non amplius particulas ſuſtentare ac uehere queat, ſed inordinatè ipſas moueat:pallidos autem,quia cum iracundia quidam metus coniunctus eſt,qui talem in ipſis colorem inducit. Po*teſt & illud quoq; dici,iracundiam,quæ animi defectionẽ facit,ad interitum nunquàm ducere (nam quæ moderata eſt,neque etiam animi deiectionem infert) cùm nec ipſam quidem poſsit intendere.ſi enim haberet id quod facit,neceſſariò etiam ſanè id quod fit,haberet.*Enimuerò inten*ſio defectionis animi nihil aliud eſt,niſi mors.*Non eſt er*go mors in iraſcentibus.*Quare *ſermo ille uerus eſt,*Nul*lus iratus periȷt,licet animo defecerit.*

175 Quinetiam & madores aliquando haud in tempore iis qui ita habent,ſuperuenientes,animi defectionem inferunt: quemadmodum robuſtioribus ſudores immoderati. Et ſi abſceſſus rũpatur, ei qui valida non admodum ſit facultate, præcipuéque ſi ruptus confertim in ventriculum vel ſtomachũ vel thoracem confluat. Et nos ipſi abſceſſus ſecantes, ſi pus confertim vacuauerimus,hominẽ animo deficere eſt neceſſe. Et ſi purgãtes vel clyſterem iniicientes,vel quomodocunq; vacuantes, confertius ipſum egerimus. Neq; enim humidum quod in hydrope eſt,licet ſuperfluum ſit, ac præter naturã,innoxiè fert confertam vacuationem:ſed tunc quoque neceſſe eſt hominem animo deficere.

Hi qui ita habent,inquit,ideſt qui facultatem habent imbecillam, & immoderatos animi affectus ſuſtinent.in his enim moderati etiam madores ſatis ſunt ad animi defectionem inferendam. Si uerò robuſtiores fuerint, madores non amplius hoc facere poſſunt:uerùm ſudorũ immodica

modica uacuatio animi defectionem inducit.

Sed & ob doloris magnitudinem exolutiones 176
fiunt, morsibus quibusdam, vel torminibus,

Solet enim doloris excessus uires dissoluere.

Vel ileo, vel colica affectione subito incidente. 177

Ileus, est uomitus stercoris. fit autem à phlegmone intestina occupante, nec permittente stercori solitum iter facere. & hoc est signum affectus periculosum, ac raro salutare. uires enim dissoluit doloris excessu ac stercoris qualitate stomachum ac concoctoria instrumenta perturbans. Quòd autem colici etiã dolores uehementissimi sint, non opus est ut dicam. fiunt autem à pituita crassa, quæ intra duas coli tunicas continetur, atq; in flatum resoluitur. ac στρόφους hoc est tortiones tormináue, ac immoderatas distentiones infert.

Sed & neruus vulneratus ac musculi caput animi 178
defectionem attulit. & vlcera maligna in articulis existentia, & gangrænosa ac depascentia omnia: & immoderata quædam frigiditas vel caliditas, ac vitalis tenoris solutio. Hæ quidẽ sunt defectionis animi causæ. In singulis autem ipsarum peculiaris est curatio. ac de omnibus nunc scribere nõ est locus.

Quoniam hæ fluxionibus magis obnoxiæ sunt, quàm reliquæ ipsius partes. Fiunt autem quandoq; ulcera in his.

Nam quæ affectibus assident, sine illis curari nõ 179
possunt. Tantum ergo in præsenti oratione de ipsis dicemus, quantum edoctus quispiam accessionibus statim incidentibus occurrere valeat. verbi gratia iis qui ex choléris & diarrhœis, atq; aliis copiosis atq; confertis vacuationibus exoluuntur: aqua fri-

gida aſpergenda eſt, nareſq; comprehendendæ, atque os ventriculi perfricandum, vomituſq; eſt imperandus: aut irritandus eſt ſtomachus vel digitorum vel pennarum immiſsionibus. ſed & manus & crura ligare oportet, ac vincula plura quidem ac vehementia circa manus, quando per inferiores partes vacuationes fiunt, quemadmodum in hæmorrhoidibus, & diarrhœis, & quæcunq; per vteros mulieres euacuant. Tunc enim vehemens crurum ligatio, aliquid ſæpius deorſum detrahit. Contrà verò in ſanguinis per nares eruptionibus & vomitibus vincula plura & vehementiora circa crura fiant. Et ſanè quibus ex vulneribus ſanguis erumpit, eodem modo: ſupra quidem, ſi in inferioribus: infra verò ſi in ſuperioribus id accidat, vincula iniicere oportet. Inuenienda autem eſt aliqua etiam accliuis figura parti, non tamen admodum vehementer. Si enim tendatur ex hoc & doleat, nihilominus irritatur ac ſi eſſet decliuis.

Oportet inquit in his artus (Græcè *cola*) *id eſt, manus & crura ligare. Et in uacuationibus quæ deorſum fiunt, manus ligamus, ut ex dolore materias illuc proritemus, ac ueluti reuellentes ab inferioribus ad ſuperiora, uacuationem arceamus. Si uerò per ſuperiora uacuatio fiat, cōtrarium facere oportet, hoc eſt crura ligare: ſcientes ſi in eas ipſas regiones à quibus uacuatio prouenit, uincula inijciamus, nedum nihil nos profuturos, quin magis etiam laborantē læſuros: quippe qui ſanguinis profluuia augeamus.*

180 In vniuerſum autem reuellere oportet vel ad ea quæ cum partibus affectis communia ſunt, vel ad ea quæ euacuationem ſunt exorſa. ob id enim confertas utero

tas vterorum vacuationes cucurbitulæ ſub mammas appoſitæ celerrimè ſedant.

Hoc in loco generales quoſdam exponit modos reuulſionis. Oportet enim ait reuulſionem fieri uel ad eas particulas quæ miſerunt, uel ad eas quæ cõmunicant. Vt exempli gratia, communitatem habent mammæ cum matricibus per quaſdam uenas, quæ ſcilicet ſanguinem (qui dudũ in utero prægnationis tempore, ut in fœtus nutritionem diſpenſaretur, erat collectus) nunc ad mammas transferunt, ut in lactis formam tranſmutetur: ac rurſus extra exiens, puerulum nutriat. Si igitur ex utero uacuatio fiat, cucurbitulas mammis apponẽtes, ipſam fieri prohibemus. Hæc itaque eſt reuulſio, quæ per communicantes partes fit. Reuulſionem autem ad particulas quæ miſerunt, faciemus, quando, quæ ſuſceperunt, nobiliores ſint quàm quæ tranſmiſerunt: Nam *ſi contra ſe habeat res: ut quæ miſerunt, nobiles: quæ ſuſceperunt, ignobiles ac minus principales ſint: non amplius reuulſionem ab hoc ſcopo capimus.*

Quæ verò ex naribus fiunt, iecori & lieni ſecundum narem à qua ſanguis erumpit, & ſi ex ambabus confertus multùſque feratur: viſceribus ambobus adiiciendæ ſunt. 181

Quærendum eſt cur cùm ſanguis à dextra uel à ſiniſtra nare fertur, eum, qui ex dextra fluit, iecoris eſſe dicamus, eum uerò qui ex ſiniſtra, lienis. omnes enim uenæ ſanguinem portantes à iecore feruntur. neq; enim (ut quidã arbitrabantur) ex cerebro duæ uenæ deferũtur. hoc enim ex anatome redarguitur. Quomodo ergo dicimus ſecundum rectitudinem ſanguinem ferri, uel ſecundum proceſſionem (hoc eſt κατ' ἴξιν) ut ait Hippocrates*? neque enim conſpicimus ex ipſo iecore uenam ſecundum rectitudinem*

*ferri ad dextram narem.sed propagines quædã sunt,quarum unaquæq; particula in dextro latere fruitur.*Hoc igi*tur soluemus in hunc sanè modum.Sciendum est,ex tribus quibusdam nostrum corpus, ut sæpius diximus,constare, solidis inquam humidis & spiritibus:atque his assumptis naturam totum corpus cõposuisse, ipsumq; bipartito secuisse ueluti quadam linea duas ipsius partes distinguente.quæ sanè in labro & sterno,id est,osse pectorali apparet.*Hoc *autem fecit natura, ne dum una pars est affecta, totum corpus simul afficiatur: ac ex unius partis actione læsa,totius corporis actio lædatur.*Enimuerò *in semipercussis hoc fieri uidemus.*Nam *sinistris sæpenumero partibus resolutis, dextræ sanæ sunt:uel è contra.* Tria *igitur hæc,dico sanè solida,humida,atq; spiritus,inter se mutuò afficiuntur, atq; uno moto, reliqua etiam unà mouentur.*
,, Et *hoc est quod* Hippocrates *dicebat:Conspiratio una:&*
,, *confluxio una: & omnia, sympathea idest,compatibilia*
Libro de Alimẽto *sunt,mutuò ue inter se afficiuntur.Cõspirationem quidem in spiritibus,confluxionem uerò in humoribus,sympathea autem in solidis accipiens.* Et *conspirationem unam confluxionemq; unam dextrorum ad dertra, sinistrorum ad sinistra.*Quoniam *igitur didicimus in nostro corpore esse spiritum, scire etiam oportet, quemadmodum in omni particula corporis est: nullaq; est quæ huius spiritus non sit particeps:sed,& per carnem & per os permeat: tenuissimarum enim partium est:ita ut nihil ipsi sit inuium. per omnia igitur permeans,cõtinuus sibi ipsi est qui quidem in dextera parte est,ei qui est in dextera:qui uerò in sinistra,ei qui est in sinistra.*Si *ergo in liene quædam affectio existat,facultas quæ in ipso est excretoria,insurgit ut noxium expellat.cogitur itaq; in se ipsum lien,ac ueluti contrah*

ti contrahitur (hæc enim est excretoriæ facultatis actio) & dum cogitur, mouetur: dumq; mouetur, unà cum ipso spiritus etiam mouetur: quippe qui tenuium partium sit: superioremq; lationem expetit atq; insequitur: ac tum per uasa tum per occultos meatus proficiscitur, dúmque ipse peruadit, uias dilatat: postea, dum est circa sinistras cerebri partes, sinistram narem, raram ac latiorem facit, ac ut ex ea sanguis erumpat, paratiorem. Succus igitur qui pellitur à facultate quæ in liene est excretoria, retrogreditur ad iecur: postea facultas quæ in iecore est, cùm nequeat ipsum ferre, expellit. hic uerò sursum per uenas tendit, ac dum circa caput fertur, sinistram narem apertam inuenit, per eamq; excernitur. Ad eum etiam modũ in iecore se habet. cùm enim in ipso affectio fuerit, spiritus qui in ipso est, cùm mouetur, ac ad superiora fertur, dextram sibi ipsi narem præparat. Qui igitur sanguinis eruptionem quæ per nares fit, reuellere uult: si ex dextra quidem nare profluat, iecori: si ex sinistra, lieni: si ex ambabus, ambobus etiã uisceribus cucurbitulam imponere debet. Nã spiritus dum ex superioribus ad inferiora transfertur, succos secum commouere facit, ob idq; uacuationem, quæ per nares fit, prohibet.

Sanat etiam vinum frigida temperatum exolu- 182
tionem quæ ex confertis vacuationibus proueniũt: ac præsertim si fluxiones ad ventriculum repant. Considerandum autem est num aliquid talem exhibitionem prohibeat: veluti si aliquod viscus phlegmone laboret, vel capitis dolor adsit vehementior: vel affectus aliquis deliratorius, vel febris ardẽs in morbo inconcocto. magnæ enim in hisce, ac propemodũ insanabiles ex vini potione noxę sequun-

tur. Quòd si nihil prohibeat, deinceps ægrotantis naturam, consuetudinem, ætatem, atque ambientis aeris temperamentum definire oportet. ad hæc enim respiciens, calidum vel frigidum potum dabis. Nam qui frigido potui sunt insueti, vel etiã manifestè ab ipso læduntur: & qui naturà sunt frigidiores, & qui in extremo sunt senio, & regione naturà frigidiori, & in hyeme, à frigido sunt arcendi: Qui verò contrario modo se habent, iis intrepidè dare debemus.

Quoniam ex immoderata digestione defectio animi fit, iccirco nutrimentis indigemus, quæ id quod deest, corpori restituant. Verùm si ipsa nutrimenta se ipsa & trãsmutare & corpori apponere naturà possent: illa certè impræsentiarũ eligeremus, quæ maximè nutrire possent, qualis est caro suilla, & panis, reliquaq́; id genus edulia. Sed quoniam facultas est, quæ has omnes actiones dispensat, nec sine ipsa, nutrimentum unquàm corpori apponetur: iccirco pro ipsius tenore nutrimẽtum admouemus. Neq; igitur cùm nunc imbecilla supponatur facultas, nutrimentis maximè nutrientibus indigemus (hæc enim concoctu difficilia sunt, nec facilè facultati alteratrici cedunt:) sed ijs quæ celeriter ac citra laborem concoqui, celiterq; distribui poßint. In hoc igitur uinũ exhibemus, cùm celerrimè alterari basimq; ac sedem illius, quod digestum est, replere poßit. Oportet autem ipsum aqua frigida temperare, ut nimirum frigiditate facultates dispersas colligat, corporíque tenorem adijciat. Si uerò à toto corpore ad uentriculum confluxio fiat, tunc maximè confert, uino aqua frigida temperato uti. Dum enim eiuscemodi uinum distribuitur, materias etiam secum asportat, faci-

citqu.

citque ut ipsæ contrario itinere ferantur: sicq; lationem, quæ in uentriculum fit, prohibet.

Sit autem vinum in fluxionibus quæ in ventriculum repunt, tenue & calidum, quale est Lesbium. 183

Huiusmodi enim uinum cùm promptè distribuatur, fluxionibus quæ in uentriculum feruntur, obuiam it: distributionísque uiolentià, ea quæ perperam atq; inordinatè mouentur, secum asportat.

In sanguinis verò eruptionibus, crassum & nigrum & acerbum. 184

Oportet sanè ut plurimū, ubi adest sanguinis eruptio, cauere ab exhibendo uino. Si fortè uerò necessitas id exposcat, cùm nos alio modo haud possimus facultatem reuocare, nisi per uini usum: dandum id est crassum atque acerbum: ut crassitudine quidem, crassiorem ægréque fluxilem reddat sanguinem: acerbitate uerò, meatus condenset. sicq; undequaque sanguinis excretionem prohibeat. Sit autem (inquit) & illud uinum, nigrum. quando quidem uina nigra naturà crassiora existunt.

Locis verò ipsis, vētriculo quidem & matrici & stomacho & thoraci, ea imponenda sunt, quæ roborandi vim habent: capiti verò & fronti & hæc ipsa, & ea etiam quæ refrigerant. 185

In his particulis, quoniam naturà neruosiores sunt, nullàque earum propugnaculum habet, quod prohibere ualeat, ne frigus ad imas partes ingrediatur, à refrigerantium usu cauendum censet: quādo nimirum ex una harum partium euacuatio prouenit: uel à matrice, in menstruo muliebri: uel à stomacho, in cholera: uel à uentriculo, in diarrhœa: uel à thorace, in sanguinis aut puris eductione. Enimuerò adstringētibus solis utitur, ut per hæc mea-

tibus condensatis uacuationem cohibeat. In capite autem præter hæc, refrigerantia etiam addit: quoniam huic ipsi os prætensum est, quod non permittit refrigerantia ipsi cerebro immediate occurrere, ipsiq́; obesse.

186 Et quibus in superficie & in naribus vena aliqua rupta sit, medicamentum aliquod ex iis quæ sanguinem supprimunt, imponendum est.

In quibus est ruptio uasis, ut ob id sanguinis eruptio fiat: in his, medicamentis ijs quæ ἴσχαιμα, id est, sanguinẽ supprimentia, uocantur, uti oportet. Hæc autem sanguinis eruptionem contrahunt uel adstringendo condensandóq;: quod facit oxyeratum & frigidæ aquæ usus: uel oblinendo, quemadmodum est id quod ex pompholyge cõficitur, & amylo, & cerussa, & turre, & aloe, ipsúmque oui albumen: uel urendo crustámque inducendo, ut quæ ex chalcitide cõstant & mysi & chalcantho: in quibus crusta oborta tum meatum per quem sanguis fertur, occupat, tum sanguinis eruptionem sistit. & certe singulis his, prout usus postulat, uti debemus. Nunc autem non est tempestiuum conuenientem singulorum usum tradere.

187 Lauacra verò in fluxionibus quę ad ventriculum feruntur, maximè idonea sunt.

Hæc enim cùm ad exteriora materiam trahant, ueluti reuulsionem faciunt: prohibent qué ne humores per uentrem atque per intestina excernantur. (Sciendum autem est, in quibus multitudo materiæ in corpore continetur, in illis balnea magis uentriculũ irritare. materias enim fundentia, fluuidiores ipsas reddunt: atq; eas omnes, quæ per occultos meatus prouocari possunt, illac prouocant: reliquas, quæ in profundo sunt, per uentrem ac intestina ferri faciunt.) Suppreßionem autẽ nos cessare facimus per balnei usum,

nei usum, ipsos in natatorium dimittēdo, atque in bonam temperaturam reducendo: qua sanè facultates gaudent: tunc enim ab ipsa roboratæ, per accidens resurgunt: naturalésque ipsas effluxiones, quæ erant suppressæ, in pristinum statum restituunt. hoc autem euenit, quando ex imbecillitate facultatis excretricis, uētris suppreßio oriretur.

Sanguinis verò eruptiones vehementer irritāt. 188

Quia nimirum calefaciunt fundúntque materias.

Et quicunque ob sudoris copiā animo deficiunt, 189 iis maximè cōtraria sunt. Horū enim cutim adstringere ac refrigerare oportet, nō relaxare. Ac vinum frigidum præcipuè dare, nihílque omnino calidum offerre.

Atque hoc meritò. Si enim (ut ait) ex sudorum excessu animi defectio orta fuerat, eos autem intendere naturà solent ipsa balnea: constat hæc ipsa maximè contraria his esse.

Sed nec etiam artus ligare oportet, neque coge- 190 re ad vomitum, neque vllo modo mouere: ac spirituum ventorúmve refrigerantium introitum machinari, aerémque domus in frigidam atq; adstringentem qualitatē vertere, myrtis nimirū vitiúmq; capreolis & rosis pauimentum consternentes. Horum nihil est vtile fluxionibus, quæ in ventriculum feruntur. Has enim tantum augent, quantum tu cutem densabis. Iis igitur qui ex vacuationibus exoluuntur, ita confestim succurrendum.

Oportet enim in his quietem imperare, cùm compertum habeamus, quòd quælibet etiam uacuatio, eos calefaciendo,

ciendo, sudores præcipuè augere, periculúmque inferre potest.

191 At qui ex multitudine, non item eodem modo. verùm illorum artus plurimum fricare oportet & calefacere, ac ligare. A vino autem & alimento abstineant.

Consolata curatáque ea animi defectione quæ ex immoderatis uacuationibus fiebat, consequenter transit ad eam quæ ex multitudine euenit: oppositámque curationem adhibendam asserit: siquidem causa etiam quæ fecit, contrario penitus modo se habet. Oportet igitur in his artus uehementer perfricare, ut ab imis partibus ad superficiem multitudinem attrahamus: ex hócque imas partes liberemus. Nec solùm perfricandi sunt artus, uerùm etiam calefaciendi: quippe cùm caliditas fluxiones attrahere natura soleat. Et sanè etiam deligandi sunt: cùm dolor illud idem facere possit. Et ab alimento abstinendum est. absurdum enim est multitudinem super multitudinem acceruare: cùm excrementa ab exhibito alimento generētur. Arcendi autem hi sunt & à uini potu: cùm id nutriat, ideóq; multitudinē augeat, ac præterea sua ipsius caliditate materias fundat, ac multiplicare ipsas faciat.

192 Et à lauacris, si febricitent.

Probè addidit limitationem. Si enim non febricitent, haud omnino ipsos à lauacro arcebimus, sed permittemus ipsos in balneo ingressos, in eo aëre immorari, qui digerere, & ab imis partibus ad superficiem, multitudinem attrahere potest.

193 Satis autem est ipsis dare melicrati potū, in quo thymus vel origanum vel pulegium vel hyssopum decoctum fuerit.

Melicr

Melicratum præbet, ut ſuccum ſubiectũ attenuet, fluidúmque ipſum reddat. Porrò ipſi admiſcet quæcunque calidæ ac attenuantis ſunt facultatis, ut thymum, pulegium, hyſſopum, origanum.

Conuenit verò & oxymel. 194

Etenim & hoc attenuare ſolet ſuccos, atque ad excretionem prouocare.

Et quæ ex vteris affectis exoluuntur, eodem mo- 195
do curare oportet, præter quàm oxymelite.

*Eandem inquit curationem ſuſcipimus in animi defectionibus ob uterorum recurſus ad ſuperiora prouenientibus, qualem & in multitudine ſuſceperamus. cõſtat enim uteros quoque ad ſuperiora recurriſſe, quia ob multitudinem eorum uincula appenſionéſque replentem conuulſi erant. Cauendus autem in his eſt oxymelitis uſus. ὑστερα- 3. de dięta
λγὲς enim eſt, id eſt, dolorem utero infert, ut dicit* Hippo- acu. mor.
*crates, læſionéque haud uulgari particulam hanc, neruo- t.36.
ſiorem exiſtentem, afficit. Acetum enim, ſicco & frigido cùm ſit temperamento, matrici ſimili temperatura prædictæ contrariatur appoſitum, ipſiúſque intemperiem duplicat.*

Et ligare fricaréque crura magis quàm manus. 196
Et quemadmodũ in excretione multa, iuxta mammas cucurbitulas imponimus: eodem modo quibus ſurſum & in latus retractus eſt vterus, inguinibus ac coxis admouebimus.

Volumus enim matricem ad ſuperiora retractam, ad inferiora deducere. Quare inferiores particulas fricare oportet: ut hac uia materias alliciendo, matricem quoque unà cum ipſis in proprium locum attrahamus. Hoc idem faciunt cucurbiculæ inguinibus adaptatæ: quippe quæ nõ

ſuccos

succos solùm attrahere soleant, sed & ipsas etiam particulas. Adde quòd, ut superius dictum fuit, succorum propensiones ipsa etiam matrix insequitur. Illud tamen amplius distinguendum est: cùm matrix secundum unã partem retracta atq; inclinata est, uni etiam inguini ponendam esse cucurbitulam: cùm uerò sursum adacta atq; attracta est, ut tota ipsa æqualiter supera sit, duabus tunc particulis cucurbitulas iniiciendas esse.

197 Ac naribus quidem odorabilia grauissimè olentia, matricibus autem bene olentia, & quæ laxare calefaceréque possint, adhibebimus.

Hinc quidã commoti, dicere conãtur, uideri & ipsum etiam Galenum, *ut matrix sit animal, decreto asserere. aiuntq; ipsum sibi ipsi aduersari: ut qui paßim decretum hoc reprobet ac redarguat: Videri autem ita* Platonem *in* Timæo *affirmare, ut sit animal, eo quòd facultatẽ quãdam seminis appetitricem habeat: quo non potita, per totum uagetur corpus, rem amatam desideratamq; perquirens: postea tandem secundum thoracẽ perueniens, strangulationes inferat. Verùm hoc in superioribus iam redarguimus. Aiunt autem iidem uiri iuxta* Aristotelicam *rationem: Quæcunq; uel quinq; sensus, uel quatuor, uel tres, uel duos, uel unum duntaxat sensum habent, ea dicuntur esse animalia: & quæcunque primum sensum habent, reliquas etiam ex neceßitate poßident. Primus autem sensus est uisio. ergo quæ hanc habent, omnino etiã audiunt, odorant, gustant, & tangunt. Non tamen quæcunq; audiunt, omnino sanè ea uidẽt: sed hæc sensum quidem auditorium habent, non tamen omnino uisionem. Sunt etiam quædam, quæ neque auditorium sensum habent, sed qui post hunc sunt, odoratum, gustatum, & tactum: Quædam uerò duos*

solos

*solos, quemadmodum hiatulæ marinæ. Spongiæ uerò tactorium duntaxat sensum obtinent. Si igitur matrix odoratorium sensum habet, gustatorium etiam profectò obtinebit. Atq; ita cùm tres habeat sensus, propriè etiam dicitur & est animal. Quòd autem odoratorium sensum habeat, patet. propterea quòd & ipsa superius quidem *existens, ut ipse inquit, in thorace: graueolẽtia adhibita molestè ferendo, fugit, destituitq́; eas partes, atq; ad beneolentia, quæ desubter apponuntur, currit. Hæc est horũ dubitatio, acris sanè, nec solutu facilis. Nos uerò eam hunc in modum soluemus. Sciendum est, si matrix odoratum haberet, desubter adhibita graueolentia certè sentiret. nunc uerò desuper offerũtur. Et quónam modo, tot partes pertranseuntia, ad matricem ferri possunt? Sed dicerent: secundum thoracem, hoc modo ea percipit. At certè hoc minimè fieri posse, à nobis in superioribus ostensum est. Quomodo enim potest, intestina & uentriculum & septum trãsuersum ac reliquas illic positas particulas prætergressa, secũdum thoracem peruenire? Dicimus igitur, cerebrũ graueolentia sentiendo, ab illis molestari ac contrahi, simulq́; cum ipso odoratorium spiritum: ac per continuum ex hac molestia reliquas etiã particulas cõtrahi, atq; hac contractione trudere ac ueluti exprimere propellereq́; ac deorsum prouocare matricẽ. Sed dicat quispiam: cur alia quædã calida ac graueolentia nõ admouemus? Et dicimus, naturaliter his suauibus maximè delectari ac gaudere principales particulas. quandoquidem præterquàm quòd calefaciant, facultatem etiam quãdam sympepticam, id est, concoctoriam habent: quæ & excitare naturà soleat, ac partium tenuitate affectus in iisdem particulis existentes curare ac sanare queat.*

198 Si verò stomachus fuerit imbecillus, atque ob id animo defecerint ea, quę roborandi vim habẽt emplastra imponere oportet: qualia sunt quæ ex palmulis fiunt, & vino, & polentis, & croco, & aloe, & mastiche. Irrigare autem iis quæ ex absinthio constant, & oleo melino, & mastichino, & nardo, & œnanthe, & vino. Et si æstuet, miscere aliquid oportet ex refrigerantibus, veluti cucurbitæ succum, & lactucæ, & portulacæ, & solani, & sereos, & omphacis, id est, vuæ acerbæ. hæc enim non refrigerat solùm, sed etiam adstringit. & aqua frigida æstuantibus stomacho sæpenumero profuit in tempore data. alioquin magnopere lædit. Et oportet potius vinum calidum dare iis qui infirmo sunt stomacho, si nihil aliud prohibeat.

In tempore dicit, si nec particula sit imbecillis, nec phlegmone in aliquo membro principali sit, nec inconcoctorum succorum multitudo adsit. His *enim omnibus affectionibus haud mediocriter officit.*

199 Iuuat autem magnopere eiuscemodi stomachos extremorum frictio. Si verò ex his nihil melius habeant, æstuantes quidem ad lauacrũ celerrimè sunt ducendi. Qui verò alicuius frigoris sensum habẽt, iis medicamentum diatrion pepereon appellatum, & ipsum etiam piper solùm, & absinthium in potu dandum.

Quoniam calefactus stomachus à toto corpore in seipsum excrementa attrahit: ob id recalefacere iubet artus, ut illuc materias alliciat, stomachúmque ipsum liberum constituat.

Qui

Qui verò ex prauis ſuccis os ventriculi morden- 200
tibus exoluuntur, exhibita aqua calida vel hydreleo, euomere iubeto.

Quoniam ſucci prauitas, deleteria quadam qualitate os uentriculi obſidendo, animi defectionem inducit: oportet ſane prius hanc κατακερασικῶ, id eſt, contemperatorio modo mitiorem facere. hocq; faciet calida aqua. contemperans quidem, ut aqua: diſſoluens uerò ac diffundens, ut calida: ita ut ad excernendum, facilem ipſum reddat. Conuenit etiã & hydrelæon exhibere, ut ex faſtidio quod ex oleo percipitur, uomitum concitantes, noxiam cauſam uacuemus.

Ac ſi difficulter euomant, fouere oportet prius, 201
tum regiones, quę circa ſtomachum ſunt, tum manus & pedes. ſi verò ne ſic quidẽ vomere poſsint, digitos vel pennas dimittendo irritare oportet. ſin ne ſic poſsint, rurſus ipſis oleum calidum quamoptimum dandum eſt.

Si non poßint, ait, uomere, ſuccis nimirum adhuc craßis exiſtentibus nequeũtibusq; facile reijci: oportet in his ſtomachum fouendo, ipſos tum diſſoluere, tum ad excernendum idoneos reddere. Fouere præterea oportet ipſos artus: quoniam os uentriculi his incaleſcentibus unà calefieri ſolet. dici etiam poſſet: quia ſi portionem materiæ ad artus prouocauerimus, expulſoriæ etiam facultati dabimus ut reliquum facile propellat.

Solet autem ſæpenumero oleum non ad vomitũ 202
ſolùm irritare, ſed & ventrem emollire. Eſt autem & hoc præſentibus rebus non parum vtile. quare, niſi accidat, machinari id oportet.

Hoc facit ob permixtionem aliorum, quæ mordica=

tione quidem facultatem expulsoriam excitent, tenuitate verò partium excretiones prouocent.

203 Præcipuè verò subditis hoc facere tentandũ est. Quòd si facilius ex his fiat, absinthii comam in melicrato decoquẽs, bibendũ dato: & vinũ deinceps. Et omnino roborare oportet particulas tũ per medicamenta exterius apposita, tum absinthii potionibus. Non tamen in principiis te hoc ita facere iubeo, sed postea, quãdo nimirũ iam pura fuerint, quę circa ventriculũ sunt. Cùm verò adhuc succi in ipso continentur, nondum astringere oportet, sed satis est fouere duntaxat, vt prius dictum est.

Subdita (græcè πρόσθετα) uocãtur, quæ à medicis conficiuntur glandes: quæ sanè moderatè irritare possunt. Fugiendus autem à nobis in his est clysterum usus. *quippe cũ sciamus ex his prauam quandam qualitatem circa stomachum trãsmitti, ipsumq́; uitiare.* Enimuero *in quibus imbecillus est stomachus, ubi clystere usuri sumus, prius aquã temperatam potandam præbemus: ut hæc ante omnia qualitatem à clystere prouenientem, stomacho immediatè occurrere non permittat.* Nunc uerò *adhuc magis tempestiuum est clysteras fugere. quandoquidem suppositum est animi defectionẽ fieri ex praua succorũ qualitate: timorq́; est ne hæc ipsa ex qualitate clæsteris exhalãte, duplicetur.*

204 Vbi verò pituita multa ac frigida in ore ventriculi fuerit collecta, perfundere quidẽ plurimũ oportet oleo, in quo absinthiũ decoctũ fuerit. deinde melicratũ dandũ est, in quo vel hyssopum vel aliquid simile maduerit. Dandũ præterea est & oxymeli, & piper, vel dia trion pepereon, vel diospoliticum medicamentũ. Et vniuersum tibi dietæ caput

secan

secantius sit. Quæ verò ex vehementibus frigiditatibus fiūt exolutiones, nō secus ac bulimos curare debemus, omni modo calefaciētes. Itaq; ipsis vinum dare oportet calida temperatū, ac alimēta quæ calefaciēdi naturā habeant: perfricareq́; ac fouere ad ignē. Quæ verò ex caliditate nimia accidūt animi defectiones, iis quæ refrigerare roborareq́; possunt, sunt curandæ. hæ verò maximè eueniūt iis qui in aere suffocante ac balneo moram traxerint. Roborabis autem ipsos statim frigidam aquam spargēdo, & flabellando, & ad ventum exponendo, ac os ventriculi fricando irrigandóque: deinceps verò vinum atque alimenta exhibendo.

Oleo quidem ipsos perfundens. oleum verò sua ipsius ca- *
liditate laxando ac fundendo succum, fluidiorem reddet. Admiscet autem absinthium, ut os uentriculi, quod semper roboratione indiget, ex ipso tenorem seruet.

Qui verò ob phlegmones magnitudinem vel febris vehemētis malignitatem animo deficiūt in in- 205
uasionibus, & artubus refrigerantur: iis vehemēter fricando & fouendo & ligando manus ad crura:

Phlegmone sæpe quidē in nobili particula existens, animi defectionē facit: sæpe uerò licet in ignobili existat loco, ob propriā tamē magnitudinē, doloris excessum inducēs, laborantem dissoluit, ac animi defectionem facit. Quin & febres malignæ interdum dum inuadunt, secum ferunt animi defectionem: quæ sanè fit, eò quia succi omnes in profundum confluunt, facultatemq́; suffocant.

Oportet ergo in his artus fricare & fouere & ligare: ut per hæc omnia à profundo ad superficiem materiam attrahamus.

206 Vigiliásque imperando:

Quòd per somnos in profundum succi omnes fluant, tum ex alijs multis cõprobari potest, tum uerò magis quia dormientes in superficie refrigerãtur: ita ut pluribus tũc opertorijs indigeant, quàm si uigilarent. Hoc igitur osten so, necessariò, tum ex somnis, tum ex accesione inuasionis confluxio in profundum duplicata, naturam multitudine suffocabit: quare optimum est ipsos excitare, sobrios nimirum uigilantesq; præparando.

207 Ac omnis cibi potúsque abstinentiam. Optimum autem est in his, vt quod futurum est, prænoscas: hæcq; ante accessionem facere anticipes.

Et hoc meritò: neque enim phlegmones magnitudo extitisset, neque febris maligna euasisset, nisi immodica succorum multitudo adfuisset: in quibus sanè nutrire absurdissimum est: quippe cùm alimentum, succorum redundantiam perpetuò augeat.

208 Et qui ex siccitate in accessionũ principiis, syncopam incurrunt, eos optimum est vt prænoscas. Si enim duobus tribúsue horis ante accessionẽ nutrimento exhibito, constringi manus ac pedes iusseris, haud sanè interibunt. Oportet autem vt alimẽta sint concoctu facilia ac stomacho apta. Si verò vehemens fore periculum suspiceris, vinum dare anticipato: magis verò, vbi in chondrum elixatum, vinum infuderis, exhibeto. Si verò panem loco chondri dederis, idem valebit.

Calid

Calidiorum, ſiccorumq; temperamentorum uniuerſas cauſas in curatiua methodo didicimus: quandoquidem in illis libris abſolutius de hac ſpeculatione hic ſcriptor tradidit. Quòd uerò etiam nonnulli ex his animo deficiunt, illic etiam dictum eſt, nuncq; nihilominus dicitur. Duplicata enim ſiccitas tum à naturali laborantis temperamento, tum à febris intemperie, facultatem deijcit. Exhibere ergo ipſis oportet alimentum quod tum humectet, tum ſimul ſqualorem illum uehementem conſolari extinguereq; poſſit. Hoc autem fieri oportet nonnunquam quidem duabus tribúſue horis, antequam acceßio inuadat: ſæpenumerò autem in ipſo etiam principio. Hoc enim præcipuè eſt Galeni *inuentum, ob quod magnopere ipſe celebratur: cùm nemo ex ijs qui ipſum præceſſerunt, de hoc enunciarit. imò etiam* Hippocrates *reclamet, inquiens,* In *acceßionibus ,, ſubtrahere oportet: addere enim læſio eſt.* Enimuero *iu- ,, bet ut poſt alimentum exhibitum pedes & manus cōſtringantur: ſciens, membra hæc multam cum ſtomacho communionem habere: ita ut his incaleſcentibus unà quoq; ille incaleſcat: atque exhibitum alimentum cōcoquat, celeriterq; illud ad iecur reliquumq; corpus tranſmittat.*

Vbi verò mediocris ſyncopa expectatur, nec vi- 209
num dandum eſt: ſed tunc ſatis eſt mala punica, vel pyra, aut mala, vel aliquod aliud pomum adſtringẽs alimentis admiſcere. Síq; poſt hæc moderatè acceſſionem ferant, cùm rurſus nutries, pomis vti nō erit neceſſarium.

Si magnam fore animi defectionem expectamus, ijs uinum exhibere ſatius eſt, uel cum chondro uel cum pane: Si uerò mediocrem, uinum quidem non amplius dabimus, mi-

ſcebimus uerò chondro panem cum aliquo ex pomis (quæ ὀπῶραι græcè dicuntur) adſtringentibus. Hæc nanq; humiditate quidem ſiccitatem conſolabuntur: adſtrictione uerò facultatem roborabunt. Poſt quæ ſanè, ſi acceſſio tolerabilius inuadat, ita ut nec animi inducat defectionem: oportet deinceps alimentis memoratis uti, nec amplius poma complicare atque admiſcere. quandoquidem ſuccorum quædam prauitas ex ijs colligitur, quæ febres tum augere, tum duplicare poteſt.

210 Hæc quidẽ agẽda ſunt, ſi quod futurum eſt, prę cognoueris. Iis verò qui ex inopinato in periculũ inciderũt, vinũ calidum panisq;, ac cum eo chondri exiguum quid omnino dandũ eſt. Si enim plura cõcoctu difficiliora cibaria iis, qui ita habent, dederis: nõ ſyncopam incurrent ſolũ, ſed & ſuffocabuntur. Qui verò ob inſignis particulæ obſtructionem animo deficiũt, iis oxymeli dandũ eſt, potioq; quæ ex hyſſopo, origano, pulegio, ac melle cõficitur, ac alimenta quæ ſecantioris modi ſint. Craſſa enim ac viſcida alimẽta magnas in hiſce læſiones faciunt. Sed & artus fricare ac ligare nihil deterius fuerit. Bonũ etiã eſt potionibus vrinã cientibus vti: qualia quæ ex anetho, & fœniculo, & apio, & petroſelino, & dauco, & ami, & ſpica nardi conficiũtur. Ex quibus vbi manifeſtum iam iuuamentum exiſtat, vino tenui & albo nec admodum antiquo vtendum eſt.

Melius ſanè eſt, futura tempeſtate præuiſa, præparationem aduerſus ipſam facere, corpusq; ad patiendum contumax reddere, ut imminenti ſymptomati haud facilè cedat,

dat. hoc autem per memoratam uictus rationem fiet. Si uerò in ipso iam periculo simus, tunc uinum calidum exhibere oportet: ut distributionis celeritate tum nutriat, tum uniuersas facultates roboret. Vino autem exiguum quid chondri uel panis admiscebimus, ut alimentum firmius efficiamus. Vinum enim sicuti celerrimè nutrit, ita etiam celerius digeritur, ob idque eidem memoratas res admiscemus, retentionem alimenti & securiorem & diuturniorem machinantes.

Noscemus autem eiusmodi obstructiones tum ex aliis pulsuũ inæqualitatibus, tum maximè ex iis quæ secundum magnitudinem & paruitatem, vehementiam & debilitatem fiunt: modò non adsit symdrome, id est concursio, quam plethoricã vocant. Sunt enim & illius communes. 211

Diagnosticum hoc theorema interspersit, quod multæ inhæret ueritati. Fiunt enim ex obstructionibus uniuersæ inæqualitates præcipuè uerò quæcũq; facultatis sunt propriæ. Cùm enim causas obstruentes facultas aggrediens, nonnunquam quidem uincat, nonnunquam uerò uincatur: si uincitur, paruum & debilem facit pulsum: si uincit, magnum & uehementem. atque hoc sæpius eueniens inæqualem in pluribus ictibus facit arteriæ motionem. Considerare autem oportet, nunquid adsit plethorica affectio. prædicta enim inæqualitas, & huius est communis. hanc ipsam autem sanè diiudicabimus ijs signis, quæ de multitudine iam à nobis tradita sunt.

Fiunt autẽ intermittẽtes etiã pulsus in eiusmodi affectionibus, si magnæ fuerint. Hæc quidẽ plenius in libris, De pulsibus dicũtur. Nũc verò ad ser 212

monē transeamus de reliquis exolutionibus, quales sunt quę propter ruptionē abscessus, vel sectionem fiūt, et quę propter vacuationē cōfertā in hydrope.

Quòd intermittens sit pulsus, quando dum expectatur motus, quies fit, iam in libro, De pulsibus *diximus.* Hoc *autem intelligi potest ut obstructionis & multitudinis commune. Quandoquidē debilitata ac ueluti tenore admodū priuata facultas, interim quiescere studet, atque intermittentem facit pulsum. Potest & item considerari, ueluti discrimen inter plethoricam affectionem & obstructionem faciat. quoniam intermittentes pulsus in plethora magis fiunt, tanquam & ipsa etiam magis quàm obstructio facultatem grauet: siquidem obstructio in una continetur particula: multitudo uerò in toto corpore obambulans, totam deijcit facultatem.*

213 Satis autem est hos quamprimū odoratis recreare: paulò verò post sorbitionibus concoctu facilibus nutrire.

Quoniam, dum humores præter naturam uacuantur in hydericis interpunctionibus, & abscessuū ruptionibus sectionibúsue, unà cū inutilibus multū quoq; ipsius uitalis tenoris excernitur, hincq; homines animo deficiunt: opus sanè est eos, dum adhuc in animi defectione persistūt, odoratis recreare, ijs inquā quæ tūc per occasionē inueniuntur, qualia sunt rosæ, uel lilia, uel in Alexādria *lotaria.* Et *certè sciendū est, & hoc optimè ab antiquis dictum fuisse, cùm nostrum corpus ex tribus substantijs sit compositum, humida, solida, & aërea: harum unamquanq; ex eo quod sibi sanū ac familiare est, nutriri: solidas quidē partes, ex solido alimēto: humidas autē, per potuum adhibitionem: ipsos uerò spiritus, per aëris ingressum. & hoc est quod*

Hippo

Hippocrates dicebat: Continentia, contenta, & impellentia: & alio loco, ipsius spiritus nutrimentum nares, os, bronchus. Respirat enim cor per os & nares: Cerebrum autem (quandoquidē & ipsum respiratione uti ostensum est) per nares dūtaxat. Hinc appositio * *spiritus, calorem innatum aëreum existentem augebit.* Ob id ergo *odorata naribus admouemus, ut, qui ab ipsis effluunt uapores, cùm tenuium partium sint, aptiq; ut in spiritus optimi substantiam transmutētur: in locum illius uitalis spiritus, qui digestus est, introducantur.* Enimuero *adstrictione etiam, spiritum qui in nobis est, cogere constringereq; possunt. Quare per suam quidem ipsorum substantiam, statim spiritum nutriunt: per adstrictoriam uerò qualitatē, eos qui dissolui periclitantur, tum claudunt ac firmant, tum robustiores efficiunt.* Atque *hæc quidem in ipsa animi defectione adhibere oportet.* Deinceps *uerò ubi hæc ipsa cessauerit, alimentis concoctu facilibus facultatem digestam resumere reficereq; debemus, sorbitiones ex chondro, uino admixto, ac quæcunque similis fuerint facultatis, exhibentes.* 6. Epid. sect. 8. Libro de Alimēto.

Si verò ob tristitiam, vel gaudiū, vel metum, vel iracundiam, vel terrorē exoluti fuerint, odoramētis ac narium apprehensionibus recreati, ad vomitum sunt cogendi. Eodē modo & qui ex vulneribus, vel ruptionibus, vel doloribus secūdum articulos, neruos, ac musculorum tendones existentibus, exoluti fuerint, statim quidem sunt recreandi: postea verò conueniens affectui curatio facienda est.

* In impressis legitur pnrgationibus.

In animalibus affectibus animi defectio contingit uel digesto uitali tenore, ut in irascentibus & confertim delectantibus accidit: uel suffocato ac refrigerato, ut in tri-

ſtantibus & metuẽtibus: uel congelato, id quod accidit illis, qui in horribilem quampliã rem ſubito atque ex improuiſo incidunt. congelatis enim ipſis, ueluti immobilis permanet ſpiritus, quòd haud amplius poſsit uel intro ferri, ut in metu & triſtitia: uel extra, ut in iracundia atq; delectatione. In his igitur, quoniam undequaque ſiue per constrictionem ſiue per fuſionem, deficit ſpiritus: melius eſt odoramentis ipſos recreare ob eam cauſam quæ de ipſis tradita eſt. Cogendi autem ſunt ad uomitum: illi quidem qui ex delectatione animo defecerũt, ut retrahamus, atque intro naturam auocemus, nec permittamus ipſam per ſuperficiem effluere: illi uerò qui ex triſtitia, ut id quod in ore uentriculi à ſuccorum confluxione repleto continetur, uacuemus: Eadem etiã intelligenda ſunt in iracundia & metu. Nam iracundia, quemadmodum delectatio, animi defectionem infert, uires per exteriora deprædando: metus autem eodem modo, quo triſtitia, naturam in profundum compellendo. Cæterùm in ijs qui terrorem ſuſtinuerunt, uomitus facultatem reuocat, neutrũ ex prædictis faciendo, ſed eam pungendo & ſtimulando, ac ueluti ex profundo ſumno, excitando.*

215 Quę verò ex colicis affectibus vel ileis vel aliquo ex iis qui tam magnos inferunt dolores, ſequuntur animi defectiones: affectarum partium calefactionibus atque extremorum frictionibus, deſiſtunt.

Colica affectio fit, ubi pituita in ſinu continetur intra duas tunicas inteſtini: quæ ſanè pituita dum reſoluitur ac diſtenditur, & tortiones & immoderatos dolores facit. hacq; de cauſa animi defectionem infert. Hoc autem (inquit

*quit) etiam fit à phlegmone quæ intestina deprehenderit: nec amplius permittat stercori, ut per cõsuetum iter fera tur. Enimuero in exitiosis ileis uidere licet etiam stercus euomi. Fiunt autem & in his tum tortiones tum immoderatus dolor. Oportet ergo in his ambobus, si imbecilla sanè facultas subijciatur, & à dolore, (ut quæ illius excessum minimè ferat,) dissoluatur, stupefacientibus uti quæ dolorem sedant, affectionem non tollentia. Sed quoniam ex horum præsidiorum frigiditate par est ut locus intemperatus iam reditus, denuo uexetur, ob imbecillitatẽ quæ ipsi ex intemperie aduenit: satius est post doloris sedationem, ijs quæ calefaciant ac recorporare poßint, euertere eruereq; particulæ affectionem. * Ac illi quidem qui his medicamentis haud usi sunt, in posterum in causa fuerũt, ut aßiduè cœlon intestinum fluxione laboraret. Oportet autem in ipsis quoq; crura & manus fricare: ut ab imis partibus ad exteriora materias auertamus.*

Quæ verò ob imbecillitatem propriã facultatũ corpus dispensantiũ exolutiones eueniunt, ex intẽperie illarum particularum factæ, vnde facultates prodeũt: eas contrariis intemperiebus curare cõuenit, frigidas quidem calefaciendo, calidas verò refrigerãdo, atque in aliis eadẽ ratione. Vitalis igitur vocata facultas, quã à corde prodire ostendimus, ex debilibus pulsibus dignoscitur. Quæ verò à iecore prodit, nutrixq; appellatur, ex sanguinolẽtis deiectionibus initio quidem aquosis atque tenuibus, postmodũ verò crassis veluti est amurca. Quæ autẽ à cerebro prodit facultas, quæ peculiariter ab aliquibus animalis nominatur, ex voluntariorum mo- 216

tuum infirmitate dignoscitur. Verùm de eiusmodi affectionibus priuatim tibi in alio libro scribemus. permulta enim sunt in ipsis, quę à medicis perperā sunt visa. Quoniam verò hucusque sermonem de symptomatibus fecimus: rursus ad ea quæ ab initio proposita sunt, redeamus, vnum communē in omnibus habentes scopum causam, à qua vnumquodque horum fit, considerare: hæc enim conuenientem curationem tibi indicabit.

Vnus ex affectibus iecori euenientibus est ea quæ atonia, id est, imbecillitas uocatur. quæ ex refrigeratione iecoris fit sine ullo tumore. Hæc autem à nobis ex deiectionibus cognoscitur. excernuntur enim in his primùm quidem aquosæ deiectiones, loturæ carnium recenter mactatarū similes: postea uerò crassæ, idq; iure. Cùm enim iecur imbecillitate laboret, haud amplius propriam actionem inculpatè perficit, nec amplius deinde perfectè sanguinem faciet: uel saltem, ubi semicoctum ipsum reddiderit, eum serosiorem & aquosum quiq; colorem duntaxat sanguinis obtineat, dimittet. deinceps uerò, quoniā portio succi quæ crassior est, non excernitur, sed in iecore remanet, eadem tractu temporis cùm putrefiat ac superassetur, febres infert. & ubi multa extiterit, ex collectione paulatim facta, excernitur, fæci olei quàm amurcam nominant, similis.

217 Veluti si quis doleat caput, si quidem fastidiosus sit, ac cordis morsum sentiat: iubēdū est vt euomat. euomet enim vel bilē vel pituitā vel vtrunq;. Nullo verò insigni affectu apparēte in ventriculo, cōsiderandum est vtrum multitudo vel obstructio, vel phlegmone aliquarum partium capitis adsit. Inue-

nies

nies autem si interrogaueris primũ quidẽ nunquid per totũ caput extẽdatur dolor, an in aliqua particula vehementius infixus sit. postea verò nunquid cum grauitate, vel tẽsione, vel mordicatiõe, vel pulsu. Nam qui cũ grauitate fiunt dolores, multitudinẽ ostendunt: qui cũ mordicatione, acrimoniã vel vaporum vel succorum: qui cum pulsu, plegmonẽ: qui cum tẽsione, si quidem sine grauitate & pulsu, spiritus incõcocti & flatuosi multitudinem: si verò cum pulsu, membranosi corporis phlegmonem: si cum grauitate, multitudinem intra membranas retentã. Quãdo ergo omnia hæc tibi distincta fuerint, causam singula horũ facientẽ considerare oportet. illa enim tibi curationẽ indicabit. Veluti si multitudo vaporum vel succorũ contineatur: cõsiderare oportet nunquid ob febriũ magnitudinẽ succi fusi ac veluti efferuescentes, in caput impetũ fecerint: an ob partium infirmitatẽ, an ob repletionem, quę in toto corpore sit. Hanc enim haud difficulter sanaueris, totius corporis euacuationibus.

Quoniam capitis dolor symptoma est, ac, sæpenumero dum uehementior euadit, totam artẽ ad se ipsum auertit: age & huius curationem tradamus, factricem ipsius causam prius inquirentes: atque ita ad ipsam nosmet accommodantes. Fit enim non uno sanè modo, sed multipliciter. nam uel per proprium affectum uel per consensum. ac per proprium quidẽ affectum uel à multitudine, uel à multis uaporibus, uel à phlegmone, uel à qualitate acri ac mordaci. Si igitur per consensum cephalalgia eueniat, stomacho sæpenumerò uel uentriculo exhalationes in caput mittentibus: ubi illos uacuauerimus, unà etiam & ipsum

caput

caput curamus. Vacuamus autem ab ipsis uel pituitam uel bilem. & si pituita fuerit, per fastidium, quod sanè ex humiditate putredinosa fieri solet, indicatur. si uerò bilis, per cardiogmum ostenditur: cardiogmos autem est oris uentriculi tum dolor tum morsus. cardian enim hoc est cor, uocabãt antiqui, ipsum os uẽtriculi: tanquàm in consensum cor trahat. Sic ergo si per consensum afficiatur caput. Si uerò proprium habeat affectum, his discernere oportet. Si enim multitudo sit, grauitas adest, ac distẽtio: si spiritus multus, distentio quidẽ at nõ grauitas: si phlegmone, distentio & grauitas: sed & pulsatorius dolor à multitudine & à spiritu ipsam distinguit. Si uerò qualitas sit sola, nec grauitas, nec tensio, nec pulsatorius dolor adest: uerùm mordicatio sola. hæc autem ipsa qualitas interdum quidem in succis nõ multitudine sed acrimonià molestantibus, interdum uerò in uaporibus uel spiritibus naturà mordacioribus continetur. Oportet ergo ubi factricem causam dignouerimus, atque ad ipsam nos accommodauerimus, cephalalgiæ curationem facere.

218 Eum verò qui ex partis imbecillitate prouenit, partim in totũ corpus reuellendo, partim ipsi particulæ remedia adhibendo. Reuelles igitur clysteribus acribus, vinculis, & multis infernarum partium frictionibus: & si ita opus fuerit, aliquid etiam sanguinis abducẽdo. Particulã autem curabis quo quidem tempore in totum corpus reuellis, perfusionibus iis, quæ à capite repellere quid possunt: postea verò iis, quæ vacuãt, postremò iis quæ roborãt. Repellit igitur oleũ quod omotribes id est, immaturũ vocatur, vel aliquod aliud eiusmodi: veluti oxyrhodinum, & rosaceũ ipsum per se ipsum: & quæcunq;

ex capi

ex capitibus papaueris & teneris oliuæ germinibus & hederæ corymbis & menta viridi & sisymbrio præparantur. Vtendum verò ipsis in crudiori quidem frigidioriq; *affectu, tẽperatis: in calidiori verò & biliosiori, frigidis. Vacuat autem & digerit calidum oleum tum ipsum per se, tum magis si antiquum, vel syncionium sit, vel etiam anethum in se ipso ebullitum habeat. Nam multitudinem non admodum crassam nec viscidorum succorum, abunde per id genus medicamenta vacuabis.

* πάθους, id est affectu habét antiqui cod. non πλήθους, id est multitudine.

Quoniam tres sunt causæ fluxionum quæ ad caput feruntur: multitudo in toto corpore contenta: febris calidior succos in uapores dissoluens, ac fundens, ac exhalationes ad caput mittens: capitis imbecillitas, siue in primo ortu genita, siue postea ex aliquo errore aduenerit acquisititiaq; sit: Eius *quidem qui ex multitudine prouenit, curationem tradere non uult, cùm is curari facilè poßit per ea præsidia quæ multitudinem euacuant. reliquos uerò duos nunc pertractat, ac prius quidẽ eum qui ex imbecillitate prouenit.* Solet *enim semper omnino loci infirmitas fluxiones ad se ipsum attrahere.* Oportet *igitur duplicem fieri medelam: partim quidem superfluum à particula abducendo, partim uerò intemperiem in ipsa existentem à qua imbecillitas proueniebat, transmutando, eamq; in bonum temperamentum transponendo.* Igitur *prius reuulsione uti debemus, manus & crura ligantes ac fricantes: clysteribúsque acrioribus materiam per uim subducentes.* Hæc *enim omnia docebunt monstrabuntq; uiam ac lationẽ quæ ad inferiora fit.* Huicq; *rei tunc etiam opitulari oportet, per ea quæ desuper materiam pellunt, unaq;*

unaq; etiam exprimunt. Hoc autem faciemus, si capiti in tempore reuulsionis adstringẽtia adhibuerimus. Posteaquàm uerò à reuellendo succo quieuerimus: quoniã omnino aliquid crassius in capite collectũ est: quippe cùm adstrictoria medicamẽta tenuiorẽ succi partẽ prius excreuerint, ac quidquid ipsius crassum supererat, cohibuerint: necesse est digerentibus atq; abigentibus uti ut reliquum deinceps uacuemus. Vbi uerò à præsenti affectu locũ affectum liberauerimus, eis utemur quæ tenorem capiti indere possunt, ut ne amplius eodem affectu corripiatur.

219 Sed & si spondylion vel serpillum incoxeris vel pulegii comã vel calamẽti vel mentę vel sisymbrii: crassiorẽ ita multitudinẽ vacuabis. Hæc autem etiã tenorem quendã dãt particulis, debilitatasq; roborant. Vtẽdum igitur deinceps ipsis est vsq; ad integram sanationem. siq; opus fuerit, per nares ac palatum purgato, ac sternutamenta moueto.

Hæc enim uniuersa calefacientem attenuãtemq; facultatem habent: ac cõferunt ad uacuandũ digerendumq; id quod in capite continetur. Animaduertendũ autem est, eũ menta ac sisymbrio usum fuisse, ut qui roborare uellet ac sanè etiã digerere. uerũ superius uiridibus his ipsis herbis usum fuisse, quandoquidẽ tunc adstrictoriæ adhuc facultatis sunt participes: hoc uerò in loco siccis. siccatæ enim hanc exuunt, euidentiorẽ uerò reliquã habent, attenuantem scilicet ac digerentẽ facultatem. attamen ne siccatæ quidem roborãte facultate omnino sunt expoliatæ. quare ad utraq; nunc, tum ad id quod superfluũ est uacuandum, tum ad facultatem roborandam ipsis uti expedit.

Et si in lauacrum hominem duxeris, caput siccis 220 sindonibus perfricato, atque sine oleo salem, & nitrum, & sinapi aspergito. Hæc quidem sunt cephalalgiæ ex infirmitate prouenientis, remedia.

Hæ enim caput exasperantes, possunt uiolenter succos in ipso contentos, licet crassi sint, eruere. Porrò sale ac nitro quæ siccare atque attenuare ualent, caput inspergere oportet. Oleo autē non est irrigandum. neq; enim in præsens humectādi sed siccandi potius scopus nobis est.

Ei verò quæ ex febrium magnitudine fit, quæq; 221 remedia expostulat, frigidæ qualitates & facultates & quæ ex hydrelæo, & oxyrrhodino, & capitibus papaueris componuntur perfusiones congruunt.

Cephalalgiam tripliciter fieri dixit: uel ob totius corporis plenitudinem, quam sanè haud difficile ait nos curare, si corpus uacuauerimus: uel ob capitis imbecillitatem, hancq; curauit: uel ex febrili caliditate succos fundente, eosq; ad caput mittente. & hanc postremam nunc oratione curat, refrigerantia particulæ adhibens, tum ut intemperiem calidam à uaporibus prouenientem sedet: tum ut roborato capite, excrementa, quæ ad ipsum ferri debuerant, repercutiat.

Eius verò quæ criticam sanguinis eruptionē vel 222 vomitionē ostendit, remedia sanè quærere nō oportet. Nam nec symptoma, talis cephalalgia iudicanda est: sed potius signū bonū, sicuti & alia omnia quę ante crises eueniunt, quę multis quidē metū incutiūt, vtile autē quid ostendūt. Optimū autē est posse cognoscere corpus quod perturbatur à natura pręparante tum ad alias excretiones, tū nō minimè ad eas, quæ per vomitum & sanguinis eruptionē fiunt.

quarum signum inseparabile est cephalalgia. Fusius autem vniuersa hæc alibi traduntur. Impræsentiarum verò, quatenus licet per compendia dicere, eo, quod à principio institutum fuerat, seruato, aliquid de ipsis dicetur.

Quoniam de cephalalgia sermo ipsi erat, hæc autem fit aliquando ut bonum signum, crisim præcedens, ac iam ferme naturæ certamen ostendens: ob id præcipit ut ipsa non prohibeatur: siquidē neq; symptoma etiā est, sed signū bonum: symptomatū autē traditurū se curationē promiserat. Non *igitur talē cephalalgiā curamus: ita enim crisim ipsumq; naturæ impetū, qui aduersus morbū fit, interrumperemus. Crisis autē est conferta in morbis ad melius mutatio. Nam si ad peius fieret, omnino uel perniciosè uel periculosè fieret: hancq; nō crisim simpliciter, sed imperfectam crisim appellamus. Sicut & alia omnia quæ ante crises eueniunt, quæ multis quidē metum incutiunt, utile autem quid ostendunt. Alia inquit symptomata quæ ante crisim contingunt, ut uigilias, sitim, proiectationē, deliriū, fastidium, & quæcunq; id genus alia idiotis quidē metum incutiūt, artifici autem naturæ uictoriam præmonstrant.*

" Et hoc est quod dicebat Hippocrates: *Neq; multùm me-*
" *tuere mala quæ præter rationē eueniun.* Optimum *autem est posse agnoscere corpus quod perturbatur à natura præparante &c.* Non *infructuosum tibi (inquit) erit hoc ipsum dignoscere, à præsenti nimirū perturbatione crisim & naturæ certamē prænunciari. Tunc enim si plenè facta fuerit crisis, nihil innouabis: si uerò uel parcius uel immoderatius ipsa eueniat, uel adiuuabis uel prohibebis.*

Considerāda igitur primò quidē est ipsa species
223 febrium, si calidæ & perurentes. eiuscemodi enim

febr e

febres excretionibus solent iudicari. quemadmodum molliores & veluti delitescentes, moram trahunt, atque in abscessus sæpenumerò prorumpunt.

Hoc in loco uult tibi tradere etiã signa quibus dignoscere poteris morbum non solutum, sed potius iudicatum iri. Quoniam febrium hæ quidem soluuntur, cùm paulatim materia συμπέττεται *hoc est concoquitur, ac pars quidem ipsius per obscuros meatus digeritur, pars uerò per urinæ subsidentiam excernitur: aliæ autem confertim iudicãtur. Quæ igitur iudicantur, calidas esse & peru-rẽtes, acuteq; moueri necesse est. In his enim succi tenues cùm sint, impetũ faciunt, ac cùm suapte natura facile mobiles sint, facultatẽ excitant, ipsamq; stimulant: ita ut conferta ipsorũ excretio fiat. Si uerò succi crassi, ac uiscidi sint, febrisq; ex ipsis nõ admodũ uehemens excitetur: tũc earum potius solutio, quàm iudicatio expectanda est.*

Secundò verò, si salutaris sit morbus. Nam quæ 224
bona crisis in pernitiosis morbis speranda est?

Hoc signum non simpliciter criseos solius est prognosticum, sed & bonæ criseos. Dignoscemus autem si morbus salutaris sit, tenorem nimirũ facultatis magnitudini morbi comparantes. Nam cùm id quod præter naturam est, potentius fuerit: pernitiosum ipsum esse dicimus. cùm uerò facultas magis potens sit, ac morbus non admodũ magnus exiſtat: salutare sanè huius morbi signum fuerit.

Tertiò verò post hæc tẽpus totius morbi consi- 225
derare oportet, Si enim principii uel augmẽti sit si-
gnum, nondũ autẽ vigoris, neq; cõcoctionis notæ
ex vrinis vel sputaminibus vel deiectionibus exti-
terint: bona crisis fieri non potest. Hæc quidẽ sunt

ex quibus quiſpiam per excretionem iudicatum iri morbum ſperauerit. Eius verò quod adeſt, nec iam etiam futurum eſt, ſigna ſunt hæc.

*Sæpenumerò diximus, ſicuti ætates quatuor temporibus diſtinguntur, ita & ipſos morbos, principiò inquam, augmento, uigore, & declinatione: atq; in principio incoctam eſſe omnino materiã, in augmento incepiſſe quidem concoqui nondum tamen perfectè concoctam eſſe, in uigore autem perfecta eſſe concoctionis ſigna. His ergo à nobis in hunc modum dictis, ſcire oportet, Vt ſicut athleta non ab initio ſtatim deijcere aduerſarium ſtudet, cùm ualida adhuc illius facultas exiſtit (periculum enim ita eſſet non ut deijceret, ſed ut deijceretur facultas): Verùm prius eum emollit, ac diſſoluit, ac poſtquam eum infirmiorẽ reddiderit, ita deinceps adoritur, quippe quem prius ad affectionem facilè ſuſcipiendam præparauerit. Ita etiam natura morbi certamẽ non ſuſtinet facere, dum incocta adhuc eſt materia, itſiq; excretiones facere uolenti minimè cedit: Sed præſtat, ut prius eam *incidat atque attenuet, atque ubi fluidiorem eam fecerit, ita demum inſurgat: ac confertim ipſam uel per aluum uel per uomitus uel per ſudores protrudat. Hæc autẽ fiunt in uigoris ſane tempore: in quo etiam perfecta morbi concoctio eſt. Nonnunquam uerò etiam in augmento ſymptoma aliquod uiolentũ obortum naturam præripit: eſtq; nobis & hoc ſignum, ut ſi criſis contingat, non bonam ipſam iudicemus, neque perfectam: quippe cùm naturæ lex perfracta fuerit.*

226 Difficilis tolerantia omnẽ criſim antecedit: & noctu quidẽ, ſi in die iudicari debet morbus: interdiu verò, ſi in nocte. Si igitur tale quid inſpicis, cõſiderare oportet quotã diem agit homo ex quo ęgrotat.

Sunt

Sunt enim & qui iudicare natura apti sunt dies, vel breui à natura impulsu accepto. Multi autẽ in vehementibus motibus omnino haud possunt magnitudinem conspicere perturbationis, nunquid pro diei natura sit. Septima enim dies etiã per breues naturæ apparatus ad eam crisim quæ per vacuationem fit, erumpit. Sexta & magno apparatu indiget: ac sæpenumero etiam non iudicauit: quòd si etiam iudicauerit, nõ sine periculo sanè nec fideliter. Sic & singulis aliis diebus propria quædam est natura, quam in libris, De diebus decretoriis definimus.

Ex *motione ebullitionéq; succorum inordinatè motorum, & interdum in alias particulas, nonnunquam circa stomachũ ipsum tendentiũ: contingit eiuscemodi ægrotãtes inquietari difficultérue tolerare.* Et *hoc est quod dicit* Hippocrates: *Quibus crisis fit, his nox quæ est ante accessionẽ, toleratu difficilis est.* " *Signum autẽ ponit præsentis crisеos, ipsam quoq; diei naturã. Scire enim oportet, dierum quosdam esse qui maximã habent uim, ut ipse in commentarijs,* De *diebus decretorijs ostendit: ut est septimus, nonus, undecimus: quosdã uerò, qui nõ tantũ habent roboris ac potẽtiæ, ut est sextus, & octauus.* Nosseq; *oportet, in prius memoratis diebus licet haud magna fiat perturbatio, perfectã tamẽ fieri posse crisim. quippe cũ natura à diei robore ac potẽtia firmitatẽ acquirat.* In *sexta uerò & octaua, si perfecta fieri debet crisis, necesse omnino est, ut multa fiat perturbatio. cũ alioqui sæpenumero neq; ex immodicis perturbationibus perfecta crisis subsequuta sit: sed uel imperfectè uel malè iudicauerit.* Hoc *ipsum uerò, malè, duo significat. uel enim in laborantis perniciem, uel sanè cum periculis, ut animi defectione, & syncopa, uel*

aliis etiam uniuersis quæ exiguã nobis spem salutis in mor bis præbent.

227 Agedum sit dies pro perturbationis magnitudine. postea cõsiderare oportet qualis erit crisis. De aliis ergo nihil opus est nũc dicere. An verò vomitio vel sanguinis per nares excretio futura sit (his enim excretionibus vnũ ex signis esse cephalalgiã diximus) ex his maximè determinare oportet. Primũ quidẽ, si nõ per initia statim inuasit, veluti symptoma quoddã morbi, sed in perturbatione crisim pręcedẽte. Secũdo verò, si & collũ cõdoleat, & hypochondriũ retractũ sit, ac spirãdi difficultas quędã repẽtina superueniat, veluti angustato thorace. Si enim post hæc omnia pulsus repẽtè *intumescẽtes nõ cõcidãt in paruitatẽ, nec debiles fiãt: statim crisis sperãda est. Si verò præterquã quòd nõ cõcidant, in altũ etiã fuerint elati, vehementiãq; acquisiuerint: inspicere iã oportet ægrotãtis faciẽ. Nã si aliqua eius particula palpitet, aut venæ temporũ pulsent, aut malũ vel naris vel oculus rubicũdiora facta fuerint: magis sperãda est crisis. Si verò etiã inuiti illachrymẽt, vel marmarygas (i. splẽdores tractúsue maculis marmoris similes) videre imaginẽtur manusq; ad nares veluti scalpẽtes admoueãt: tũc sanè non fluxurũ, sed iam fluentẽ sanguinẽ inspicies. Nam vbi ipsi semel aut bis scalpserint, statim erumpit. Neq; verò in his perterrearis, si delirantẽ hominẽ vel resilientẽ inspexeris. nã & hęc succos sursum ferri indicãt, sicuti & ipsa spirãdi difficultas, & hypochondriũ retractũ, collũq; vna cũ capite aggauatum. sed tibi etiã cũ his vnũ quoddã signũ sit & delirium

* ὀγκούμενοι est in impressis. aliqui tamen habent κυνούμενοι. i. agitati ac perturbati.

lirium, Et hæc quidem indicia sufficiunt. Sæpe verò & ad hæc accedit ægrotãtis ætas & natura, spem stabiliẽs: prętereà & anni tẽpus, & pręsẽs cõstitutio. Nã si ægrotans sit adolescẽs, vel alioqui natura calidus, vel multo abundãs sanguine: adhuc magis sperabis. Si verò anteà etiam sæpenumero ipsi vel sano vel ægrotanti sanguis è naribus fluere visus est: vel hoc solum satis fuerit eruptionis sanguinis spem afferre. Si autẽ & anni tempus estatẽ, vel non æstatem quidẽ, alioqui tamen calidam præsentẽ constitutionem videris: nónne quandã & ex his indicationem sumes? Si verò multi per id tẽpus sanguinis eruptionibus iudicati fuerint, & hoc sanè spem tibi adaugebit: Et corpus plethoricũ extiterit, fueritq; consuetarum excretionũ cohibitio. Mihi quidẽ nedum nõ difficile esse videtur, ut qui tot ac talia excretiõis futuræ indicia habeat, prænosse posit: imò absurditatis cuiusdam grandisq; ruditatis esse, si nõ prænoscat. Medicorũ tamen nostri tẽporis incuria ea admirationi habẽtur, quæ minimè sunt admiranda. Etenim an ex sinistra nare, an ex dextra fluxurus sit sanguis, nihil difficile est ex pręd ictis pręnosse. Multis tamẽ medicis nõ solùm difficile esse, sed nec omnino fieri posse videtur. Quãquã & has & alias vniuersas excretiones pręnosse põt, qui duo hęc considerat, nẽpe vnde impetus naturæ, & quo. Nã tũ deficiẽtes lationes adiuuabimus, tũ immoderatas prohibebim⁹, si hęc nouerimus. Vt verbi gratia, sanguinis eruptiões ex liene prodeũtes: magnę cucurbitulę sinistro hypochõdrio apposite, facilè reuellũt: ex iecore verò, dextro. & in aliis eadẽ ratio.

ex vno enim omnia colligere poteris, vniuersale cō siderando. Quare & ego hoc in loco præsentem finiam sermonem. Deinceps autem de febribus, quæ ex phlegmonis accēduntur tibi differam, deq; aliis affectibus, qui in singulis corporis particulis cōsistunt. Phlegmonas autem, id est inflāmationes antiqui quidē phlogosas (id est inflāmina seu incē siones) nominabāt: iuniores verò nō vniuersas, neque enim herpetē, nec erysipellas, nec vllū aliud id genus phlegmonis cōnumerant: sed vni soli ex cali dis affectibus, qui cū tumore duro doloreq; pulsato rio fit, nomē hoc inferūt. nō tamē hunc solū, febres & dolores sequi videmus, sed omnes simpliciter ca lidos ac veluti feruētes affectus. De his igitur ac aliis eiusce modi morbis, sequentē sermonem faciemus.

Vniuersa signa superius tradita uel futuræ criseos erāt prognostica, uel præsentis diagnostica. quæ uerò nūc tra denda sunt, modum etiam criseos nobis manifestabunt: ueluti, an per aluum, an per sudores, an per uomitus, an per sanguinis eruptiones erit. Verùm de alijs disputare nō est oportunū. Quoniam uerò de cephalalgia erat sermo, quæ sanè commune est symptoma ad uomitionē sanguinisque eruptionem prænunciandam: oportet & hoc distinguere. Hoc ipsum autem distinguemus ex signis ab ipso traditis: ac prius quidē dignoscemus, nunquid cephalalgia decretorium omnino sit signum, an sit symptoma. hoc autem ex hisce dicemus. Primum quidē, si non unà cum morbi principio inuaserit cephalalgia, sed nunc ante perturbationē apparuerit. Si enim hoc sit, signum certè criseos erit, non symptoma. Porrò Hippocrates asserit unà cum morbi

prin

principio sæpenumero cephalalgiam inuasisse, similiterq́; apud uigorem contigisse, criseos signum, intensam uidelicet. hæcq́; cephalalgia etiam post perturbationem est. symptomaq́; nunc in uigore intensum esse, signum decretorium est. Post hæc considerare oportet an hypochondrium ipsis sit retractum. Hoc enim euenit, dum natura per superiorem uiam excrementa ueluti cōpellit, & tanquam protrudere uult. accidit autem sæpenumerò, ut dum aliquid pellimus, ipsum ueluti unà insequamur. sic & natura, dum superfluum succum conatur per superiora abigere, suffragando concomitatur.

Explanationum Stephani Atheniensis in priorem librum therapeuticum Galeni ad Glauconem,

FINIS.

AVGVSTINI GADALDINI IN STEPHANI ATHENIENSIS EXPLANATIONES.

Comm. Pagina 9. Versu 9

SEd & horum singula ab aliis rursus causis fieri. Etenim succos, &c. Legitur græce ἀλλὰ καὶ τούτων ἕκαστόν ἄλλων αὖθις αἰτίαι γίνεται. ἢ γὰρ οἱ χυμοὶ, &c. id est, sed & horum singula aliorum rursus causa fieri. vel enim succos, &c. Ego verò arbitror ita esse legendum, ἀλλὰ καὶ τούτων ἕκαστον ὑπ' ἄλλων αὖθις αἰτίων γίνεται. καὶ γὰρ οἱ χυμοὶ, vt sit vertendum quemadmodum ego transtuli. Nam quòd humores verbi gratia calidiores vel frigidiores magis abundent, in causa est, diæta, ætas, anni tempus, regio, & animi affectus: vt ex sequentibus mox apparet. Ac fortasse, vbi in codice, & græco, & latino locus ille prior vacuus in eadem pagina habetur: desunt quæ Stephanus de ętate, & victus ratione ex Mnesitheo narrabat: quo modo ab his ipsis humores alterentur.

Ibidem versu. 21

Ipsius verò animæ. Videtur ex illa dictione verò eum superius dedisse exemplum laborum corporis: postea cœpisse etiam declarare labores animales, inter quos etiam nimiũ venereorum vsum Mnesitheus ponit, quanquàm Galenus lib. 2. de causis symptomatum capit. 1. inter corporeos motus eum collocat.

Comm. 6. Pagina. 12. a. ver. 16

Rectricum alia imaginatrix, alia cogitatrix, alia memoratrix existit. Totum hoc deerat in exemplari græco. Ego autẽ, vt diuisio perfecta fieret, adiungendum esse censui. Diuisio autem quam hic ponit facultatũ, vt aliæ sint naturales, aliæ animales, & sub naturalibus etiam vitales ponantur, est Galeni tum in libro de symptomatum differentia cap. 3. &, 4. tum in lib. 1. de respirandi difficultate cap. 12. tum in lib. de curandi ratione per sanguinis missionem cap. 3. tum etiam in libro

de vo

de vocalium instrumentorum dissectione cap.2. Sub naturali enim vitalem,his in locis collocasse videtur Galenus.

Comm.eodem pag.eadem,ver.24

Actionum porrò subdiuisio,&c.Græcè ita legitur. ἡ δὲ τῶν ὑποδιαίρεσις ἡ αὐτὴ τῇ τῶν δυνάμεων. ὅσαι γὰρ δυνάμεις ἐνέργειαι. Addendum autem iudicauimus pro huius loci emendatione,in priori quidem vacuo,ἐνεργειῶν: in posteriori autem τοσαῦται καί.

Comm.eodem pag.13.ver.27

Alia in læsionibus actionum considerantur. Græcè est: τὰ μὲν ἐν βλάβαις θεωρειῶν ἐνεργεῖται. Facilè tamen quisque corrigere potest τὰ μὲν ἐν βλάβαις θεωρεῖται τῶν ἐνεργειῶν. est enim literarum metathesis.

Comm.7.pag.8.ver.5

Cùm conteratur spiritus. In græco cod. deest spiritus. ego tamen rem ipsam sequutus,addendum esse existimaui.

Comm.eodem pag.15.ver.5

Quippe qui ipsos se ipsis acriores reddant. Græcè ita legitur,δριμυτέρους αὐτοὺς ἑαυτῶν ἀποτελοῦντες. Sed tamē legendum arbitror δριμυτέρους τοὺς πυρετοὺς αὐτῶν ἀποτελοῦντες, id est, quippe qui eorum febres, acriores reddant. Nam hoc magis etiam Galeni verbis quadrat.

Comm.8.pag.20.ver.25

Vel aliqua ex iis quæ circa ipsum sunt. Græcè ἢ τῆς τῶν περὶ αὐτῶν. Quid hæc verba sibi velint,planè nescio:nisi fortè declaratio sit causæ procatarcticæ, nempe quæ sit non in ipso ægrotante, sed circa ipsum ac extrinsecus, vt plerisque in locis ex Galeno habetur.vt totus hic locus ita Græcè sit legendus: ἃ καὶ τὸν πυρετὸν ὁ κάμνων ἔπως γεγενῆσθαι αὐτῷ ὑπώπτευεν προκαταρκτικῆς αἰτίας, ἤ τινος τῶν περὶ αὐτόν. Locus tamen omnino obscurus est.

Comm.9.pag.23.ver.1

Ex causis morbificis(vt in præcedētibus diximus) aliæ sunt procatarcticæ,aliæ antecedentes,aliæ coniunctiuæ. Antecedentes igitur atq; coniunctiuas oportet vt medicus sciens prænunciet, procatarcticas verò à laborantibus interroget. Græcè ita habetur: τῶν νοσοποιῶν αἰτίων,ὡς ἐν τοῖς προλαβοῦσι εἰρήκαμεν,τὰ μὲν ἔστι προκαταρκτικά, τὰ δὲ προηγούμενα, τὰ δὲ συνεκτικά,δεῖ τὸν ἰατρὸν εἰδότα προαγορεύειν, τὰ δὲ προκαταρκτικὰ παρὰ τῶν καμνόντων πυνθάνεσθαι.Sed facilè fuit librariorū culpa inter συνεκτικὰ & δεῖ omi

& δεῖ omiſſa fuiſſe hæc verba: τὰ μὲν οὖν προηγούμενα καὶ τὰ συνεκτικά. Quæ niſi addantur, bonus ſenſus qui poſsit elici nõ video.

Comm. 12. pag. 26. ver. 4

Nunciant enim nobis oculi ipſos animi affectus, cùm ſint feneſtræ cerebri, in quo anima habitat. Græcè ἀγγέλλους ἐπεὶ μὲν γὰρ ἡμῖν οἱ ὀφθαλμοὶ τὰ τῆς ψυχῆς πάθη θηρεύοντες τοῦ ἐγκεφάλου, ἐν ᾧ κατοικεῖ ἡ ψυχή. Horum verborum ſenſus bonus meo iudicio elici non poteſt, niſi quædam immutentur. Nos igitur coniectura quadam ducti, legimus ἀγγέλλουσι μὲν γὰρ, id eſt, nũciant enim, &c. & pro θηρεύοντες legimus θύραι ὄντες, id eſt, cùm ſint ianuæ ſeu feneſtræ. Ex oculis enim tanquàm ex feneſtris intueri poſſumus, quemadmodum quiſque animo ſit affectus. Sic etiam Q. Cicero in libro de petitione conſulatus, frontẽ dixit eſſe animi ianuam.

Comm. eodem, pag. eadem, ver. 17

Ac ſciendum eſt deteriorum rerum cogitationem cum corpore vnà etiam animam deiicere: præſtantiorum verò cogitationem corpus quidem deiicere, at animam & recreare & augere, robuſtioremq́;, &c. Græcum exemplar habet καὶ χρὴ γινώσκειν ὅτι ἡ μὲν τῶν χειρόνων φροντὶς σὺν τῷ σώματι καὶ τὴν ψυχὴν καταβάλλει. τὴν δὲ ψυχὴν ἀνάγει τε καὶ αὔξει, καὶ ῥωμαλαιωτέραν, &c. Id eſt, ac ſciendum eſt deteriorum rerum cogitationẽ cum corpore vnà etiam animam deiicere, at animam, & recreàre, & augere, robuſtiorémque, &c. Quæ verba quàm inter ſe conueniant, tu vides. Ego verba aliqua addere, quæ librariorum indiligentia vt opinor omiſſa ſunt, non ſum veritus. ea autem ſunt ἡ δὲ τῶν κρειττόνων, τὸ μὲν σῶμα καταβάλλει, id eſt, præſtantiorum autem cogitationem corpus quidem deiicere, at animam, &c. ita enim iudicio meo integra, ac vera habetur ſententia. Sanè quæ ſint deteriora, Galenus etiam declarat ſecundo libro de criſibus capite ſecundo, inquiens: Quòd ſi (vt diximus) ocioſam & ſocordem vitã egeris, vel laborioſam quidem, ſed circa deteriora (Græcè εἰς τὰ χείρω) diuitias, honorem, & ciuilem potentiam veritati præferendo, &c.

Comm. 15. pag. 29. ver. 26

Hoc autem fit in calidioribus humidioribusq; corporibus. Græcus codex habet τοῦτο δὲ γίνεται ἐπὶ τῶν θερμοτέρων καὶ ξηροτέρων. id eſt. Hoc autem fit in calidioribus ſiccioribúſque. Ego tamen ratione motus, vocẽ ξηροτέρων corruptam eſſe, ac ὑγροτέρων illius loco legendum eſſe cenſui. Neq; enim in calidis & ſiccis

ſiccis, quòd difflatur vaporoſum, & vtile eſt, ſed in calidis, & humidis. De hac autẽ materia copioſius lib. de cauſis morb. c. 3.

Comm. 18. p. 33. ver. 9

Sed rubedo colore. Græcè ἀλλὰ τὸ μὲν ἐρυθρὸν τῷ χρόνῳ. Sed res ipſa indicat pro χρόνῳ, χρώματι legendum eſſe.

Comm. eodem. p. eadem. ver. 11

Ac Angelleuas quidem ait à glandulis in veſicam vaſa tendere, per eaq́;, &c. Græcè ὁ μὲν οὖν ἀγγελλεύας φησὶ φέρεσθαι ἐπὶ τὴν κύστιν, δι' ὧν, &c. Hîc deeſſe ἀγγεῖα, id eſt, vaſa, facilè quiſq; iudicare poteſt. Error autem hic fortè ob dictionẽ ἀγγελλεύας contigit, de quo ſanè viro nunquam aliàs quicquam me legiſſe memini.

Com. 24. pag. 37. ver. 2

Sed idẽ ſanè ſimpliciter corporis meatus oblinire. Græcè ἀλλ' οὕτως μὲν ἁπλῶς τοὺς τοῦ σώματος πόρους. Puto librariorum negligentia omiſſum fuiſſe ἐμπλάττει, id eſt, oblinire, idq́; fortaſſe factum fuiſſe ob ſimilitudinem quam ἁπλῶς cum ea dictione habet.

Comm. 29. p. 39. ver. 18

Vt caloris mediocritate. Græcè ἵνα τῇ ἀμετρίᾳ τῆς θερμότητος, vt caloris exceſſu, ac immoderatione. Fortaſſe tamen melior lectio eſt, συμμετρίᾳ, id eſt, mediocritate. Quanquàm prior etiam lectio recipi poteſt, ſi rectè intelligatur.

Comm. 35. p. 42. ver. 23

Et ſynochi, id eſt, continentes fiunt. Mendosè legi Græcè συνεχεῖς, id eſt, continuæ, facilè quiſque medicæ artis non ignarus, conijcere poteſt. Nam quæ in toto corpore, id eſt, in omnibus arteriis, & venis ac præcipuè maximis, & calidiſſimis, humorem habent putreſcentem, continentes ſunt, non ſimpliciter continuæ: vt Galenus pleriſque in locis præcipuéque in ſecundo libro de differentiis febrium in fine, & nono meth. curatiuæ. cap. 3. & vndecimo libro cap. 4. aſſerit. Secus autem eſt de periodicis febribus.

Com. 43. p. 48. ver. 21.

Atque quandoque duobus interiectis diebus, interdum tribus, nonnũquàm etiam ſingulis diebus. Nota illa aſteriſci non poſteriori ſed priori dictioni, diebus, potius erat ſuperponenda. Græcè autem eſt: καὶ ποτὲ μὲν διὰ δύο ποτὲ δὲ διὰ τριῶν καὶ καθ' ἑκάστην. Subintelligo ego ἡμέραιν vel ἡμερῶν, & ἡμέραν, ac ſi ita diceret: καὶ ποτὲ μὲν διὰ δυοῖν ἡμέραιν, ποτὲ δὲ διὰ τριῶν, ἐνίοτε δὲ καθ'

ἢ καθ' ἑκάστην ἡμέραν.

Comm.45.p.50.ver.19

Vel ab iis quæ præter naturam ſunt. Addendum omnino in codice Græco ἢ ἀπὸ τῶν παρὰ φύσιν.

Comm.eodem.p.eadem,ver.25

Sed & quæ præter naturam ſunt,quærenda ſunt,vt caliditatis quantitas & qualitas: quantitas quidem, &c. Græcè in meo codice eſt. ἀλλὰ καὶ τὰ παρὰ φύσιν ζητητέον ἐστί, τὸ ποιὸν, τὸ μὲν ποσόν. Ego in hunc modum corrigo,vt etiam ttanſtuli: ἀλλὰ καὶ τὰ παρὰ φύσιν ζητητέον ἐστὶ, οἷον τὸ ποσὸν τῆς θερμασίας καὶ τὸ ποιὸν, τὸ μὲν ποσὸν, &c. Ita enim cõcinnum, vt ex ſequentibus apparet,habebit ſenſum: cùm prius intelligi nequaquam poſſet.

Comm.54.p.57.ver.2

Pulſus in his,dum ſanitate fruuntur,hoc ſuſtinere ob redundantis ſucci qualitatem. Græcè legitur: ὅτι οἱ χυμοὶ ἐπὶ τούτων ἐν τῷ ὑγιαίνειν ὄντων ὑπομένουσι δὲ τοιοῦτον ἐκ τοῦ πλεονάζοντος χυμοῦ ποιότητος. Locus corruptus eſt. Ego verò χυμοὶ in σφυγμοὶ mutãdum eſſe iudico,Nam ſermo eſt de pulſibus. Videtur enim velle dicere, pulſus in quartanariis, dum liberi ſunt à febre,inæquales etiam eſſe ob ſucci melancholici qualitatem. Hoc ergo modo emendarem hunc locum ὅτι οἱ σφυγμοὶ ἐπὶ τούτων ἐν τῷ ὑγιαίνειν ὄντων ὑπομένουσι δὴ τοιοῦτον ἐκ τῆς τοῦ πλεονάζοντος χυμοῦ ποιότητος.

Comm.55.p.57.ver.19

Sed humidiorem quidem ob ſucci naturam: acriorem verò ob adiunctam ſibi putredinem. Locus in Græco mutilus. Legitur enim, ἀλλ' ὑγρότερον μὲν, δριμύτερον δὲ διὰ τὴν προσγινομένην αὐτῇ σηπεδόνα, id eſt, Sed humidiorem quidem, acriorem verò ob adiunctam ſibi putredinem. Debuerat autem priori etiam membro addi cauſa. Addo igitur ego, coniectura fortaſſe non aberrans, διὰ τὴν τοῦ χυμοῦ φύσιν. vt ſic legatur: ἀλλ' ὑγρότερον μὲν διὰ τὴν τοῦ χυμοῦ φύσιν, id eſt, Sed humidiorẽ quidem ob ſucci naturam, quæ ſanè humida eſt.

Comm.59.p.59.ver.7

Quoniam enim quartanæ quotidianis maiorẽ habent pulſum:ob id natura pro ingreſſo aëre, magnitudine dilatationis contenta, maiorem fecit pulſum. Quoniam igitur, quantum ad magnitudinem & frequentiam ſpectat,quartanæ quotidianis maiorem quidem habent pulſum, ſed rariorem, quotidianæ verò quartanis minorẽ quidem ſed frequentiorem: iccirco

dicit

dicit, tantò quantò his, non de tertianis, ſed de quotidianis intelligens. Græcè ἐπειδὴ γὰρ οἱ τεταρταῖοι τῶν ἀμφημερινῶν μείζονα τὸν σφυγμὸν ἔχουσι, διὰ τοῦτο ἡ φύσις ἀρκεσθεῖσα τῷ εἰσενεχθέντι ἀέρι ὑπὸ τοῦ μεγέθους τῆς διαστολῆς, ἀραιότερον ἐποίησε τὸν σφυγμόν. ἐπὶ δὲ τῶν ἀμφημερινῶν. ὃ καὶ κατὰ τὸ μέγεθος καὶ πυκνότητα, οἱ μὲν τεταρταῖοι τῶν ἀμφημερινῶν μείζονα μὲν τὸν σφυγμὸν ἔχουσιν, ἀραιότερον δέ. οἱ ἀμφημερινοὶ τῶν τεταρταίων μικρότεροι μὲν πυκνότεροι δέ. τοσοῦτον ὅσον τούτων φησὶ οἱ τῶν τεταρταίων ἀλλὰ τῶν ἀμφημερινῶν. Aliàs cum hunc locũ multis ſanè erroribus ſcatentẽ interpretarer, dempſi verba illa ἐπὶ δὲ τῶν ἀμφημερινῶν, vt qui ea cum cæteris connectere nequirem. Immutaui etiam nõnulla, vt eſt videre in verſione impreſſa. Cùm tamen deinceps rem accuratius perpendi, iudicaui eum meliori faciliorię; modo caſtigari poſſe, hoc pacto: ἐπειδὴ γὰρ οἱ τεταρταῖοι τῶν ἀμφημερινῶν μείζονα τὸν σφυγμὸν ἔχουσι, διὰ τοῦτο ἡ φύσις ἀρκεσθεῖσα τῷ εἰσενεχθέντι ἀέρι ὑπὸ τοῦ μεγέθους τῆς διαστολῆς, ἀραιότερον ἐποίησε τὸν σφυγμόν: ἐπὶ δὲ τῶν ἀμφημερινῶν, τοὐμπαλιν. ὡς τὸ ὅσον κατὰ τὸ μέγεθος καὶ πυκνότητα, οἱ μὲν τεταρταῖοι τῶν ἀμφημερινῶν, μείζονα μὲν τὸν σφυγμὸν ἔχουσιν, ἀραιότερον δέ· οἱ δ' ἀμφημερινοὶ τῶν τεταρταίων μικρότερον μὲν, πυκνότερον δέ. τὸ δὲ τοσοῦτον ὅσον τούτων, φησί, οὐ τῶν τριταίων, ἀλλὰ τῶν ἀμφημερινῶν, hoc eſt, Quoniam enim quartanæ quotidianis maiorem habent pulſum, ob id natura pro ingreſſo aëre, magnitudine dilatationis cõtenta, rariorem fecit pulſum: in quotidianis verò, contra. Quare quantum ad magnitudinem & frequentiam ſpectat, quartanæ quotidianis maiorẽ quidem habent pulſum, ſed rariorem: quotidianæ verò quartanis minorẽ quidem, ſed frequentiorem. Illud verò, tantò quantò his, non de tertianarum ſed quotidianarum pulſibus dicit. Itaq; minore mutatione facta, clarior etiam ſenſus euadit. Equidem niſi erratis plenum hoc meum græcum exemplar eſſe animaduerterem, tam audax aliquando in eo immutando non eſſem.

Comm.60.p.59.ver.18

Tertiana quidem. Mendosè legitur τεταρταῖος. id eſt, quartana. Euidens error.

Comm.70.p.64.ver.3

Hoc ſignum non ſimpliciter continuatum eſt nota. Græcè τοῦτο τὸ σημεῖον οὐχ ἁπλῶν συνεχῶν ἐστὶ γνώρισμα. Sed lego ego ἁπλῶς. Error certè librarii eſt.

Comm.92.p.74.ver.18

Maximè contrarium dicit legitimum, & nothum. Quandoquidem

doquidē legitima quotidiana legitimæ tertianæ maximè contraria est. Locus Græcè mendosus: ἐναντιώτατον τε φησὶ τὸ γνήσιον καὶ νόθον ἐπεὶ τῷ τριταίῳ γνήσιος ἀμφημερινὸς ὅσιν ἐναντιώτατος. Ego cùm hunc locum transferrem, addidi γνησίῳ. Sed fortè etiam illud ἐπεὶ id est, quandoquidē in καίτοι, id est, quanquàm, mutandum esset. vt esset sensus. Galenus quidem dicit maximè contrariam esse tertianam notham tertianæ exquisitæ. quanquàm propriè, maximè contraria est tertiana exquisita quotidianæ exquisitæ.

T.100.p.79.ver.29

Bonæ autem sunt, & quæ per has vias fiunt bilis purgationes. Exemplaria Græca impressa habent: bonæ autem sunt, & quæ διὰ τῶν κάτω, id est, per inferiora fiunt bilis purgationes. Sed cùm nuper dixisset humorem, qui deorsum subit, per inferiora vacuandum esse, bis idem videretur dicere. Codex Stephani habet vt ego transtuli: ἀγαθαὶ δ' ἢ καὶ αἱ διὰ τῶν δε καθάρσεις τῆς χολῆς. Franciscus Quirinus Hieronymi filius, vir vt nobilissimus, ita etiam singulari propè bonitate, eximióque ingenio ornatus, ac bonarum literarū amator summus, nuper mihi librum hunc Galeni manuscriptū, ac satis antiquum dedit: qui hoc in loco ita habet ἀγαθαὶ γὰρ καὶ αἱ διὰ τῶν δε τῆς χολῆς καθάρσεις, id est, bonæ enim sunt & quæ per has vias (sudores inquam & vrinas) fiunt bilis purgationes. quæ sanè lectio aliis præstat. quasi reddat rationē Galenus cur sudoribus, & vrinis iter sit præbēdum.

Comm.109.p.83.ver.22

Hippocrates à cōsuetudinibus indicationē sumpsit. Manca est hæc sententia in Græco: ac fortasse etiam aliquid antè hæc verba legebatur. deesse saltem videtur λαβὼν vel quid tale. est enim Græcè, ἱπποκράτης ἀπὸ τῶν ἐθῶν ἔνδειξιν. ὥστε, &c.

Comm.116.p.85.ver.26

Ex piscibus marinis alii litorales, &c. Addidi ego, marinis, quòd de marinis sermo sit.

Comm.132.p.91.ver.17

ὑπήλατον, ait etiam Erotianus antiquus dictionum Hippocratis collector atq; explanator, & Eustathius Homeri expositor, quòd inferiorem ventrem purgat: ab ὑπελαύνειν (vt Erotiano placet) vel etiam altius (vt Eustathio) ab eo verbo à quo & ὑπελαύνω deriuatur, originem trahens, hoc est ab ὑπὸ & ἐλαύνω, quòd verbum per trāslationem etiam purgare significat, vnde ἐλατήριον, quòd de omni medicamento ventris purgatorio dicitur

citur, peculiariter verò de eo quòd ex cucumere agresti fit.

Comm.134.pag.92.ver.24

Nondum enim concoctus fuit, crassus inconcoctusq; existens succus. Græcè οὔπω γὰρ ἐπέφθη. παχὺς καὶ ἄπεπτος ὢν ὁ χυμός. At certè videtur quando non est concoctus, vt omnino sit inconcoctus. considera.

Comm.135.pag.93.ver.25

Quæ ex congressu humeralis atque axillaris fit. Græcè legitur ἥλκει ἐκ συνόδου τῆς ὠμιαίας γίνεται. addo ego καὶ τῆς μασχαλιαίας. id est, & axillaris. neque aliter meo iudicio legi debet.

Comm.137.pag.94.ver.17

Amolitioneq;. Græcè legitur μοχθηρίας. id est, prauitate, quòd hoc in loco nullũ habet sensum. Iudicaui ego legendum omnino esse μοχλείας: quòd sententiæ quadrat.

T.139.pag.94.ver.25

Et ab vniuersis eduliis quæ refrigerant, & quæ humectant. Leonicenus legere voluit, quæ refrigerant & exiccant. Vt codices tamen Græci habent, non vt Leonicenus voluit, omnino legendum esse, Oribasii, & Pauli, & Aetii, & Stephani testimonio cõprobatur. Quin Alexander etiam Trallianus Galenum hoc in loco arguit, quòd laborantem febre quartana à refrigerantibus, & humectantibus abstinere iusserit. Cuius sanè Tralliani ratio conuinci potest, si locus hic eo intelligat modo, quo Stephanus intelligi voluit, id est coniunctim, non disiunctim.

T.140.pag.95.ver.9

Ex volucribus autem quæ non palustres sunt. Ita habent ferè omnes codices manuscripti, & ita etiam Stephanus in explanatione videtur legisse. Impressi autem habent, Ex volucribus autem quæ boni succi sunt, & non palustres. Sed si aues illæ, quæ in paludibus degunt, boni succi non sunt: alterum horum videbitur abundare. Quanquàm, siue hoc siue illo modo legas, parum refert.

Comm.149.pag.98.ver.23

μεταυγκρίνειν. Quid hoc verbum significet, Galenus lib.4. meth. medendi, & lib.5. de simpl. pharmacorum facultatibus cap.25. docet. Cælius Aurelianus vertit recorporare.

Comm.eodem pag.98.ver.27

Quòd autem alius sit liquor Cyrenaicus, & alius qui vocatur Medicus, perspicuum est. Græcè ὅτι δὲ καὶ ἄλλος ἐστὶν ὁ πὸς κυρηναϊκὸς ὁ καλούμενος μηδικὸς, ὤδηλον. id est, quòd autem &

alius sit liquor Cyrenaicus qui vocatur Medicus, perspicuum est. Ambigua verba. Videretur ergo idem esse, & Cyrenaicum liquorem & Medicum, cùm tamen & regione inter se eos differre nomina ipsa indicent: & viribus inferiorem esse Medicū, apertè & Dioscorides, & Plynius, & Galenus plurimis in locis, & Paulus Aegineta, & Aetius asserant. Duas igitur dictiones, librarii fortasse incuria prætermissas addidi, quò locum hunc clariorem redderem.

Comm.154.pag.101.ver.12

In frigidis. deprauate legitur in Græco ἐπὶ τῶν ἐχόντων. id est, in habentibus. nam vel ἐπὶ τῶν ψυχόντων. id est, in refrigerātibus, vel ἐπὶ τῶν ψυχρῶν. id est, frigidis, legi debet.

Comm.157.pag.104.ver.4

Post moderatam vacuationem. Græcè διὰ τῆς ἀμέτρου κενώσεως. id est, ex immoderata vacuatione. Porrò antecedentia, & subsequentia legendum esse indicant, post moderatam vacuationem vel ex moderata vacuatione.

Comm.160.pag.107.ver.28

Neque enim pueri, οὔτε γὰρ οἱ παῖδες. Sed certè, illud γὰρ in γε vel quid simile mutādum est. Neq; verò pueri, &c. Vt sit noua sententia, non causæ redditio.

Comm.162.pag.108.ver.20

Quæ vnà cum inutilibus vtilia egredi faciat. Græcè συναποθάνειν ποιοῦσαν τοῖς ἀχρήστοις καὶ τὰ χρηστά. id est, quæ cum inutilibus vtilia consentire faciat. Dum hunc locum conuerti, lineam quādam vidi dictioni συναποθάνειν subtensam, & in margine collocatum συγκινεῖν. arbitratus igitur sum eam dictionem alicui fuisse suspectam, qui illius loco συγκινεῖν legendum censuerit: quem tunc sequutus sum. Si tamen res consideretur diligentius, nec is dicendi modus improbandus videtur, quo per metaphoram vtilia inutilibus consentire dicuntur.

Comm.164.pag.109.ver.28

Siue autem hoc siue illo modo necesse sit illud per auulsionem deorsum duci, pericula haud pauca mulieri infert. Græcè εἴτε δ' οὕτως εἴτ' ἐκείνως, ἀνάγκη αὐτὸ κατενεχθῆναι ἐπισηπόμενον, κινδύνους οὐκ ὀλίγους ἐπιφέρει τῇ γυναικί. id est, Siue autem hoc siue illo modo, necesse ipsum deorsum duci putrescens, pericula haud pauca mulieri infert. Ego illud ἐπισηπόμενον muto in ἐπισπώμενον. neque enim satis video quo modo putrefieri possit tam citò secunda, dum cum infante egreditur: sed videtur mihi

mihi sensus hic esse: siue cum infante exeat chorion, siue postea etiam, si violenter, ac per auulsionem detrahitur, necesse est, vt ex immodica euacuatione sanguinis, pericula non exigua sequantur.

Ibidem ver.30

Tunc igitur accidit vt sanguis multus in vasis vuluæ contentus, qui & à toto corpore ad nutriendum fœtum asportatur eo (hoc est chorio) deorsum ducto, euacuetur. Græcè *τηνικαῦτα τοίνυν αἷμα πολὺ ἐν τοῖς κατὰ τὴν μήτραν ἀγγείοις περιεχόμενον, ὃ καὶ κομίζεται μὲν ἀπὸ τοῦ παντὸς σώματος εἰς τροφὴν τοῦ ἐμβρύου, κατενεχθέντος δὲ τούτου μήτραν ἐν αὐτοῖς περιέχεται συμβαίνει κενοῦσθαι.* In quibus verbis à *κατενεχθέντος δὲ* vsq; ad finem, mendum esse suspicatus sum. Nam sine vllo ordine, ac sensu inculcata illic videntur *μήτραν ἐν αὐτοῖς περιέχεται*. ea igitur inducenda esse duxi, ac ita legendum *κατενεχθέντος δὴ τούτου συμβαίνει κενοῦσθαι.* ita enim concinnus sensus haberi potest.

Tit.169.Pag.112.ver.1

Et cum ardenti, & maligna febre nonnunquàm simul inuasit etiam eos quibus extrema corporis vehementer sunt refrigerata in febrium inuasionibus. *καὶ καυσώδει καὶ κακοήθει πυρετῷ συνεισέβαλέ ποτε καὶ τοῖς μεγάλως καταψυχθεῖσι τὰ ἄκρα τοῦ σώματος ἐν ταῖς εἰσβολαῖς τοῦ πυρετοῦ.* Hîc locus de iis intelligi iudicio meo debet, qui in inuasione causi maligni, extremis corporis partibus refrigeratis, lipothymiam incurrũt: vt etiam videre est textu 205. Aliqui tamen interpretes duo esse membra voluerũt, hoc est vt lipothymia, & inuadat cum febre maligna, & inuadat etiam iis quibus per febrium accessiones extrema vehementer refrigerata sunt.

Comm.169.pag.112.ver.4

Causus, hoc est febris ardens, ob immodicam quandoque digestionem, largo nimirum existente febrili calore, defectionem animi inducit. Hîc locus diu magnũ mihi negocium exhibuit. Legitur enim Græcè *συνεισέβαλλε ποτε ὁ καῦσος τῇ ἀμετρίᾳ τῆς διαφορήσεως γινομένης. λάβρου τοῦ πυρετώδους θερμοῦ λειποθυμίαν ἐπάγει.* nesciebam enim quò referri deberet illud *συνεισέβαλλε ποτε*, nec syntaxim percipere vnquàm valui: cùm tamen demum in vetusto quodam Bernardini Lauredani adolescentis, & nobilissimi, & doctissimi, volumine, in quo varia Galeni aliorumq; medicorum scripta Græcè continentur, loco illorum verborum *συνεισέβαλε ποτε*, quæ in hoc 169. textu Galeni legũtur, viderim *συνεισέβαλλε ποτε*: coniectatus sanè fui,

fieri potuisse, vt hæc ipsa verba olim quidẽ ab aliquo in margine fuerint posita è regione illorum quæ in contextu habentur, quò in eorum fortasse locum substituerentur: at deinde à librario indocto sine vllo iudicio (vt sæpe vsu venit) in principio explanationis transposita fuerint. Ea igitur inducenda esse existimo, atque ita hunc locum esse corrigendum. ὁ καύσος τῇ ἀμετρίᾳ ποτὲ τῆς διαφορήσεως, γινομένου λαυροῦ τοῦ πυρετώδους θερμοῦ, τὴν λειποθυμίαν ἐπάγει.

Comm.174.pag.114.ver.10

Non est ergo mors in irascentibus. Corrupte legitur λυπουμένον pro θυμουμένων.

Comm.117.pag.115.ver.6

Ileus est vomitus stercoris. corrupte etiam ἔμμετρος pro ἔμετος legitur. Sicuti in eodem comm. intra duas coli tunicas malè etiam in Græco causi legitur pro coli.

Comm.180.pag.117.ver.7

Quæ scilicet sanguinem (qui dudum in vtero, prægnationis tempore, vt in fœtus nutritionem dispẽsaretur, erat collectus) nunc ad mammas transferunt, vt in lactis formam transmutetur. Græcè αἵτινες τὸ πάλιν συναγόμενον ἐν ταῖς ὑστέραις αἷμα κατὰ τὴν κύησιν εἰς τροφὴν τοῦ ἐμβρύου χορηγούμενον, νῦν ἐπὶ τοὺς τιτθοὺς μεταφέρουσι οὕτως ἂν εἰς γάλακτος ἰδέαν μεταβάλλοιτο. in quibus verbis si πάλιν in πάλαι & οὕτως in ὅπως mutetur, clara meo iudicio reddetur sententia.

Comm.181.pag.118.ver.27

Per omnia igitur permeans, continuus sibi ipsi est, qui quidem in dextera parte est, ei qui in dextera: qui verò in sinistra, ei qui est in sinistra. Græcus cod. habet. διὰ πάντων τοίνυν φοιτῶν ἑαυτῷ, συνεχὲς ἐστὶ τὸ μὲν ἐν τοῖς δεξιοῖς τῷ ἐν τοῖς δεξιοῖς, τὸ δ' ἐν τοῖς ἀριστεροῖς τῷ ἐν τοῖς ἀριστεροῖς. ego verò ἑαυτῷ cum συνεχὲς coniunxi, distinctionem inter φοιτῶν, & ἑαυτῷ ponens. & illud ἐστὶ quod statim post συνεχὲς habetur, mutaui in ἔστι. Nam in transcribẽdo, id quòd est signũ vnius, sæpenumero pro altero à librariis incaute vsurpatur. illa etiam duo τῷ mutaui in τῷ. ita enim postea perspectus habetur sensus. Nec tamen difficilè omnino fuit, hunc in modum, hunc locum emendare.

Comm.187.pag.122.ver.25

Sciendum autem est in quibus multitudo materiæ in corpore cõtinetur, in illis balnea magis ventriculum irritare. materias enim fundentia, fluuidiores ipsas reddunt. atque eas omnes

quæ per

quæ per occultos meatus prouocari possunt, illac prouocant: reliquas quæ in profundo sunt, per ventrem, ac intestina ferri faciunt. Græca lectio nõ caret mendis. χρὴ δὲ εἰδέναι, ὅτι ἐφ᾽ ὧν ἐστὶ πλῆθος ὕλης ἐν τῷ σώματι περιεχόμενον, ἐπ᾽ ἐκείνων τὰ βαλανεῖα μᾶλλον προτρέπει τὴν γαστέρα. χέοντα γὰρ τὰς ὕλας καὶ εὐροωτέρας αὐτὰς ποιεῖ. καὶ δυναμένας πάσας ἐπὶ τοὺς ἀδήλους προτρέψασθαι πόρους, τὰς ὑπολοίπους ἐν τῷ βάθει ποιεῖ φέρεσθαι διὰ γαστρὸς καὶ ἐντέρων. An bonum sensum ego elicuerim, alii iudicent.

Comm.189.pag.123.ver.14

Vt ait. καὶ φύσει. Facilis lapsus. legendum arbitror ὥς φησι.

Comm.196.pag.125.ver.31

Quippe quæ non succos solùm attrahere soleãt: sed & ipsas etiam particulas. Græcè ἕλκειν πεφυκέναι ὠμὸν χυμὸν, ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτὰ τὰ μόρια. id est, quippe quæ (scilicet cucurbitulæ) crudum succum attrahere soleant, sed &c. Quid autem sibi velit illud ὠμὸν χυμὸν non video. Librarii ergo fuisse erratum conieci, atque legendum esse οὐ μόνον χυμοὺς. id est, non solùm succos. Sensus enim tunc clarus est.

Comm.197.pag.126.ver.14

Vt qui pasſim decretum hoc reprobet atq; redarguat. Græcè πανταχοῦ γὰρ ἀπαγορεύει τὸ δόγμα τοῦτο καὶ διαλόγων αὐτό. ego διαλόγων in διελέγχει mutandum esse arbitror, vel in διελέγχων inducto illo καί. vt qui pasſim decretum hoc reprobet, ipsum redarguens. Quòd mox ex Platone citatur, ex eodem etiam nos correximus.

Comm.209.pag.133.ver.28

Si magnam fore animi defectionem expectamus, iis vinum exhibere satius est vel cum chondro, vel cum pane: si verò mediocrẽ, vinum quidẽ non amplius, &c. Deest in Græco exẽplari, si verò mediocrẽ, quòd facile ex Galeni verbis addi potuit.

T.212.pag.135.ver.vltimo

Nunc verò ad sermonem, &c. Tota hæc pars cum subsequenti textu cõnectenda erat, & in Græcis, & in Latinis exemplaribus.

Comm.213.pag.137.ver.5

Spiritus. αἵματος Græcè. id est, sanguinis. sed πνεύματος iudico esse legendum.

Comm.214.pag.138.ver.1

Vel congelato. Græcè ἢ ἀπὸ πάγου, & in margine ἀπὸ παγέτου. Ego ἀποπεπηγότος lego. id est, congelato, ac firmato. Et paulò inferius pag. 75. verſ.3. vt in metu, & tristitia, corru-

pte ſanè Græcè legitur. ὡς ἐπὶ τοῦ φόνου τε καὶ τῆς λύπης pro ὡς ἐπὶ τοῦ φθόνου τε καὶ τῆς λύπης. Et paulò mox verſ.19. animi defectionem, legitur τὸν θάνατον. id eſt, mortem: cùm tamē ſuperius Comm.174. dixerit ex iracundia nullum periiſſe. Ego illa ratione motus, legi λειποθυμίαν. Et paulò inferius. Cæterùm in iis qui terrorem ſuſtinuerūt, vomitus facultatem reuocat, neutrum ex prædictis faciendo, ſed eam pungendo. &c. Græcè ἄλλως τε διὰ τοὺς ἔκπληξιν ὑπομείναντας ὁ ἔμετος οὐδὲν τῶν εἰρημένων ποιῶν οἷα καὶ ἀνακαλεῖται τὴν δύναμιν, νύττων τε αὐτὴν καὶ ἐρεθίζων καὶ οἷον ἐξύπνου βαθέως ἐγείρων. Ego verò delenda eſſe cenſui οἷα καὶ, & addendum ἀλλὰ poſt dictionem δύναμιν. ita enim ſenſus, & euidens, & concinnus habetur.

Comm.217.pag.141.ver.25

Sed multipliciter, nam vel per proprium affectum vel per conſenſum, ac per proprium quidem affectum vel à multitudine, &c. Græcè. ἀλλὰ πολλαχῶς ἤτοι κατ' ἰδιοπάθειαν ἢ ὑπὸ πλήθους, &c. id eſt, Sed multipliciter vel per proprium affectum, vel à multitudine, &c. Facile ſanè potuit librarius ob vocum ſimilitudinem aliqua omiſiſſe. legendum ergo videtur ex diuiſione. ἀλλὰ πολλαχῶς, ἤτοι γὰρ κατ' ἰδιοπάθειαν ἢ κατὰ συμπάθειαν, καὶ εἰ κατ' ἰδιοπάθειαν ἢ ὑπὸ πλήθους. &c.

Comm eodem pag.142.ver.14

Hæc autē ipſa qualitas interdum quidem in ſuccis nō multitudine: ſed acrimonia moleſtantibus, interdum verò in vaporibus vel ſpiritibus naturà mordacioribus continetur. Græcè εἰ δὲ ποιότης αὐτῇ περιέχεται ποτὲ μὲν ἐνοχλοῖ οὐ τῷ πλήθει λυποῦσα, ἀλλὰ τῇ δριμύτητι. ποτὲ δὲ ἐν ἀτμοῖς ἢ πνεύμασι δακνωδεστέροις τὴν φύσιν. Quæ ad verbum ſic ſonant. ſi verò qualitas ipſi continetur, aliquando quidem vexat nō multitudine moleſtans, ſed acrimonia: aliquando autem in vaporibus vel ſpiritibus naturà mordacioribus. At certè non videtur membrum aliud hoc eſſe, à ſuperiori diſtinctum, ſed potius ſuperioris ſubdiuiſio. Nam cùm nuper ſigna dederit doloris capitis à qualitate ſola orti, mordicationē inquam ſolam ſine grauitate, tenſione, aut pulſu: nunc declarat quomodo hæc ipſa qualitas, vel in humoribus vel in vaporibus ſpiritibúſve cōtinetur: qui ſanè humores, & vapores ſpiritúſve, non quantitate: ſed acrimonia officiunt. Clarius igitur hic locus intelligetur, ſi ita legatur. ἡ δὲ ποιότης αὐτὴ περιέχεται, ποτὲ μὲν ἐν χυμοῖς οὐ τῷ πλήθει λυποῦσι, ἀλλὰ τῇ δριμύτητι: ποτὲ δὲ, &c.

Comm.

Comm.226.pag.149.ver.12

Ex motione ebullitioneq; ſuccorum inordinate motorum, & interdum in alias particulas nõnunquàm circa ſtomachum ipſum tendentium, cõtingit eiuſcemodi ægrotantes inquietari difficultérve tolerare. Græcè ἐκ δὲ τῆς χυμῶν κινήσεως τε ζητήσεως ἀτάκτως κινουμένων καὶ ἄλλο ἐπ' ἄλλων φερομένων μορίων, καὶ ποτὲ περὶ τὸν στόμαχον ἐφ' ὃν συμβαίνει τοὺς τοιούτους δυσφορεῖν. in quibus verbis multæ videntur eſſe deprauationes, ita vt nec ſyntaxis bona ſit. ego igitur ζητήσεως in ζέσεως mutãdum in eſſe iudicaui: & ἄλλο ἐπ' ἄλλων in ἄλλο τε ἐπ' ἄλλο. & ἐφ' ὃν in αὐτοῦ. vt ſic legatur. ἐκ δὲ τῆς χυμῶν κινήσεως τε καὶ ζέσεως ἀτάκτως κινουμένων καὶ ἄλλοτε ἐπ' ἄλλο φερομένων μόριον, καὶ ποτὲ περὶ τὸν στόμαχον αὐτοῦ, συμβαίνει τοὺς τοιούτους δυσφορεῖν.

Comm.227.pag.153.ver.3

Hæcq; cephalalgia etiam poſt perturbationem eſt. Græcè καὶ ἔστιν ἡ μετὰ ταραχῆς κεφαλαλγία. id eſt, Et eſt hæc cum perturbatione cephalalgia. Meo tamen iudicio legẽdum eſſet καὶ ἔστιν ἥδε μετὰ ταραχὴν κεφαλαλγία, vt tranſtuli. Senſus enim mihi eſſe videtur, quòd ea cephalalgia quæ ſymptoma eſt, id eſt quę vnà cum morbi initio inuadit, quandoq; ſit etiam criſeos ſignum, quando nimirum ante criſim intenditur: ſed hæc ipſa etiam poſt criſim perſeuerat, quanquàm non ita intenſa: id quod in ea non euenit, quæ ſignum duntaxat eſt criſeos, nec fuit prius ſymptoma.

Ibidem paulo poſt. ver.5.

Poſt hæc cõſiderare oportet an hypochondrium ipſis ſit retractum. Hoc enim euenit dum natura per ſuperiorem viam excrementa veluti compellit, & tanquàm propellere vult. Accidit autem ſæpenumero vt dum aliquid pellimus, ipſum vnà veluti inſequamur. ſic & natura, dum ſuperfluum ſuccum conatur per ſuperiora abigere, ſuffragando concomitatur. Græca ita habent. ἐπὶ τούτοις δεῖ σκοπεῖν, εἰ τὸ ὑποχόνδριον αὐτοῖς ἀνέσπασται. τοῦτο γὰρ ἐκ τῆς φύσεως γίνεται. οἷον συνεπωθούσης διὰ τῆς ἄνω φορᾶς τὰ περιττά, καὶ ὥσπερ αὐτὰ ἀπώσασθαι βουλομένη. συνεκπίπτει δὲ πολλάκις τῷ ὠθουμένῳ καὶ οἷον αὐτῷ συνεπόμεθα. οὕτως καὶ ἡ φύσις ἀπομαχομένη διὰ τῶν ἄνω τὸ περιττεῦον τὰ χυμὸν, ἀπελάσαι συναγωνίζεται. Mendis ſcatent omnia. bonum tamen ſenſum an elicuerim, alii iudicent.

FINIS.

LVGDVNI,

MICHAELIS SYLVII

TYPIS, M. D. LV.